

บทที่ 4

ข้อมูลพื้นฐานของนครหาดใหญ่

การศึกษาถึงอิทธิพลของร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ต่อการใช้ที่ดินในเมือง ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษาเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา นั่นคือ พื้นที่ภายในเมืองหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เพื่อให้ทราบถึงภาพรวมของพื้นที่ศึกษาทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และด้านสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งลักษณะการใช้ที่ดินที่มีการเปลี่ยนแปลง อันเป็นผลมาจากอิทธิพลของร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์สำคัญของการศึกษา

4.1 วิวัฒนาการและพัฒนาการของนครหาดใหญ่

4.1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

คำว่า หาดใหญ่ มีความเข้าใจอยู่ 2 นัย นัยหนึ่งกล่าวกันว่าได้ชื่อมาจากหาดทราย ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองอู่ตะเภา ด้านทิศใต้เป็นหาดทรายที่ค่อนข้างใหญ่โตอยู่ชายคลองอู่ตะเภา คลองอู่ตะเภา เป็นคลองสำคัญของอำเภอหาดใหญ่ ไหลผ่านข้างที่ว่าการอำเภอไปออกทะเลสาบสงขลา หาดทรายแห่งนี้อยู่ไม่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเท่าไรนักเป็นหาดทรายที่ค่อนข้างใหญ่ มีแห่งเดียวในริมคลองนี้ ประชาชนต่างพากันไปชุกทรายจากที่แห่งนี้ไปเพื่อก่อสร้างบ้านเรือน แต่หาดทรายนี้ไม่มีวันหมดหมู่บ้านนี้จึงเรียกกันว่า หาดใหญ่ ตามหาดทรายใหญ่แห่งนี้

อีกนัยหนึ่งกล่าวว่า หาดใหญ่ได้ชื่อมาจากต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่ง คือ ต้นมะหาด มะหาดต้นนี้ ปรากฏว่าใหญ่โตมาก กิ่งก้านแผ่สาขาออกไปกว้างขวาง ผู้คนที่ผ่านมาได้อาศัยร่มเป็นที่พักร้าน จึงได้ขนานนามหมู่บ้าน ซึ่งตั้งอยู่บริเวณต้นมะหาดแห่งนี้ว่า บ้านหาดใหญ่ คำว่า มะ หายไปตามความนิยมพูดให้สั้นของชาวใต้ ต่อมาหมู่บ้านแห่งนี้ได้เปลี่ยนเป็นตำบล ก็ยังคงเรียกว่า ตำบลหาดใหญ่ และต่อมาเมื่ออำเภอมาตั้งในบริเวณแห่งนี้ จึงเรียกชื่ออำเภอตามชื่อตำบลเป็น อำเภอหาดใหญ่ (ธีรพงศ์ ดิลกานันท์, 2533:31-34) อีกแนวหนึ่งกล่าวกันว่า หาดใหญ่เจริญขึ้นมาจากชุมชนเล็ก ๆ ในระดับหมู่บ้าน เดิมเป็นชื่อรวมของหมู่บ้านโคกเสม็ดชุน และบ้านหาดใหญ่ ซึ่งหมู่บ้านดังกล่าวเดิมเป็นท่าเรือสำหรับขนถ่ายคนโดยสารและสินค้าจากเขตไทรบุรี สะเดา และสตูล มาลงเรือเพื่อขนส่งทางเรือไปยังสงขลา ท่าเรือดังกล่าวปรากฏในเอกสารเก่า ๆ ว่า “ท่าหาดใหญ่” ในปี พ.ศ.2405 รัชกาลที่ 4 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างถนนติดต่อระหว่างเมืองสงขลา – ไทรบุรี ข้ามคาบสมุทรเป็นสายแรก ซึ่งมีผลให้สงขลากลายเป็นเมืองศูนย์กลางการติดต่อทางบกบริเวณตอนกลางของคาบสมุทรมลายู จึงมีผลให้หาดใหญ่เริ่มกลายเป็นชุมชนในการติดต่อตามเส้นทางดังกล่าว ในปี พ.ศ.2439 ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการปฏิรูปการบริหารประเทศครั้งใหญ่ โดยเฉพาะในส่วนภูมิภาค มีการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล ในภาคใต้มีการจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราชและมีการแบ่งแขวงขึ้น เมืองสงขลาได้ถูกแบ่งออกเป็น 5 แขวง ได้แก่ แขวงกลางเหนือ ปละท่า จะนะ ฝ่ายเหนือ และเทพา

ใน ปี พ.ศ.2460 ทางราชการได้เปลี่ยนชื่อแขวงฝ่ายเหนือเป็น “อำเภอหาดใหญ่” เมืองหาดใหญ่ในอดีตมีผู้คนอาศัยอยู่เบาบาง การคมนาคมไม่สะดวก ต่อมาเมื่อรัฐบาลได้สร้างทางรถไฟสาย

ได้ตัดผ่านบริเวณนี้ ประชาชนจึงได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มขึ้นทีละน้อย ในสมัยนั้นสถานีรถไฟตั้งอยู่ที่สถานีอุตะเกา แต่เนื่องจากสถานีอุตะเกาเป็นพื้นที่ลุ่ม น้ำท่วมเป็นประจำ ทางการรถไฟจึงย้ายสถานีรถไฟใหม่มาตั้งอยู่ที่สถานีชุมทางหาดใหญ่ในปัจจุบัน เพราะสภาพพื้นที่ที่เหมาะสม และมีการขยายตัวของชุมชนมากขึ้นเป็นเมืองขนาดใหญ่ในระยะเวลาต่อมา จึงอาจกล่าวได้ว่ากิจการรถไฟมีผลต่อการขยายขยายและความเจริญก้าวหน้าของเมืองหาดใหญ่ตลอดมา เนื่องจากมีการคมนาคมที่สะดวก มีชุมทางรถไฟที่สำคัญที่สุดในภาคใต้ ซึ่งเป็นสถานีชุมทางที่เชื่อมระหว่างพื้นที่ที่อยู่ทางด้านเหนือ และตอนล่างของจังหวัดลงไปจนสุดเขตแดนของประเทศ และสามารถเชื่อมต่อเข้าไปยังประเทศเพื่อนบ้านได้ สภาพพื้นที่ที่เหมาะสม ดังกล่าวทำให้ประชาชนอพยพเข้ามาอยู่อาศัยอย่างหนาแน่นขึ้น มีการขยายเมืองออกไปมาก มีความเจริญทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว จากเมืองที่เป็นชุมทางของการขนส่งทางรถไฟ ได้กลายมาเป็นชุมทางของการขนส่งทางรถยนต์ และทางอากาศ โดยภายหลังได้มีการตัดถนนสายหลักเชื่อมต่อกับจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้ และสนามบินหาดใหญ่ก็ได้รับการสร้างและปรับปรุงให้เป็นท่าอากาศยานนานาชาติจนกล่าวได้ว่า หาดใหญ่เป็นเมืองศูนย์กลางเมืองการคมนาคมที่สำคัญของภาคใต้ ซึ่งลักษณะดังกล่าวส่งเสริมให้เกิดความเติบโตทางด้านการค้าและบริการเพิ่มความหนาแน่นให้กับชุมชนมากยิ่งขึ้น หาดใหญ่ได้รับพัฒนาขึ้นเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจได้เป็นเพราะคหบดีท่านหนึ่ง คือ ชุนนิพัทธ์ (เจีย กิ ซี) ซึ่งเป็นบุคคลแรกที่เริ่มตัดถนนสร้างห้องแถวขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2459 ก่อนปี พ.ศ.2466 ชุมชนมีบ้านเรือนอยู่เพียง 9 หลังเท่านั้น หลังจากนั้นก็ได้มีบุคคลที่ร่วมสร้างความเจริญให้แก่เมืองหาดใหญ่อีก 3 คน คือ พระเสนหามนตรี นายสี กิมหยง และพระยาอรรณวกวิสุนทร ทั้ง 4 ท่านนี้ได้จับจองและซื้อที่ดินต่อจากเจ้าของเดิมไว้เป็นจำนวนมาก จากนั้นทำการตัดถนน มีการสร้างอาคารบ้านเรือนและจัดสรรที่ดินจนหาดใหญ่ก้าวรุดหน้าอย่างรวดเร็วในระยะเวลาต่อมา

ในปี พ.ศ.2490 อำเภอหาดใหญ่ได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอชั้นเอก หาดใหญ่จึงทวีความเจริญอย่างรวดเร็ว ถนนสายแรกของเมืองนี้ คือ ถนนหน้าสถานีรถไฟ แล้วมีถนนสายอื่น ๆ ตัดขนานและตั้งฉากกับถนนสายนี้ ในลักษณะเป็นตารางหมากรุก เมื่อเริ่มมีความเจริญขึ้นเป็นลำดับ จึงทำให้เป็นศูนย์กลางการค้าไปด้วย เมืองเริ่มแพร่กระจายไปทางทิศเหนือเป็นส่วนใหญ่ แต่ต่อมาเมืองแผ่กระจายไปทางทิศใต้มากขึ้น และเมื่อถนนเพชรเกษม ซึ่งเชื่อมกับทางหลวงแผ่นดิน ได้ปรับปรุงให้เมืองต่าง ๆ ในภาคใต้ได้สะดวกขึ้นจนกระทั่งถึงกรุงเทพมหานคร จึงทำให้หาดใหญ่กลายเป็นชุมทางรถยนต์โดยสารติดต่อจังหวัดใกล้เคียงโดยรอบทั่วไปหาดใหญ่จึงยิ่งทวีความเจริญมากขึ้น สถานการณ์เหล่านี้เอื้ออำนวยให้เศรษฐกิจชุมชนแห่งนี้ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ในระยะปี พ.ศ.2492-2495 ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดสงครามเกาหลี ทั้งนี้เพราะราคายางพาราได้มีราคาสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ประกอบกับมีบริษัทรับซื้อขายได้มาจัดตั้งสำนักงานใหญ่ขึ้นที่หาดใหญ่ หาดใหญ่จึงกลายเป็นศูนย์กลางกำหนดราคายางพาราแหล่งใหญ่ที่สุดของประเทศ ซึ่งส่งผลทำให้มีความเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในระยะเวลาต่อมา โดยเฉพาะในราวปี พ.ศ.2484 ชาวมาเลเซียและสิงคโปร์ได้ให้ความสนใจต่อหาดใหญ่ โดยใช้เป็นฐานในการติดต่อค้าขายกับกรุงเทพ ฯ มากขึ้นเป็นลำดับ ตัวเมืองหาดใหญ่ในขณะนั้น เป็นแหล่งพักพิงของบรรดาผู้ประกอบกิจการสวนยางพาราและเหมืองแร่เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นเศรษฐกิจของเมืองหาดใหญ่จึงขึ้นอยู่กับสินค้าทั้ง 2 ประเภทดังกล่าวเป็นหลัก นอกเหนือจากการเป็นแหล่งรวบรวมและกระจายสินค้าของจังหวัดบริเวณภาคใต้ตอนล่าง นอกจากยางพาราและแร่ที่ช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจของหาดใหญ่แล้ว นโยบายทางการเมืองก็ยังคงเป็นความช่วยเหลือสนับสนุนด้วยเช่นกัน จากการเปลี่ยนแปลง

การปกครองของจีนแผ่นดินใหญ่ ทำให้รัฐบาลไทยมีนโยบายห้ามชาวจีนในไทยส่งเงินกลับ คนจีนในภาคใหญ่ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากในขณะนั้น จึงนำเงินมาลงทุนทางธุรกิจเพิ่มขึ้น การขยายตัวทางเศรษฐกิจจึงก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทั้งทางบริเวณใกล้เคียง หรือแม้แต่อำเภอเมืองสงขลาหลายเท่าตัว

เมืองหาดใหญ่พัฒนาจนถึงช่วง 20 ปีที่ผ่านมา รัฐบาลจึงได้มองเห็นความสำคัญ และได้จัดตั้งหน่วยงานต่าง ๆ ขึ้น เช่น ธนาคารแห่งประเทศไทย สาขาภาคใต้ ศูนย์วิจัยการยาง ทำอากาศยานนานาชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ฯลฯ ในระยะหลัง แม้ว่าผลผลิตหลัก เช่น ยางพาราจะมีราคาไม่แน่นอน หรือผลิตผลจากแร่ลดยาลง แต่หาดใหญ่ก็มีธุรกิจการท่องเที่ยวเข้ามาเสริมจนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ เป็นผลทำให้การเงินในหาดใหญ่สะพัดมากยิ่งขึ้น มีการลงทุนทางเศรษฐกิจทั้งด้านการค้า และการท่องเที่ยวเกิดขึ้นอย่างมากมายซึ่งส่งผลทำให้หาดใหญ่พัฒนากลายเป็นเมืองที่มีความเจริญสูงสุดของภาคใต้ในปัจจุบัน

4.1.2 ประวัติของเขตเทศบาลนครหาดใหญ่

เทศบาลนครหาดใหญ่ตั้งอยู่ในท้องที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เดิมมีฐานะเป็นสุขาภิบาลหาดใหญ่ซึ่งประกาศใช้พระราชบัญญัติสุขาภิบาล เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2471 ตามประกาศพระราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2471 ต่อมาสุขาภิบาลแห่งนี้ได้เจริญขึ้นตามลำดับ จำนวนประชากรหนาแน่นขึ้น และกิจการค้าเจริญก้าวหน้า กระทรวงมหาดไทยจึงได้ประกาศพระราชกฤษฎีกายกฐานะท้องถื่นเป็นเทศบาลตามลำดับ ดังนี้

- เทศบาลตำบล ได้ยกฐานะตำบลหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งมีสภาพเป็นสุขาภิบาลหาดใหญ่ขึ้นเป็นเทศบาลตำบลหาดใหญ่ ตราเป็นพระราชกฤษฎีกา เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2478 และประกาศใช้เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2478 มีเนื้อที่ทั้งหมด 5 ตารางกิโลเมตร

- เทศบาลเมือง ได้ยกฐานะเทศบาลตำบลหาดใหญ่ ขึ้นเป็นเทศบาลเมืองหาดใหญ่ ตราเป็นพระราชกฤษฎีกา เมื่อวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2492 และประกาศใช้เมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2492 และได้มีการเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลเมืองหาดใหญ่ จากเนื้อที่เดิม 5 ตารางกิโลเมตร เป็นเนื้อที่ 8 ตารางกิโลเมตร ได้ประกาศในพระราชกฤษฎีกาเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2504 และขยายเนื้อที่จาก 8 ตารางกิโลเมตร เป็น 21 ตารางกิโลเมตร เมื่อวันที่ 13 เมษายน พ.ศ. 2520 ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา แบ่งพื้นที่ออกเป็น 14 เขต

- เทศบาลนคร ได้ยกฐานะเป็นเทศบาลเมืองหาดใหญ่ ขึ้นเป็นเทศบาลนครหาดใหญ่ ตามพระราชกฤษฎีกาเล่ม 112 ลงวันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2538 และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2538

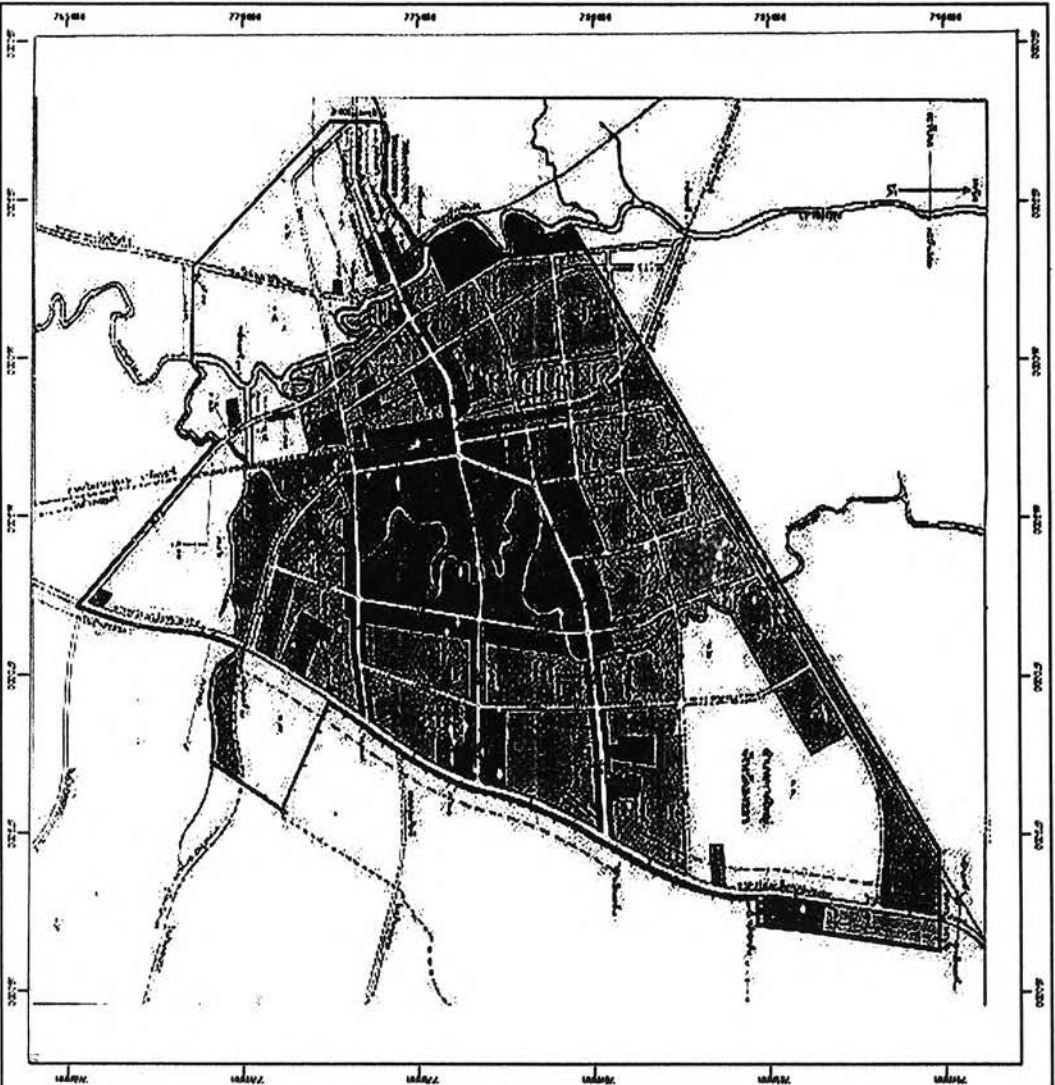
4.1.3 พัฒนาการทางด้านผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่

ชุมชนเมืองหาดใหญ่ได้รับการวางและจัดทำผังเมืองรวมเพื่อให้เป็นผังแม่บทในการพัฒนาพื้นที่ โดยมีแนวนโยบายและมาตรการของการจัดทำผัง เพื่อพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจภาคใต้ ศูนย์กลางการคมนาคมขนส่ง การค้าและการบริการ ส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว พัฒนาอุตสาหกรรมส่งออก และอุตสาหกรรมที่ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น รวมทั้งการ

พัฒนาการบริการทางสังคม การสาธารณสุขโรค สาธารณูปการให้เพียงพอและได้มาตรฐาน ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่ได้ประกาศใช้ครั้งแรกเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2528 (แผนที่ 4.1) โดยมีอายุการใช้งาน 5 ปี (พ.ศ.2528-2533) มีพื้นที่เขตผังประมาณ 33.59 ตารางกิโลเมตร และได้มีการปรับปรุงผังครั้งที่ 1 ประกาศตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ 97 เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2533 โดยมีอายุการบังคับใช้ระหว่าง ปี พ.ศ.2533-2538 มีพื้นที่เขตผังเมืองรวมประมาณ 254.52 ตารางกิโลเมตร กฎกระทรวงฉบับดังกล่าวนี้หมดอายุบังคับใช้ในวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ.2538 และได้มีการต่ออายุครั้งที่ 1 ไปอีก 1 ปี ซึ่งได้หมดอายุการบังคับใช้ในวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ.2539 กรมการผังเมืองจึงได้ดำเนินการปรับปรุงผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่ ครั้งที่ 2 โดยเขตผังเมืองรวมยังคงเท่ากับการปรับปรุงครั้งที่ 1 คือ ประมาณ 254.52 ตารางกิโลเมตร ซึ่งได้มีการประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ.2543 และจะหมดอายุในวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ.2548 (แผนที่ 4.2) โดยกรมการผังเมืองได้เริ่มดำเนินการปรับปรุงผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่ โดยได้ผนวกเรื่องการป้องกันแก้ไขปัญหาน้ำท่วมเมืองหาดใหญ่ เป็นสำคัญในการปรับปรุงผังครั้งใหม่นี้สถานะการปกครองท้องถิ่นของอำเภอหาดใหญ่ จากเริ่มแรกในปี พ.ศ.2471 ที่มีฐานะเป็นสุขาภิบาล ก็ได้ยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลตำบลในปี พ.ศ.2476 จากนั้นในปี พ.ศ.2492 จึงได้เปลี่ยนจากเทศบาลตำบลเป็นเทศบาลเมือง และในปี พ.ศ.2538 ได้รับความยกฐานะเป็นเทศบาลนครหาดใหญ่ มีการเปลี่ยนเขตเทศบาล 2 ครั้ง คือ ครั้งแรกในปี พ.ศ.2504 ได้ขยายพื้นที่เดิมจาก 4.4 ตารางกิโลเมตร เป็น 8 ตารางกิโลเมตร และครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ.2521 จากพื้นที่ 8 ตารางกิโลเมตร เป็น 21 ตารางกิโลเมตร จนถึงปัจจุบัน

เห็นได้ว่าเมืองหาดใหญ่มีพัฒนาการของผังเมืองตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 2533 และ 2543 แสดงให้เห็นว่าเมืองหาดใหญ่มีการขยายตัวอยู่ต่อเนื่อง โดยเริ่มแรกเมืองมีแคในพื้นที่ใจกลางเมืองเท่านั้นมีการ เนื่องจากประชากรยังมีน้อย ประกอบกับเส้นทางคมนาคมเป็นแนวหลักที่เป็นขอบเขตของผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่ในระยะแรก เมื่อเมืองมีการพัฒนาเจริญเติบโตขึ้นการขยายตัวของพื้นที่มีเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

แผนที่ 4.1

ผังเมืองรวมเมืองภาคใหญ่ จังหวัดสงขลา

จัดทำโดย กองบริหารพื้นที่พัฒนาภาคใหญ่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในเบื้องต้น กรมโยธาธิการและผังเมือง กรุงเทพมหานคร

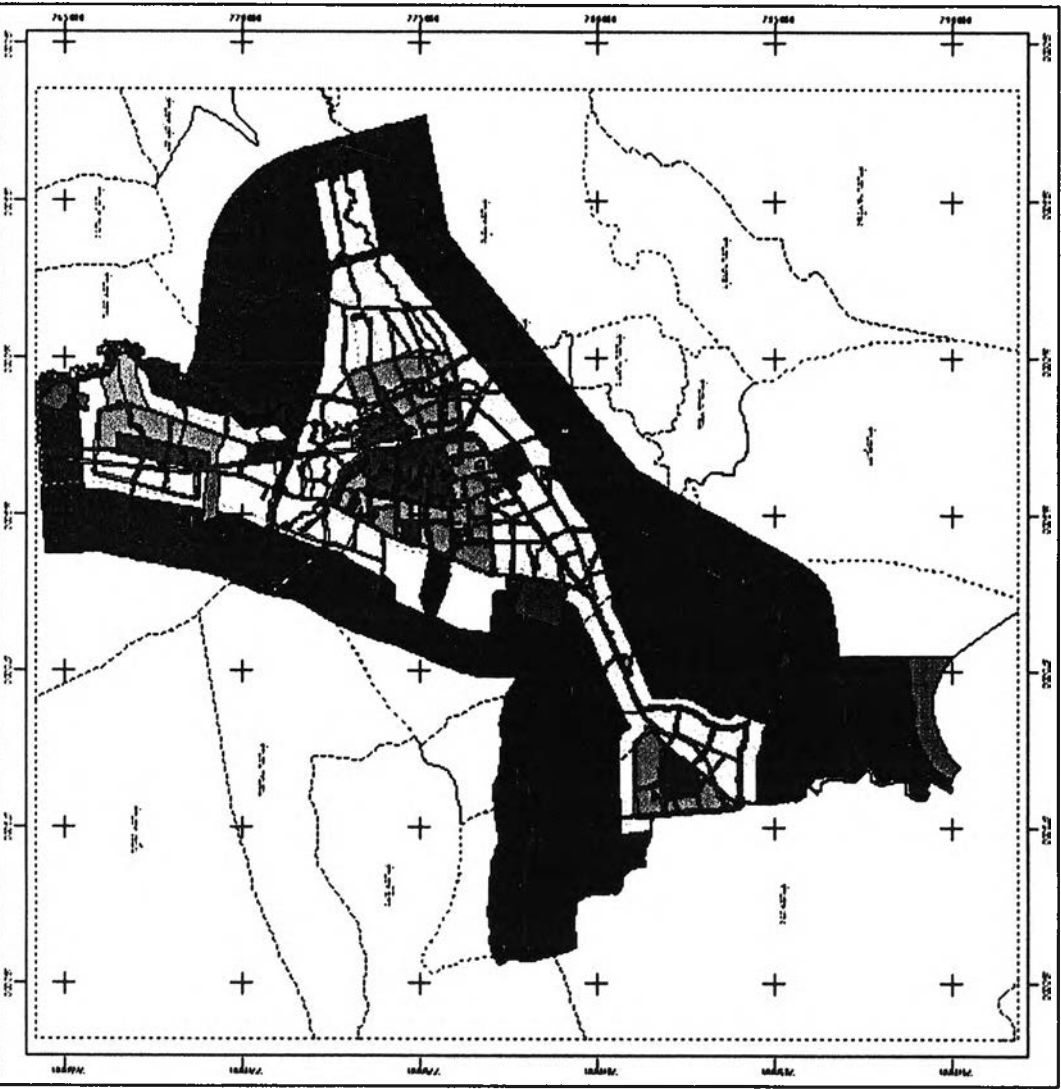
- สัญลักษณ์**
- พื้นที่ชุมชนหนาแน่น
 - ▨ พื้นที่อุตสาหกรรม
 - ▩ พื้นที่พาณิชยกรรม
 - ▧ พื้นที่ราชการ
 - ▦ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▥ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▤ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▣ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▢ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - พื้นที่ราชการพิเศษ
 - พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▟ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▞ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▝ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▜ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▛ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▚ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▙ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▘ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▗ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▖ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▕ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▔ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▓ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▒ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ░ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▐ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▏ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▍ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▌ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▋ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▊ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▉ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - █ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▇ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▆ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▅ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▄ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▃ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▂ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▁ พื้นที่ราชการพิเศษ
 - ▀ พื้นที่ราชการพิเศษ

จัดทำโดย :

กรมการผังเมือง กระทรวงมหาดไทย
พ.ศ. 2523

1. ศึกษารายละเอียด
 2. ปรึกษารายละเอียด
 3. ศึกษารายละเอียด
 4. ศึกษารายละเอียด

แผนที่ 4.2

ที่ตั้งของรวมเมืองภาคใหญ่ จังหวัดสงขลา

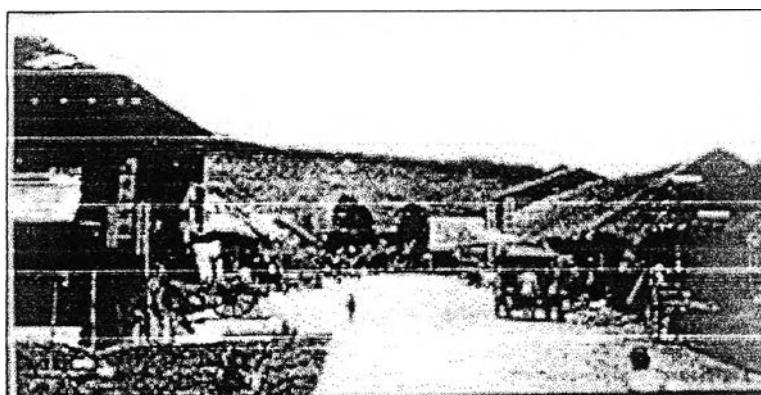
เชิงวิเคราะห์ของโครงการพัฒนาภาคใหญ่ของพื้นที่ตั้งในเมือง กรณีศึกษา : เทศบาลนครหาดใหญ่

<p>สัญลักษณ์</p> <ul style="list-style-type: none"> พื้นที่ว่าง/พื้นที่เกษตร พื้นที่ชุมชน/เมืองเก่า พื้นที่เกษตร/สวนผลไม้ พื้นที่อุตสาหกรรม/โรงงาน พื้นที่สาธารณะ/สวนสาธารณะ สถานีขนส่ง/ท่ารถ สถานีรถไฟ พื้นที่น้ำ/หนองน้ำ พื้นที่ป่าไม้ พื้นที่ว่าง 	<p>ที่มา:</p> <p>กรมการผังเมือง กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 25 53</p>
<p> </p>	<p> สำนักงานผังเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย </p>

4.1.4 การขยายตัวและการเติบโตของชุมชนเมือง พ.ศ. 2458 –2484

ชุมชนเมืองหาดใหญ่เริ่มแรกมีการก่อตัวขึ้นบริเวณจุดตัดของเส้นทางคมนาคมทางบก คือ ถนนเพชรเกษมกับคลองอู่ตะเภา เป็นลักษณะชุมชนทั่วไปที่ต้องอาศัยเส้นทางคมนาคมสายหลักในการติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและขนส่งไปยังที่ต่าง ๆ ทั้งทางบกและทางน้ำ ต่อมาเมื่อรัฐบาลได้ตัดเส้นทางรถไฟไปทางภาคใต้โดยเส้นทางนี้ตัดผ่านบริเวณใกล้เคียงกับชุมชนหาดใหญ่ เนื่องจากการคมนาคมขนส่งทางรถไฟมีความสะดวกมากกว่าและรวดเร็วกว่า ประชาชนมีความนิยมมากจึงเกิดชุมชนใหม่ขึ้นเกาะกลุ่มบริเวณสถานีรถไฟหาดใหญ่และแผ่กระจายออกไปโดยรอบ โดยเฉพาะด้านตะวันออกและมีการขยายตัวออกไปมากกว่าทางด้านอื่น ๆ ส่งผลให้ชุมชนเมืองหาดใหญ่ถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วนด้วยเส้นทางรถไฟ ทำให้การติดต่อไปมาหาสู่ระหว่างชุมชนทั้งสองฝากไม่สะดวกและปลอดภัยในการสัญจรไปมาหาสู่กัน

จากลักษณะทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมและทรัพยากรที่มีจำนวนมากก่อให้เกิดการอพยพเข้ามาของผู้คนจากต่างถิ่น โดยเฉพาะชาวจีนที่อพยพเข้ามาในช่วงแรก ๆ มักเป็นกรรมกรสร้างทางรถไฟ มี โดยจีนและเป็นกลุ่มชาวจีนที่มีมากที่สุดในหาดใหญ่ เมื่อทางรถไฟสร้างแล้วเสร็จก็ได้มีนายทุนจีนโพ้นทะเลส่วนใหญ่อพยพมาจากประเทศข้างเคียง เช่น จากหัวเมืองมลายูของอังกฤษ และจากอินโดนีเซีย ชาวจีนเหล่านี้เข้ามาลงทุนทำสวนยางพารา ทำเหมืองแร่ และทำการค้าขาย ทำให้จำนวนบ้านเรือนและจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วดังเห็นได้จากในปี พ.ศ. 2467 จำนวนบ้านเรือนในตลาดหาดใหญ่มีเพิ่มขึ้นมา 100 กว่าหลังคาเรือน และในปี พ.ศ. 2471 จำนวนบ้านเรือนในตลาดหาดใหญ่เพิ่มจำนวนขึ้นเป็น 654 หลังคาเรือน จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นเป็น 2,950 คน ต่อมาในปี พ.ศ. 2488 จำนวนประชากรของเมืองหาดใหญ่ก็ได้เพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 10,104 คน จากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดการสร้างอาคาร บ้านเรือนและร้านค้าขึ้นมาบริเวณย่านชุมชนสถานีรถไฟหาดใหญ่ โดยรูปแบบที่อยู่อาศัยจะค่อย ๆ เปลี่ยนไปจากอาคารไม้หลังคามุงจากเป็นเรือนไม้ 2 ชั้นหลังคามุงกระเบื้องจากนั้นก็เป็นการตึกครึ่งไม้ ต่อมาเป็นอาคารตึกถือปูนโดยเห็นได้จากตึกยิบอินซอย ซึ่งเป็นตึกปูนหลังแรกของเมืองหาดใหญ่สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2472 เป็นที่ตั้งสำนักงานรับซื้อแร่ดีบุกของบริษัทยิบอินซอย ตั้งอยู่บนถนนนิพัทธ์อุทิศ 1 และตึกแบบ ชิโน-โปรตุกีส เป็นตึกที่มีความผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมแบบจีนกับสถาปัตยกรรมโปรตุเกส อยู่ถัดขึ้นไปจากตึกยิบอินซอยเล็กน้อยอยู่เกือบสิบห้อง ตั้งอยู่ทั้งบริเวณฝั่งซ้าย และฝั่งขวาของถนนนิพัทธ์อุทิศ 1 ชาวจีนจากปิ่นที่เข้ามาทำเหมืองแร่ในอำเภอหาดใหญ่เป็นผู้เข้ามาสร้างเอาไว้

รูปที่ 4.1 เมืองหาดใหญ่ พ.ศ. 2467

การขยายตัวและการเติบโตของชุมชนเมืองก่อให้เกิดตลาดถาวรขึ้นมาในเวลานั้นเรียกกันว่าตลาดโคกเสม็ดขุน หรือ ตลาดคุณนายเกษร ถือได้ว่าเป็นตลาดถาวรแห่งแรกของเมืองหาดใหญ่ ได้ทำการฉลองพร้อม ๆ กับการฉลองเปิดสถานีรถไฟในปี พ.ศ. 2467 ต่อมาในปี พ.ศ.2471 นายชีกิมหยง ซึ่งเป็นนายทุนจากสงขลาเข้ามาสร้างตลาดถาวรขึ้นมาอีกแห่งหนึ่งทำให้ตลาดและชุมชนหาดใหญ่ยิ่งขยายตัวมากขึ้น อย่างไรก็ตามผู้ที่อยู่อาศัยในเขตตลาดส่วนใหญ่ไม่ใช่คนไทย โดยคนไทยส่วนใหญ่ยังคงอาศัยอยู่ทางฝั่งริมคลองอู่ตะเภา แต่คนที่อาศัยอยู่ในเขตตลาดมักจะเป็นชาวต่างชาติอย่างเช่น ชาวจีน แวก ฝรั่งเศส เข้ามาทำการค้าขาย ทำเหมืองแร่และสวนยางพาราเมื่อมีผู้คนเข้ามาอยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น ก็ได้มีการตัดถนนเพิ่มขึ้นอีก 3 สาย คือ ถนนเจียกกีชีสาย 1 ถนนเจียกกีชีสาย 2 และถนนเจียกกีชีสาย 3 (ถนนนิพัทธ์อุทิต 1 2 และ 3 ในปัจจุบัน) เพื่อเชื่อมต่อกับถนนเจียกกีชี (ถนนธรรมานุญูวิท) ซึ่งเป็นถนนที่ตัดเชื่อมต่อกับสถานีรถไฟ การตัดถนนเพิ่มขึ้นดังกล่าวมีผลทำให้ตัวเมืองขยายออกไปทางทิศตะวันออก ทำให้ประชาชนจากที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะชาวจีนจากประเทศเพื่อนบ้านต่างพากันหลั่งไหลเข้ามาตั้งบ้านเรือนและร้านค้าต่าง ๆ บริเวณถนนทั้ง 4 สายมากขึ้น ส่งผลให้กลายเป็นที่อยู่ของชาวจีน โดยเห็นได้จากป้ายหน้าร้านที่แขวนอยู่บริเวณถนนทั้ง 4 สายล้วนแต่เป็นตัวหนังสือที่เขียนเป็นภาษาจีน

รูปที่ 4.2 เมืองหาดใหญ่ในอดีต

การสร้างโรงแรมที่พักและสถานบันเทิงเป็นกิจการที่สำคัญอีกด้านหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการขยายตัวของเมืองหาดใหญ่ สถานบันเทิงในยุคเริ่มแรกมีอยู่เพียงโรงเดียวคือโรงภาพยนตร์ของคุณนายเกษรชาวบ้านในสมัยนั้นเรียกกันว่าวิกคุณพระ ตั้งขึ้นมาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2467 ตั้งอยู่บริเวณตลาดโคกเสม็ดขุน ต่อมานายชีกิมหยงได้สร้างโรงภาพยนตร์ขึ้นมาอีกแห่งหนึ่งชื่อว่าโรงภาพยนตร์คิงส์ ตั้งอยู่ใกล้กับบริเวณตลาดกิมหยง สร้างขึ้นมาแบบเดียวกับโรงละครของฝรั่งเศสซึ่งถือว่าทันสมัยมากในยุคดังกล่าว นอกจากนี้ยังมีความเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมด้านอื่นๆ อาทิ การสร้างโรงเรียน คณิศรัคศึกษาผู้ป่วย และธนาคาร เป็นต้น อันเป็นความเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ได้เห็นเมืองหาดใหญ่ขยายตัวและเติบโตขึ้นมาอย่างรวดเร็วสังเกตได้ว่าการกำเนิดเมืองหาดใหญ่และการขยายตัวของเมืองทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านที่อาศัยในบริเวณนี้มาแต่เดิมเริ่มปรับเปลี่ยนไป กล่าวคือการผลิตเพื่อยังชีพเริ่มไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงตนเองและครอบครัวดังแต่ก่อน เนื่องจากการซื้อขายกลายเป็นกิจกรรมเศรษฐกิจที่สำคัญ

4.1.5 ชุมชนเมืองหาดใหญ่ช่วงปี พ.ศ.2535 ถึงปัจจุบัน

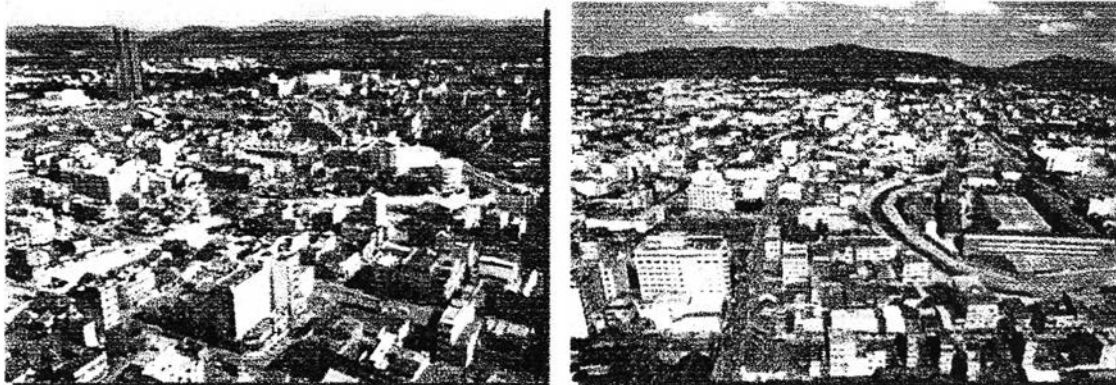
ด้วยลักษณะพื้นที่เมืองที่ถูกแบ่งออกเป็นสองส่วนด้วยเส้นทางรถไฟแนวเหนือใต้ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับกรุงเทพมหานครที่ถูกแบ่งออกเป็นสองฟากด้วยแม่น้ำเจ้าพระยา สำหรับหาดใหญ่นั้นความเจริญส่วนใหญ่จะอยู่ฟากด้านตะวันออกโดยมีสัดส่วนประมาณ 80% ของพื้นที่เมืองทั้งหมด และประมาณ 90% ของประชากรในเมืองหาดใหญ่จะอยู่ทางด้านนี้ของเมือง ฟากด้านตะวันตกของเมืองมีความเจริญน้อยกว่าเพราะข้อจำกัดทางด้านพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ลุ่มบนตระพักแม่น้ำของคลองอู่ตะเภา และมีข้อจำกัดทางด้านเส้นทางคมนาคมเพราะมีถนนสายหลักอยู่เพียงสามสาย ได้แก่ ถนนราษฎร์ยินดี ถนนเพชรเกษม และถนนราษฎร์อุทิศ และที่สำคัญคือ มีจุดข้ามทางรถไฟเพื่อเชื่อมพื้นที่เมืองฟากตะวันออกเพียง 3 จุดเท่านั้น จึงทำให้การติดต่อระหว่างกันมีน้อย

ด้วยขนาดและลักษณะของเมืองหาดใหญ่เป็นเมืองที่มีความกระชับตัว (Compact City) (เทศบาลนครหาดใหญ่ และคณะ, 2542 :3-8) มีศูนย์กลางเมืองแห่งเดียวขนาดกว้างประมาณ 1 กิโลเมตร และยาวประมาณ 4 กิโลเมตร ตั้งอยู่ประชิดทางรถไฟ พื้นที่เมืองส่วนใหญ่จึงขยายมาทางด้านทิศตะวันออกเกาะไปตามสองฟากของถนนเพชรเกษมซึ่งเป็นเส้นทางเดียวที่ผ่านเมืองเชื่อมโยงไปยังเมืองสงขลาทางด้านทิศเหนือ ทางด้านใต้มีชุมชนเกษตรกรรมขนาดประมาณ 15,000 คน มีระยะห่างจากเมืองหาดใหญ่ประมาณ 10 กิโลเมตร โดยเชื่อมด้วยทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 และทางรถไฟสายใต้

ลักษณะอาคารสิ่งก่อสร้างในเมืองหาดใหญ่ ส่วนใหญ่นั้นมีลักษณะเป็นตึกแถว ประกอบกิจการพาณิชย์กรรมด้านล่างและใช้เป็นที่พักอาศัยด้านบน อาคารลักษณะเดี่ยวมีน้อยและกระจายตัวอยู่ทั่วไปบริเวณรอบนอกของเมือง ไม่เป็นกลุ่มก้อน และมีความหนาแน่นสูงมาก ในบริเวณใจกลางเมืองมีความหนาแน่นประชากรสูงถึง 20,000 คนต่อตารางกิโลเมตร ในขณะที่เฉลี่ยทั้งเขตเทศบาลสูงมากถึง 7,500 คนต่อตารางกิโลเมตร อาคารส่วนใหญ่จะมีความสูง 2-3 ชั้น เว้นแต่ในบริเวณเขตใจกลางเมืองที่เริ่มมีอาคารขนาดใหญ่ และอาคารสูงเพิ่มจำนวนขึ้นในลักษณะโรงแรม ธนาคาร โรงพยาบาล ห้างสรรพสินค้าหรือศูนย์การค้า และสถานที่ราชการ

ระบบเศรษฐกิจของเมืองส่วนใหญ่ประชาชนจะประกอบอาชีพด้านพาณิชย์กรรม การค้า และการอุตสาหกรรม ซึ่งในด้านกิจกรรมเป็นอาชีพที่มีความสำคัญ แต่จะอยู่บริเวณรอบนอกเมือง ในเขตเทศบาลส่วนใหญ่ประกอบกิจกรรมทางการค้า มีทั้งการขายปลีกและขายส่ง ปัจจุบันมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีการสร้างห้างสรรพสินค้า และศูนย์การค้าขนาดใหญ่ขึ้นหลายแห่ง เพื่อจำหน่ายสินค้าสำเร็จรูป ส่วนอุตสาหกรรมที่สำคัญ ได้แก่ การรมควั่นยางซึ่งทุกวันนี้ได้ปิดโรงงานและเป็นพื้นที่รกร้างว่างเปล่า โรงน้ำแข็ง โรงงานปลาป่น โรงแปรรูปไม้ โรงสีข้าว และอื่น ๆ อุตสาหกรรมอีกอย่างหนึ่งที่กำลังได้รับการส่งเสริมจากเทศบาลและมีการตอบสนองอย่างดีจากภาคเอกชน คือ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วยธุรกิจที่เกี่ยวข้องอีกหลายอย่าง เป็นต้นว่า โรงแรม บริการนำเที่ยว สถานบันเทิง แหล่งซื้อสินค้าที่มีชื่อเสียงของเมือง และบริการอื่น ๆ

สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้นครหาดใหญ่มีความเจริญก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง มีประชากรอยู่อาศัยอย่างหนาแน่น มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะความเป็นเมืองศูนย์กลางในด้านต่าง ๆ รวมถึงเมืองท่องเที่ยวที่มีลักษณะแตกต่างจากเมืองท่องเที่ยวเมืองอื่นในเมืองไทย ซึ่งเป็นผลมาจากความร่วมมือของภาครัฐและภาคเอกชนในโครงการความร่วมมือเศรษฐกิจ 3 ฝ่าย (IMT-GT)

รูปที่ 4.3 เมืองหาดใหญ่ในปัจจุบัน

รูปที่ 4.4 ถนนธรรมญูวิถี(ถนนเจียกซีในอดีต)

4.1.6 พัฒนาการด้านเศรษฐกิจ

ผู้คนในชุมชนดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายตามวิถีชีวิตของชาวบ้านทำการผลิตแบบยังชีพ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร เลี้ยงสัตว์ ทำหัตถกรรมในครัวเรือน เพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน คนในชุมชนหาดีใหญ่ในระยะแรกประกอบกิจการการค้าเบื้องต้น โดยค้าขายแลกเปลี่ยนสิ่งของที่ผลิตในท้องถิ่นกับชุมชนอื่น ๆ สินค้าที่มีผู้นำมาขายในชุมชนก็มีหลายประการ อาทิ เกลือ ซึ่งถือเป็นสินค้าสำคัญ กะปิ ปลาเค็ม ปลาแห้ง น้ำผึ้ง ฯ ล ฯ การติดต่อการค้าในระยะแรกเป็นไปอย่างไม่คล่องตัวนัก เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องเส้นทางคมนาคมโดยอาศัยคลอง คือ คลองอู่ตะเภา ซึ่งเป็นเส้นทางน้ำทางเดียวของชุมชนที่สามารถติดต่อได้ทั้งในและภายนอกท้องถิ่น

การทำกิจการค้าของชุมชนหาดีใหญ่มีการขยายตัวขึ้นเป็นลำดับเมื่อมีการปรับปรุงการคมนาคมทางบกขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยเฉพาะเมื่อมีเส้นทางรถไฟสายใต้ขึ้นมาในปี พ.ศ. 2452 และผ่านมาถึงหาดีใหญ่ ในปี พ.ศ. 2458 ต่อมาในปี พ.ศ. 2460 สร้างทางแยกออกเป็น 3 ทางคือ ทางแรกแยกไปเมืองสงขลา ส่วนอีก 2 ทางที่เหลือแยกไปเชื่อมต่อกับทางรถไฟของมลายู โดยเฉพาะสิงคโปร์และปีนังซึ่งเป็นแหล่งรับวัตถุดิบและตลาดเศรษฐกิจที่สำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเข้ามาของรถไฟส่งผลให้หาดีใหญ่กลายเป็นเมืองชุมทางและเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่สำคัญของภาคใต้ ประกอบกับหาดีใหญ่มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมากจึงดึงดูดให้ผู้คนจากต่างถิ่นโดยเฉพาะชาวจีนเข้ามาลงทุนทำสวนยางเหมืองแร่และทำการค้าขาย ทำให้ประชากรในพื้นที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ตลอดจนมีการขยายชุมชนเมืองอย่างเด่นชัด เช่น มีการเปลี่ยนแปลงอาคารจากหลังคามุงจากเป็นอาคารไม้และตึก เกิดตลาดถาวร ตัดถนน สร้างโรงแรมสถานบันเทิงและธนาคาร วิถีชีวิตของชาวบ้านเริ่มปรับเปลี่ยนไปการผลิตเพื่อเลี้ยงชีพเริ่มไม่เพียงพอตั้งแต่ก่อน เนื่องจากการซื้อขายกลายเป็นเศรษฐกิจที่สำคัญ ชาวบ้านที่มีทุนรอนต้องปรับเปลี่ยนการประกอบอาชีพ เช่น การค้าขายเล็กๆ น้อย ๆ บางคนก็ทำสวนยาง ชาวบ้านบางส่วนที่ไม่มีทุนรอนก็ผันตัวเองไปเป็นลูกจ้างของชาวจีน

การสร้างทางรถไฟสายใต้โดยมีหาดีใหญ่เป็นชุมทางรถไฟที่สำคัญแห่งหนึ่งทำให้การค้าของเมืองหาดีใหญ่ขยายตัวอย่างมาก โดยรถไฟจะทำหน้าที่เป็นตัวกระจายสินค้าไปตามสถานีใกล้เคียง ศูนย์กลางในการขนส่งของเส้นทางสายใต้นอกจากที่กรุงเทพฯ ฯ กับตามแหล่งท่าเรือต่าง ๆ แล้ว ยังมีการติดต่อกับหัวเมืองมลายู สิงคโปร์และปีนังเป็นศูนย์กลางในการขนส่งสินค้าของภาคใต้อีกแห่งหนึ่งซึ่งศูนย์กลางในการขนส่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาต่างล้วนต้องอาศัยการขนส่งโดยใช้รถไฟเป็นหลักจึงส่งผลต่อการขยายตัวทางด้านการค้าของเมืองหาดีใหญ่เป็นอย่างมาก การที่หาดีใหญ่เป็นชุมทางรับส่งสินค้าเข้าออกที่สำคัญระหว่างประเทศ จึงดึงดูดให้พ่อค้าชาวจีนจากสหพันธรัฐมลายู เข้ามาทำการค้าที่หาดีใหญ่มากขึ้นส่งผลทำให้หาดีใหญ่กลายเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนสินค้าให้กับบริเวณพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วทั้งภาคใต้และส่วนกลาง

ในปัจจุบันหาดีใหญ่ได้กลายเป็นศูนย์กลางธุรกิจทุกรูปแบบและมีความหลากหลายในการประกอบกิจกรรม ธุรกิจบริการและการลงทุนขยายตัวสูงส่งผลต่อภาวะการค้าปลีกค้าส่งในเมือง เห็นได้จากห้างสรรพสินค้ารายใหญ่ที่มีการปรับปรุงและขยายพื้นที่ นอกจากนี้ธุรกิจด้านอสังหาริมทรัพย์มีการเติบโตขึ้นเนื่องจากได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่องจากนักลงทุนท้องถิ่นและส่วนกลาง รวมถึงนักลงทุนชาวต่างชาติ อาทิ ชาวมาเลเซีย สิงคโปร์ เป็นต้น

4.2 สภาพทั่วไปของนครหาดใหญ่

4.2.1 ที่ตั้งและภูมิประเทศ

นครหาดใหญ่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดสงขลา ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 26 กิโลเมตร และมีระยะทางห่างจากกรุงเทพฯ โดยทางรถไฟประมาณ 945 กิโลเมตร ทางรถยนต์ประมาณ 1,125 กิโลเมตร (แผนที่ 4.2)

ขอบเขตพื้นที่ผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่ โดยมีพื้นที่ 259 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่เทศบาลนครหาดใหญ่ มีพื้นที่ 21 ตารางกิโลเมตรหรือมีพื้นที่ประมาณร้อยละ 3.18 ของพื้นที่ทั้งอำเภอหาดใหญ่ (อำเภอหาดใหญ่มีพื้นที่ 660 ตารางกิโลเมตร) หรือประมาณร้อยละ 0.30 ของพื้นที่ทั้งจังหวัดสงขลา (จังหวัดสงขลามีพื้นที่ 7,150 ตารางกิโลเมตร)

โดยมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อทางรถไฟไปกรุงเทพมหานคร
ทิศตะวันออก	ขนานกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 407
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับเลียบคลองอู่ตะเภาและคลองตำ
ทิศใต้	ติดต่อกับทางรถไฟไปสุโขทัย และคลองอู่ตะเภา

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของนครหาดใหญ่โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง ทิศตะวันออกเป็นภูเขา คอหงส์ ซึ่งสูงประมาณ 350 เมตร ทอดตัวยาวขนานอยู่ทางทิศตะวันออก มีภูเขาป่าไม้ พื้นที่ค่อย ๆ ลาดต่ำทางด้านที่ติดต่อกับทะเลสาบสงขลา ส่วนในบริเวณตัวเมืองอันเป็นที่เขตเทศบาลนครหาดใหญ่และรอบ ๆ พื้นที่เป็นที่ราบลุ่มกว้างใหญ่ ลักษณะดินเป็นดินทรายมีดินลูกรัง และดินดานปะปนอยู่บางแห่ง ระดับน้ำใต้ดินทั่วไปไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับฤดูกาลการซึมได้ของน้ำบนผิวดินในฤดูแล้งซึมได้เร็วพอสมควร ลักษณะภูมิประเทศเช่นนี้ทำให้นครหาดใหญ่ต้องประสบปัญหาอยู่เสมอจากปริมาณน้ำที่ไหลป่าจากทิศใต้และทิศตะวันออกเพื่อลงสู่ทะเลสาบด้านเหนือ แนวทางรถไฟที่ผ่านกลางเมืองตามแนวเหนือใต้และถนนสายสำคัญหลายสายเป็นคันยกสูงทำให้น้ำไหลผ่านได้ยาก

ลำคลอง ที่สำคัญได้แก่ คลองเตย อยู่ทางทิศตะวันออกสภาพคลองคดเคี้ยว และดินเลนใช้สัญจรไปมาไม่ได้ คลองอู่ตะเภาเป็นลำน้ำสำคัญไหลมาจากอำเภอสะเดาทางด้านใต้ขนานอยู่ทางทิศตะวันตกระยะห่างประมาณ 15 กิโลเมตร พื้นที่จึงเอียงลาดจากทิศตะวันออกมาทางทิศตะวันตกตลอดแนวความยาว มีเรือยนต์เล็กรับส่งใช้สัญจรไปมาผ่านตำบลต่าง ๆ เป็นแหล่งน้ำดิบของการประปาหาดใหญ่และอำเภอเมือง จังหวัดสงขลาเพราะมีปริมาณน้ำเพียงพอตลอดทั้งปี

นอกจากนี้ยังมีลำคลองขนาดเล็กได้แก่ คลองแหซึ่งอยู่ทางด้านทิศเหนือของเขตผังเมือง ตำซึ่งแยกออกจากคลองอู่ตะเภาไปทางด้านทิศตะวันตก และคลองหะซึ่งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของเขตผังเมือง ส่วนทางด้านทิศเหนือเป็นที่ราบลุ่มกว้างทอดตัวไปจนจบทะเลสาบซึ่งอยู่ห่างจากชานเมืองไปประมาณ 18 กิโลเมตร

ภูเขา ได้แก่ เขาคอหงส์ เป็นเทือกเขายาวทางด้านตะวันออกของตัวเมือง ซึ่งเหนือสูงจากระดับน้ำทะเล 320 เมตร ยอดสูงสุดเป็นที่ตั้งของเสาศาสนสถานอิทธิทัศน์ ช่อง 10 เขาแก้วและเขาวัง

พา อยู่ทางทิศตะวันตกระหว่างเขตอำเภอหาดใหญ่กับอำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ซึ่งเป็นเทือกเขา ติดต่อกันประมาณ 300 ลูก

4.2.2 โครงข่ายการคมนาคมและขนส่ง

ปัจจุบันการคมนาคมขนส่งมีความจำเป็นอย่างมากต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ประกอบกับเทศบาลนครหาดใหญ่มีบทบาทเป็นชุมทางการขนส่งและคมนาคมทางบกที่สำคัญของภาคใต้ตอนล่าง หากระบบการคมนาคมและขนส่งไม่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และความต้องการ ซึ่งเป็นคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละเมืองแล้ว จะก่อให้เกิดความสูญเสียทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมและก่อให้เกิดปัญหาแก่เมืองในอนาคตได้

สภาพการคมนาคมและขนส่งในปัจจุบัน

การคมนาคมทางบก แบ่งออกเป็นการคมนาคมทางรถไฟ และทางรถยนต์ มีการคมนาคมโดยผ่านทางหลวงแผ่นดิน ทางหลวงจังหวัด ทางหลวงชนบท ซึ่งสามารถติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงได้สะดวก ส่วนการติดต่อระหว่างหาดใหญ่ – กรุงเทพฯ นั้น มีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 ระยะทางประมาณ 1,125 กิโลเมตร นอกจากนี้มีทางรถไฟระยะทางยาวประมาณ 945 กิโลเมตร โดยมีชุมทางรถไฟหาดใหญ่เป็นศูนย์กลางคมนาคมที่สำคัญและเป็นชุมทางที่ใหญ่ที่สุดในภาคใต้ มีรถไฟติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ ตลอดจนถึงประเทศมาเลเซีย

ทางรถยนต์ เส้นทางสายสำคัญที่ใช้ติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ มีดังนี้

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) เป็นทางหลวงสายประธานระดับภาคของภาคใต้ที่เชื่อมระหว่างภาคใต้กับส่วนอื่น ๆ ของประเทศ ในช่วงที่ผ่านชุมชนเมืองหาดใหญ่ มีขนาดเขตทางน้อยกว่า 60 เมตร มีลักษณะเป็นถนนในเมืองไปสิ้นสุดเส้นทางที่อำเภอสะเดา

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 43 แยกจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 มีแนวทางผ่านด้านตะวันตกและด้านใต้ของชุมชนเมืองและส่วนหนึ่งเป็นทางเลี่ยงเมืองที่ใช้เดินทางไปอำเภอจะนะ และจังหวัดพัทลุง ไปบรรจบทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 42

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 407 (ถนนกาญจนาภิเษก) เชื่อมการเดินทางระหว่างอำเภอ หาดใหญ่กับอำเภอเมืองสงขลา

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 414 ตอนสงขลา – หาดใหญ่ ใช้เป็นทางเลี่ยงเมืองหาดใหญ่อีกเส้นทางหนึ่งทางด้านเหนือของตัวเมืองหาดใหญ่

ทางรถไฟ

สถานีรถไฟหาดใหญ่ตั้งอยู่บริเวณถนนรัตการ เป็นชุมทางรถไฟที่สำคัญของภาคใต้ ซึ่งเชื่อมต่อกับกรุงเทพฯ กับจังหวัดในภาคใต้และประเทศเพื่อนบ้านรวมทั้งเป็นที่ตั้งของการจัดการเดินรถเขต 5 และแขวงโรงจักรหาดใหญ่ของการรถไฟแห่งประเทศไทยอีกด้วย ผู้ใช้บริการการรถไฟส่วนใหญ่ มักจะเดินทางมาจากกรุงเทพฯ โดยเส้นทางรถไฟสายใต้เริ่มต้นจากกรุงเทพฯ ลงไปถึงชุมทางหาดใหญ่ จากนั้นแยกเป็น 2 เส้นทาง คือ เส้นทางสายหาดใหญ่- ปาดังเบซาร์ ความยาวประมาณ 45 กิโลเมตร เชื่อมต่อกับเส้นทางรถไฟจากมาเลเซียจนถึงสถานีบีทีเทอร์เวอร์ธ อีกเส้นทางหนึ่ง คือเส้นทางสายหาด

ใหญ่-นราธิวาสสิ้นสุดที่อำเภอสุโขทัยไกล ความยาวประมาณ 110 กิโลเมตร ดังนั้นการเดินทางไฟระหว่างกรุงเทพ ฯ ถึงหาดใหญ่จึงมีความสำคัญในด้านการท่องเที่ยวและธุรกิจมากกว่าการบริการเดินทางไปกลับระหว่างหาดใหญ่กับจังหวัดใกล้เคียง

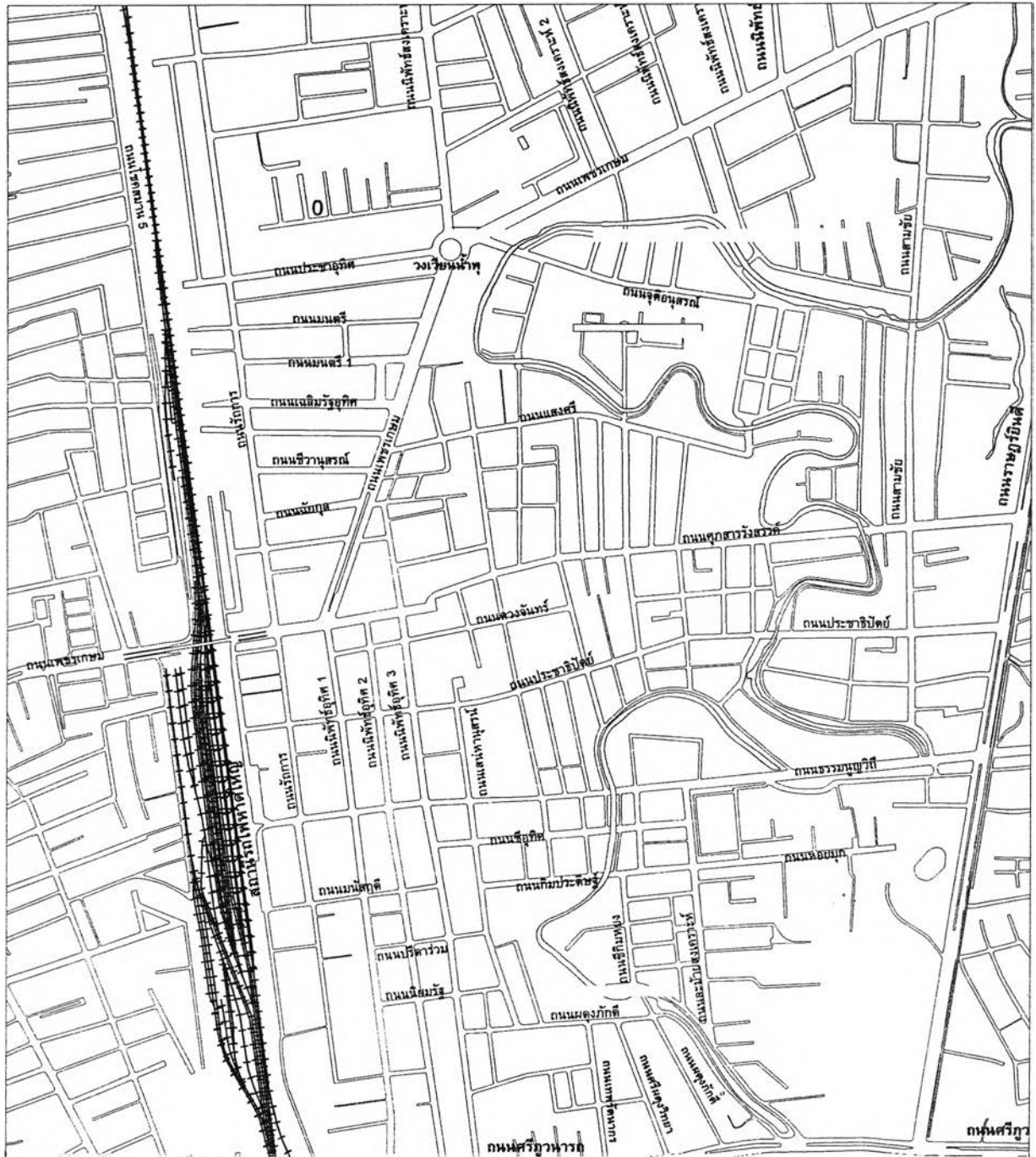
ทางอากาศ

จังหวัดสงขลามีสนามบินนานาชาติของจังหวัดสงขลา ตั้งอยู่ที่อำเภอหาดใหญ่ มีเครื่องบินโดยสารของบริษัทการบินไทย จำกัด และบริษัทเอกชนอีกหนึ่งบริษัทคอยให้บริการ โดยมีเที่ยวบินติดต่อภายในประเทศและต่างประเทศทุกวันโดยเฉพาะระหว่างหาดใหญ่ – กรุงเทพ ฯ ใช้เวลา 1.15 ชั่วโมง นอกจากนี้ยังมีเครื่องบินโดยสารของต่างประเทศและบริการรับส่งผู้โดยสารและสินค้าที่สนามบินแห่งนี้เป็นประจำสนามบินอยู่ห่างจากตัวเมืองหาดใหญ่ ประมาณ 11 กิโลเมตร

การคมนาคมในเมืองหาดใหญ่

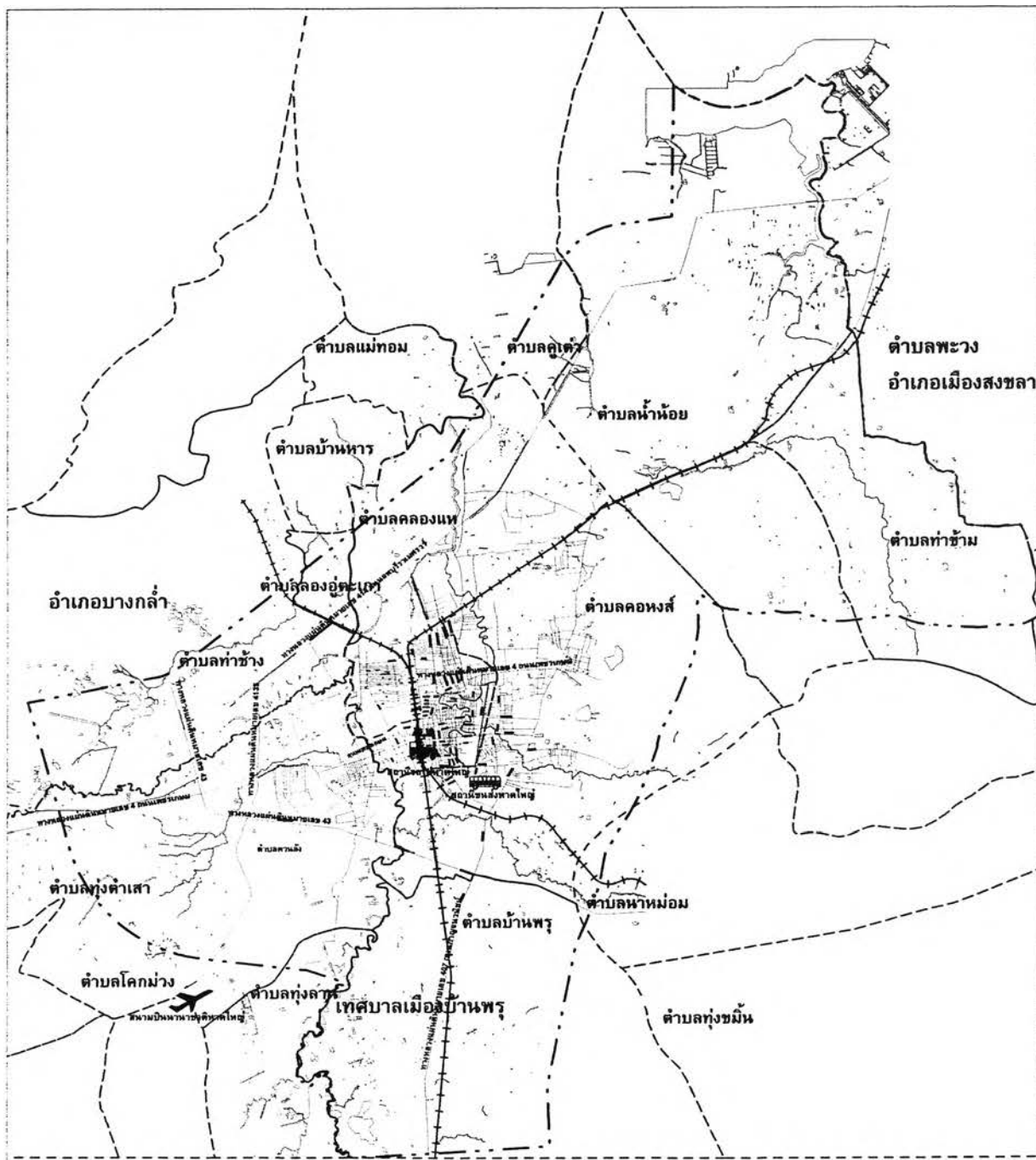
รูปแบบโครงข่ายถนนของเมืองหาดใหญ่ มีรูปแบบเป็นถนนตาราง ถนนสายสำคัญที่ใช้เป็นเส้นทางติดต่อกับชุมชนอื่น มีแนวพุ่งเข้าสู่ตัวเมืองในหลายทิศทางเป็นลักษณะเส้นรัศมี ภายในตัวเมืองมีรูปแบบถนนเป็นตารางสี่เหลี่ยม ถนนสายสำคัญของเมืองที่วางตัวอยู่ในแนวเหนือ-ใต้ ได้แก่ ถนนราษฎร์ยินดี ถนนราษฎร์อุทิศ ถนนนิพัทธ์อุทิศ ถนนนิพัทธ์สงเคราะห์และถนนโชคสมาน 5 ส่วนในแนวตะวันออก – ตะวันตก ได้แก่ ถนนศุภสารรังสรรค์ ถนนศรีภูวนารถ และถนนธรรมานุวัติ โดยจะมีถนนและซอยจำนวนมากเชื่อมถนนสายสำคัญเหล่านี้เข้าเป็นโครงข่ายรูปตารางสี่เหลี่ยมที่ค่อนข้างสมบูรณ์แบบและเป็นระเบียบสวยงาม

สภาพการจราจรในเมืองหาดใหญ่มีความคล่องตัวพอสมควร ยานพาหนะที่สัญจรภายในเมืองส่วนใหญ่เป็นรถจักรยานยนต์และรถโดยสารรับจ้างขนาดเล็ก ถนนที่มีปริมาณการจราจรสูง ได้แก่ ถนนเพชรเกษม เนื่องจากเป็นถนนที่ผ่านย่านธุรกิจการค้า ตลาดสด ศูนย์การค้าและสถานที่ราชการอีกหลายแห่งและเป็นเส้นทางที่เชื่อมพื้นที่ทั้งสองฟากทางรถไฟที่สะดวก และเข้าถึงตัวเมืองโดยใช้ระยะทางสั้นที่สุด แต่ความสามารถที่สะพานข้ามทางรถไฟจะรองรับปริมาณการจราจรได้นั้นน้อยกว่าความต้องการใช้อยู่มาก ในช่วงชั่วโมงเร่งด่วนเช้า-เย็น จึงเกิดปัญหาการจราจรติดขัดและอีกบริเวณที่มีการจราจรหนาแน่น คือ ย่านธุรกิจพาณิชยกรรมสำคัญของเมือง ซึ่งได้แก่ บริเวณถนนนิพัทธ์อุทิศ 1, 2 และ 3 โดยเฉพาะถนนนิพัทธ์อุทิศ 2 เป็นถนนที่มีปริมาณการจราจรสูงสุดอีกแห่งหนึ่งซึ่งทางเทศบาลได้จัดให้มีระบบเดินรถแบบทางเดียว (One way System) ทำให้การจราจรมีสภาพคล่องตัว

แผนที่ 4.3 โครงข่ายการคมนาคมบริเวณใจกลางเมืองในนครทาดใหญ่

<p>อิทธิพลของร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ต่อการใช้ที่ดินในเมือง : กรณีศึกษาในนครทาดใหญ่</p>	
<p>สัญลักษณ์</p> <p>ย่านการค้า</p>	<p>ที่มา</p> <p>จากการสำรวจ</p>
<p>สาขาการวางผังเมือง ภาควิชาการวางผังภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>	

แผนที่ 4.4 โครงข่ายการคมนาคมในนครหาดใหญ่

อิทธิพลของร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ต่อการใช้ที่ดินในเมือง : กรณีศึกษานครหาดใหญ่

4.2.3 ระบบสาธารณูปโภคและสถาบันบริการทางสังคม

ระบบสาธารณูปโภค

1. ไฟฟ้า การไฟฟ้าในเมืองหาดใหญ่ อยู่ในความรับผิดชอบของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคตั้งอยู่บริเวณถนนเพชรเกษม รับผิดชอบในการจำหน่ายไฟฟ้าให้แก่ประชาชนโดยซื้อไฟฟ้าจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิต ฯ ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่จึงได้รับการบริการไฟฟ้าโดยทั่วถึง มีสถานีไฟฟ้าแรงสูงในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ 2 สถานี (สถานีไฟฟ้าแรงสูง 1 และสถานีไฟฟ้าแรงสูง 2)

ตาราง 4.1 การจำหน่ายกระแสไฟฟ้าและจำนวนผู้ใช้ไฟฟ้าอำเภอหาดใหญ่เปรียบเทียบปี 2538-2545

การจำหน่ายกระแสไฟฟ้า (1,000,000 กิโลวัตต์/ชั่วโมง)	ปี 2538	คิดเป็นร้อยละ	ปี 2545	คิดเป็นร้อยละ	อัตรา การเปลี่ยนแปลง
ที่อยู่อาศัย	89.48	19.30	190.61	22.95	113.02
สถานธุรกิจและอุตสาหกรรม	331.64	71.52	605.83	72.90	82.68
สถานที่ราชการและสาธารณะ	35.42	7.64	28.87	3.48	-18.49
อื่น ๆ	7.15	1.54	5.23	0.63	-26.85
รวมจำนวนการจำหน่ายกระแสไฟฟ้า	463.69	100.00	830.54	100.00	79.12
จำนวนผู้ใช้ไฟฟ้า(ราย)	61,548		93,633		52.13

การจำหน่ายกระแสไฟฟ้าเปรียบเทียบในปี พ.ศ.2538 และ พ.ศ.2545 มีจำนวนผู้ใช้ไฟฟ้าทั้งหมด 61,548 ราย และ 93,633 ราย ตามลำดับ เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ.2538 คิดเป็นร้อยละ 52.13 จำหน่ายกระแสไฟฟ้ารวมในปี พ.ศ.2538 จำนวน 463.69 ล้านกิโลวัตต์/ชั่วโมง และปี พ.ศ.2545 จำนวน 830.54 ล้านกิโลวัตต์/ชั่วโมง มีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 79.12 จำนวนของการจำหน่ายกระแสไฟฟ้าทั้งสองช่วงปี ส่วนใหญ่เป็นภาคธุรกิจและอุตสาหกรรม 331.64 คิดเป็นร้อยละ 71.52 และ 605.83 ล้านกิโลวัตต์/ชั่วโมง คิดเป็นร้อยละ 72.90 ตามลำดับ รองลงมาได้แก่ ที่อยู่อาศัย 89.48 คิดเป็นร้อยละ 19.30 และ 190.61 ล้านกิโลวัตต์/ชั่วโมง คิดเป็นร้อยละ 22.95

2. ประปา การดำเนินการประปาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่อยู่ในความรับผิดชอบของการประปาส่วนภูมิภาค โดยอาศัยแหล่งน้ำดิบจากคลองอู่ตะเภา โดยในปี 2540 และ 2545 สำนักงานการประปาหาดใหญ่มีกำลังการผลิต 21,900,000 ลบ.ม. และ 52,560,000 ลบ.ม. มีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นจากปี 2540 ถึง กว่าร้อยละ 140 อัตราสามารถผลิตน้ำประปาได้ 11,835,947 ลบ.ม.และ 13,641,415 ลบ.ม.มีปริมาณที่เพิ่มขึ้น ถึงร้อยละ 15.25 จำนวน ผู้ใช้น้ำ 21,144 และ 28,848 ราย เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 36.44 ดังตาราง 4.2 (สำนักงานการประปา เขต 5 สงขลา)

ตาราง 4.2 ปริมาณน้ำที่ใช้ในระบบและจำนวนผู้ใช้น้ำประปา ในอำเภอหาดใหญ่ เปรียบเทียบปี 2540-2545

ปริมาณน้ำที่ใช้ในระบบ	ปี 2540	ปี 2545	การเปลี่ยนแปลง
กำลังการผลิต (ลบ.ม.)	21,900,000	52,560,000	140.00
น้ำที่ผลิตได้ (ลบ.ม.)	11,835,947	13,641,415	15.25
ปริมาณน้ำที่จำหน่ายแก่ผู้ใช้ (ลบ.ม.)	8,952,469	10,359,242	15.71
ปริมาณน้ำที่จำหน่ายเพื่อสาธารณประโยชน์และรั่วไหล (ลบ.ม.)	2,330,629	29,922	-98.72
ปริมาณน้ำที่ใช้ในระบบ (ลบ.ม.)	548,809	1,126,927	105.34
จำนวนผู้ใช้น้ำ(ราย)	21,144	28,848	36.44

ที่มา:สำนักงานการประปา เขต 5 สงขลา

3. โทรศัทพ์ เทศบาลนครหาดใหญ่มีชุมสายให้บริการประชาชน คือ ชุมสายโทรศัทพ์ หาดใหญ่ ตั้งอยู่บนถนนมนตรี 2 และยังเป็นที่ทำกาการเขตโทรศัทพ์ภูมิภาคที่ 8 ปัจจุบันมีโทรศัทพ์ระหว่างประเทศ 4 สายจากชุมสายโทรศัทพ์หาดใหญ่ผ่านดาวเทียมติดต่อกับยังต่างประเทศได้ทั่วโลก

4. การระบายน้ำและบำบัดน้ำเสีย พื้นที่บริเวณเขตเมืองหาดใหญ่เป็นที่ราบลุ่มระหว่างคลอง 2 คลอง คือ คลองอู่ตะเภา และคลองเตย ซึ่งถือว่าเป็นทางระบายน้ำหลักของเมือง ส่วนระบบบำบัดน้ำเสีย ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 30.1 ตร.กม. ประกอบด้วย พื้นที่ประมาณ 21 ตร.กม. ในเขต เทศบาลเดิม หรือประมาณร้อยละ 70 ของพื้นที่ บริการโดยครอบคลุมย่านธุรกิจการค้าและแหล่งชุมชนหนาแน่นทั้งหมด กับพื้นที่บริเวณใกล้เคียงซึ่งอยู่นอกเขตเทศบาลอีกประมาณ 9.1 ตร.กม. หรือประมาณร้อยละ 30 พื้นที่ส่วนนี้ส่วนใหญ่จะครอบคลุม พื้นที่บริเวณตำบลคอหงส์ และตำบลคลองแห

จากข้อมูลล่าสุดของเทศบาลนครหาดใหญ่ (2539) ระบุว่า ระบบระบายน้ำและควบคุมน้ำท่วมโดยเฉพาะคลองระบายน้ำในเขตเทศบาล เช่น คลองอู่ตะเภา และคลองเตย รวมทั้งคูคลองริมถนนเพชรเกษมช่วงสามแยกคอหงส์-น้ำน้อยอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม ตื้นเขิน ในช่วงฤดูฝนการระบายน้ำเป็นไปได้ช้า เนื่องจากสภาพคดเคี้ยวของคลองเตยประกออบกับน้ำในทะเลสาบสงขลาเอ่อล้นบริเวณริมทะเลสาบทำให้น้ำระบายออกไม่ทันเป็นสาเหตุให้เกิดน้ำท่วมได้ง่าย สำหรับพื้นที่เมืองหาดใหญ่จะมีรางระบายน้ำออกสู่คลองอู่ตะเภา หรือคลองเตยลงสู่ทะเลสาบสงขลา ระบบระบายน้ำทั้งในเมืองหาดใหญ่เป็นระบบระบายน้ำแบบเปิดดังนั้นการระบายน้ำจากอาคารบ้านเรือน มีหน้าตัดรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ากว้าง 30 เซนติเมตร มีความลึกตั้งแต่ 20 – 150 เซนติเมตร ในด้านทิศตะวันออกของเมืองจะมีรางระบายน้ำที่ไหลมาจากตำบลคอหงส์ ทุ่งฮาย ทุ่งโคน และบ้านไร่เรียกว่าคูระบายน้ำ 30 เมตร ด้านตะวันตก น้ำที่ไหลมาจากทางสนามบิน ตำบลทุ่งลุงจะไหลลงสู่คลองเตย การก่อสร้างท่อระบายน้ำ ภายในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่อยู่ในความดูแลควบคุมรับผิดชอบของเทศบาล

สถาบันและบริการทางสังคม

1. สถาบันราชการ

เมืองหาดใหญ่ เป็นศูนย์กลางการปกครองและการบริหารในระดับอำเภอ และเป็นเมืองหลักของจังหวัดสงขลาและภาคใต้ ดังนั้นจึงมีหน่วยงานสถานที่ราชการต่าง ๆ ตั้งอยู่ในพื้นที่เป็นจำนวนมาก ซึ่งในเขตผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่ มีสถานที่ราชการทั้งหมด 80 แห่ง โดยตั้งอยู่ในเขตอำเภอหาดใหญ่ 59 แห่ง โดยอยู่ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ 39 แห่ง เทศบาลเมืองบ้านพรุ 2 แห่ง และนอกเขตเทศบาล 18 แห่ง และตั้งอยู่ในเขตอำเภอบางกล่ำ 21 แห่ง โดยอยู่ในตำบลบางกล่ำ 18 แห่ง และตำบลท่าช้าง 3 แห่ง

2. บริการทางการศึกษา

นครหาดใหญ่เป็นศูนย์กลางการบริการทางการศึกษาที่สำคัญของจังหวัดสงขลาและภาคใต้ ในเขตผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่ มีสถานศึกษาทั้งสิ้น 114 แห่ง ซึ่งสถานศึกษาเหล่านี้เป็นโรงเรียนในสังกัดต่าง ๆ ได้แก่ สังกัดกรมสามัญศึกษา 15 แห่ง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน 44 แห่ง สังกัดเทศบาล 5 แห่ง สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย 2 แห่ง

โดยการกระจายตัวของสถานศึกษาซึ่งตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่จำนวน 58 แห่ง เป็นระดับประถมศึกษาจนถึงอุดมศึกษา และมีการกระจายตัวอยู่ในเขตชุมชนชนบท 56 แห่ง มีนักเรียนทั้งหมด 98,348 คน เป็นนักเรียนในเขตชุมชนเมือง 80,308 คน และเขตชุมชนชนบท 18,040 คน

3. การบริการด้านการแพทย์และสาธารณสุข

นครหาดใหญ่เป็นศูนย์กลางทางด้านบริการแพทย์และสาธารณสุขที่สำคัญแห่งหนึ่งของภาคใต้ เพราะเป็นที่ตั้งของโรงพยาบาลทั้งของภาครัฐและเอกชน ตลอดจนเป็นแหล่งผลิตบุคลากรด้านการแพทย์และสาธารณสุข ในเขตผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่ มีโรงพยาบาลดำเนินการโดยภาครัฐ ให้บริการแก่ประชาชนในชุมชนเมือง ดังนี้

1. โรงพยาบาลหาดใหญ่ เป็นโรงพยาบาลศูนย์ (ให้การรักษาโรคครบถ้วนทุกสาขา การรักษาพยาบาล) มีแพทย์และทันตแพทย์ 97 คน พยาบาล 295 คน และบุคลากรอื่น 19 คน จำนวนเตียงคนไข้ 640 เตียง

2. โรงพยาบาลสงขลานครินทร์ เป็นโรงพยาบาลชุมชน (ให้การรักษาโรคทั่วไป) มีแพทย์และทันตแพทย์ 166 คน พยาบาล 615 คน บุคลากรอื่น 5 คน จำนวนเตียงคนไข้ 733 เตียง

3. โรงพยาบาลค่ายเสนาณรงค์ เป็นโรงพยาบาลชุมชน (ให้การรักษาโรคทั่วไป) มีแพทย์และทันตแพทย์ 7 คน พยาบาล 15 คน บุคลากรอื่น 1 คน จำนวนเตียงคนไข้ 60 เตียง

นอกจากนี้ในเขตผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่ ยังมีโรงพยาบาลที่ดำเนินการโดยเอกชนอีก 4 แห่ง ดังนี้

1. โรงพยาบาลมูลนิธิมิตรภาพสามัคคี มีแพทย์และทันตแพทย์ 7 คน พยาบาล 9 คน บุคลากรอื่น 106 คน จำนวนเตียงคนไข้ 56 เตียง

2. โรงพยาบาลราษฎร์ยินดี มีแพทย์และทันตแพทย์ 14 คน พยาบาล 14 คน บุคลากรอื่น 124 คน จำนวนเตียงคนไข้ 100 เตียง

3. โรงพยาบาลศิริรินทร์หาดใหญ่ มีแพทย์และทันตแพทย์ 7 คน พยาบาล 16 คน บุคลากรอื่น 193 คน จำนวนเตียงคนไข้ 120 เตียง

4. โรงพยาบาลกรุงเทพหาดใหญ่ มีแพทย์และทันตแพทย์ 20 คน พยาบาล 23 คน บุคลากรอื่น 102 คน จำนวนเตียงคนไข้ 200 เตียง

ด้านการกระจายตัวของสถานบริการด้านการแพทย์และสาธารณสุขในเขตผังเมืองรวมหาดใหญ่ พบว่ามีสถานบริการด้านการแพทย์และสาธารณสุขขนาดใหญ่รวม 17 แห่ง และคลินิกเอกชนบริการประชาชน 125 แห่ง

4. สถาบันศาสนา

ในเขตผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่มีศาสนสถาน โดยมีการกระจายตัวในอำเภอหาดใหญ่ ในเขตชุมชนเมือง มีวัด 20 แห่ง ในเขตชุมชนชนบทมีวัด 27 แห่ง วัดซิกข์ 1 แห่ง ศาลเจ้าและวัดจีน 15 แห่ง โบสถ์ศาสนาคริสต์ 4 แห่ง มัสยิดศาสนาอิสลาม 3 แห่ง และในอำเภอบางกล่ำมีวัด 14 แห่ง มัสยิด 12 แห่ง

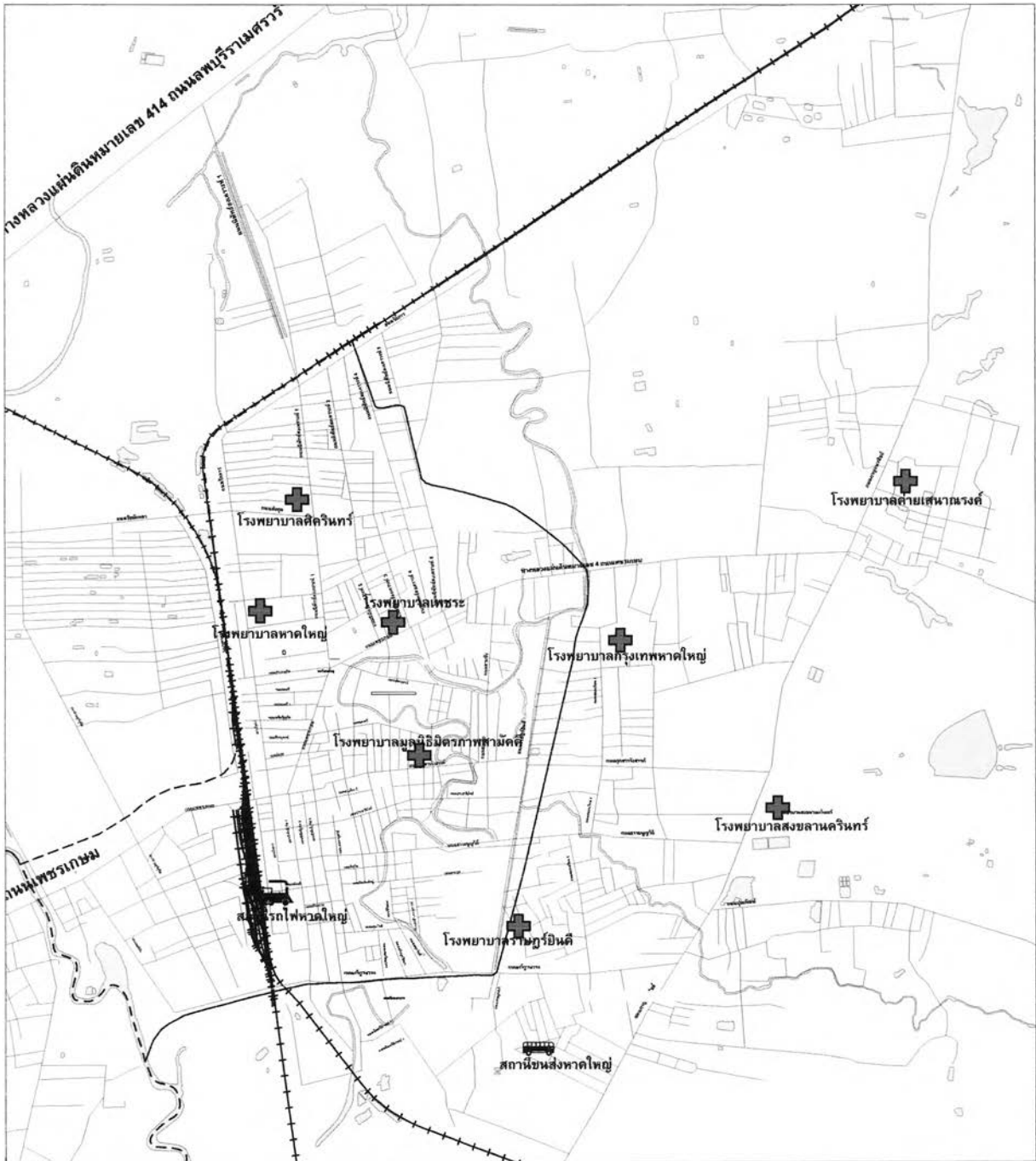
5. ตลาด

นอกจากตลาดสดซึ่งมีอยู่ 2 แห่ง คือ ตลาดสดเทศบาลบริเวณถนนรัตการ และถนนเพชรเกษมแล้ว เมืองหาดใหญ่ยังมีตลาดที่มีลักษณะเด่นอีก คือ สินค้าหนีภาษี

- ตลาดกิมหยง ตั้งอยู่บริเวณถนนนิพัทธ์อุทิศ 3 จำหน่ายสินค้าเครื่องใช้ไฟฟ้าต่างๆ
- ตลาดสันติสุข ตั้งอยู่บริเวณถนนศุภสารรังสรรค์จำหน่ายสินค้าประเภทผลไม้อาหารแห้ง
- ตลาดแผงทอง ตั้งอยู่บริเวณถนนนิพัทธ์อุทิศ 2 จำหน่ายสินค้าเครื่องใช้ไฟฟ้าต่างๆ

6. การนันทนาการและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

ในเขตผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ในรูปของสวนสาธารณะ สวนสุขภาพ และสนามเด็กเล่น ได้แก่ ในอำเภอหาดใหญ่ มีสวนสาธารณะ 2 แห่ง สนามกีฬา 8 แห่ง สนามเด็กเล่น 1 แห่ง นอกจากนี้ยังมีสวนหย่อมกระจายอยู่ทั่วไป และในอำเภอนาทม่อม มีสวนสาธารณะ 1 แห่ง สนามกีฬา 1 แห่ง สนามเด็กเล่น 1 แห่ง

แผนที่ 4.5 บริการด้านการแพทย์และสาธารณสุขในนครหาดใหญ่

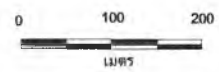
อิทธิพลของร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ต่อการใช้ที่ดินในเมือง : กรณีศึกษานครหาดใหญ่

สัญลักษณ์

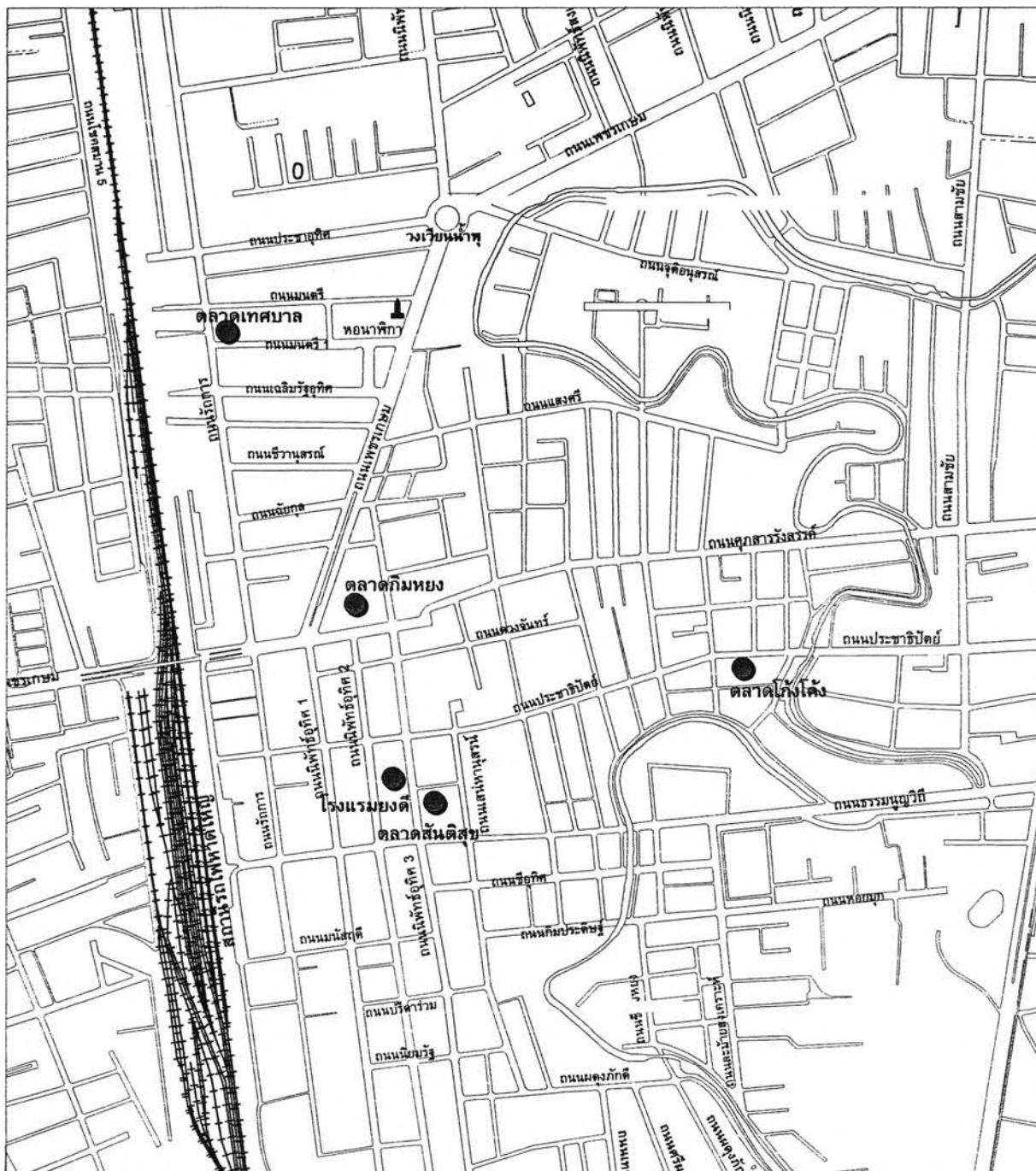
- ถนน
- — — — — เส้นทางรถไฟ
- - - - - แนวเขตผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่
- ~ ~ ~ ~ ~ แม่น้ำ ลำคลอง
- ⊕ โรงพยาบาล

ที่มา

จากการสำรวจ

สาขาการวางผังเมือง
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 4,6 ย่านการค้าปัจจุบันในนครทาดใหญ่

อิทธิพลของร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ต่อการใช้ที่ดินในเมือง : กรณีศึกษานครทาดใหญ่

<p>สัญลักษณ์</p> <p>● ย่านการค้า</p>	<p>ที่มา</p> <p>จากการสำรวจ</p>
	<p>สาขาการวางผังเมือง</p> <p>ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง</p> <p>คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>

4.2.4 บทบาทและความสำคัญของเมืองหาดใหญ่

บทบาทและความสำคัญของเมืองหาดใหญ่ที่มีต่อภูมิภาคและประเทศ ซึ่งปรากฏให้เห็นในลักษณะเด่นและความสำคัญของเมือง ดังนี้คือ

1. ความเป็นเมืองศูนย์กลางการคมนาคมขนส่ง ปัจจัยที่ตั้งของหาดใหญ่ โดยหาดใหญ่เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างกรุงเทพฯ ฯ กับจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้และประเทศมาเลเซีย มีเส้นทางคมนาคมสะดวกทั้งทางรถยนต์ รถไฟ และทางเครื่องบิน เป็นที่ตั้งของท่าอากาศยานนานาชาติและทางรถไฟที่ติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ ไปจนถึงประเทศมาเลเซีย โดยมีสถานีรถไฟหาดใหญ่เป็นศูนย์กลางการคมนาคมที่สำคัญและเป็นชุมทางที่ใหญ่ที่สุดในภาคใต้ ทำให้หาดใหญ่มีบทบาทที่เด่นชัดในการเป็นศูนย์กลางการคมนาคมที่สำคัญ

2. ความเป็นศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจและพาณิชยกรรมของภาคใต้ โดยสภาพทางเศรษฐกิจของเมืองหาดใหญ่มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพมีการลงทุนที่สูงมากกว่าการลงทุนในเมืองอื่น ๆ ในภาคใต้ มีลักษณะทางพาณิชยกรรมที่ประกอบการค้า การบริการ และการเงินการธนาคาร ซึ่งเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจสำคัญของเมือง โดยเฉพาะด้านการเงินและการธนาคารนั้น หาดใหญ่เป็นแหล่งทางการเงินของภาค โดยมีสถาบันการเงินตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งธนาคารพาณิชย์และบริษัทเงินทุนต่าง ๆ ซึ่งทำให้หาดใหญ่เป็นจุดศูนย์กลางด้านการเงินของธุรกิจทุกประเภท และมีปริมาณเงินทุนหมุนเวียนในปีหนึ่งเป็นจำนวนมาก

3. ความเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว เมืองหาดใหญ่เป็นเมืองท่องเที่ยวที่สำคัญของภาคใต้ การท่องเที่ยวของหาดใหญ่มีลักษณะเด่นเฉพาะตัว นักท่องเที่ยวที่มาหาดใหญ่จุดมุ่งเน้นมิใช่สถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติหรือโบราณสถานทางประวัติศาสตร์เป็นหลักใหญ่เหมือนเมืองทั่วไป โดยแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้มีเส้นทางในการเข้าถึงที่สะดวกจากเมืองหาดใหญ่ ความเป็นเมืองศูนย์กลางพาณิชยกรรม ทั้งนี้เนื่องจากเป็นศูนย์กลางความบันเทิงระดับภาค ได้แก่ โรงแรม ภัตตาคาร สถานบันเทิงเรีงรมย์ และกิจการนำเที่ยวต่าง ๆ ประกอบกับหาดใหญ่เป็นศูนย์กลางการจับจ่ายซื้อสินค้าต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะแหล่งรวมของสินค้าต่างประเทศที่ทันสมัย มีราคาถูก และนอกจากนี้ยังเป็นศูนย์กลางการพักผ่อนของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดสงขลาและจังหวัดใกล้เคียง

4. ความเป็นศูนย์กลางการค้าผลผลิตทางการเกษตรที่ใหญ่ที่สุดในภาคใต้ โดยเฉพาะยางพารา หาดใหญ่เป็นศูนย์กลางการค้ายางพาราที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ทั้งนี้เพราะตั้งอยู่ใกล้กับประเทศมาเลเซียและมีการคมนาคมขนส่งที่สะดวก จึงทำให้มีการค้าบริเวณชายแดนและการส่งออกจำหน่ายยังต่างประเทศ

5. ความเป็นเมืองศูนย์กลางหลักความเจริญของภูมิภาคและศูนย์รวมโครงการพัฒนาของรัฐ โดยเป็นชุมชนหลักที่สำคัญ และเป็นชุมชนที่มีความพร้อมที่จะเป็นตัวนำในการพัฒนาของภาคใต้ และนอกจากความเป็นศูนย์กลางในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว เมืองหาดใหญ่ยังเป็นศูนย์กลางการศึกษาและเป็นศูนย์กลางการรักษาพยาบาลระดับภาคของภาคใต้อีกด้วย

เฉพาะบทบาทในด้านความเป็นศูนย์กลางทางการท่องเที่ยวนั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นบทบาทที่เห็นเด่นชัดที่สุดของเมืองหาดใหญ่ในปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องจากธุรกิจการท่องเที่ยวในเมืองหาดใหญ่เป็นปัจจัยพื้นฐานหลักที่มีความสำคัญ และมีผลโดยตรงต่อระบบเศรษฐกิจส่วนรวมของเมืองเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเป็นแหล่งที่มาของรายได้ที่สำคัญ และส่งผลต่อเนื่องถึงธุรกิจที่เกี่ยวข้องทางเศรษฐกิจ

ด้านอื่น ๆ ที่มีอยู่ในเมือง ประกอบกับการขยายตัวที่เพิ่มขึ้นมากทางการท่องเที่ยวส่งผลให้มีการลงทุนด้านการค้าและบริการ และธุรกิจด้านการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นอย่างมากมายซึ่งส่งผลให้เมืองหาดใหญ่พัฒนากลายเป็นเมืองที่มีความเจริญสูงสุดของภาคใต้

4.2.5 บทบาทในอนาคตของนครหาดใหญ่

บทบาทที่สำคัญในอนาคตของนครหาดใหญ่ที่จะต้องแสดงในลักษณะความเป็นศูนย์กลางความเจริญของภาคใต้ตอนล่างของประเทศ ทั้งบทบาทภายในประเทศและระหว่างประเทศอย่างกว้างขวาง บทบาทเหล่านี้ยิ่งสร้างความสำคัญแก่หาดใหญ่มากกว่าเดิม ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดการขยายตัวอย่างกว้างขวางในทุก ๆ ด้าน การผังเมืองในอนาคตจะต้องสามารถรองรับและจัดการกับการขยายตัวเหล่านี้ให้เกิดผลในทางการพัฒนาเมืองที่เป็นประโยชน์สุขพร้อมกันกับประสิทธิภาพในการเศรษฐกิจอุตสาหกรรม การคมนาคมขนส่งและสิ่งแวดล้อมเมือง โดยสามารถแบ่งบทบาทที่สำคัญ

1) บทบาทในระดับประเทศ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทุกฉบับได้ระบุให้เมืองสงขลา-หาดใหญ่เป็นศูนย์กลางความเจริญของภาคใต้ที่จะได้รับการพัฒนาตามแผนพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาค หรือที่เรียกว่า “เมืองหลัก” ซึ่งมีการดำเนินการต่อเนื่องเรื่อยมาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับปัจจุบัน (พ.ศ.2540-2544) ชุมชนเมืองสงขลา-หาดใหญ่ได้รับการกำหนดเป็นเป้าหมายการพัฒนาชุมชนศูนย์กลางและชุมชนชายแดนภาคใต้ บทบาทในความเป็นศูนย์กลางของหาดใหญ่ในระดับประเทศปรากฏในศูนย์กลางเหล่านี้ อาทิ ศูนย์กลางของการบริการทางเศรษฐกิจ ศูนย์กลางของการคมนาคมทางบกและทางอากาศ ศูนย์กลางของการขนส่งและการกระจายสินค้า ศูนย์กลางของธุรกิจและการค้า ศูนย์กลางของการท่องเที่ยวและการบริการ ศูนย์กลางของการวิจัยและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ศูนย์กลางของการอุตสาหกรรมภูมิภาค และศูนย์กลางของการเงินและการลงทุน ในระยะเวลาที่ผ่านมาหาดใหญ่ได้รับผลอันเป็นความเจริญอย่างมากจากนโยบายการเป็นศูนย์กลางดังกล่าว

2) บทบาทในความร่วมมือระหว่างประเทศ

การพัฒนาพื้นที่เฉพาะภายใต้ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ 3 ฝ่าย อินโดนีเซีย-มาเลเซีย-ไทย (IMT-GT) ซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนาความร่วมมือทางการค้าการลงทุน การผลิตและการถ่ายทอดเทคโนโลยี การท่องเที่ยว การเกษตร การประมง การพัฒนาทรัพยากร การพัฒนาความร่วมมือด้านพลังงาน การพัฒนาโครงข่ายเชื่อมโยงโครงสร้างพื้นฐาน เป้าหมายเหล่านี้ได้ทำให้เกิดกิจกรรมและโครงการพัฒนาต่าง ๆ อย่างมากมาย ซึ่งหากได้มีการปฏิบัติดำเนินการแล้วจะส่งผลต่อการขยายตัวของชุมชนหาดใหญ่และพื้นที่โดยรอบอย่างมากมาย

จะเห็นได้ว่าเมืองหาดใหญ่มีบทบาทในฐานะเป็นศูนย์กลางความเจริญทั้งในระดับประเทศของภาคใต้ตอนล่าง และทั้งในระดับความร่วมมือระหว่างประเทศ ซึ่งเสนอแนะให้เมืองหาดใหญ่เป็นศูนย์ประสานการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service Center) ดังนั้นบทบาทเหล่านี้จึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปร่างของผังเมืองอย่างสำคัญยิ่ง

4.2.6 แผนพัฒนาเมืองที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา

1) แผนพัฒนาเมืองที่ผ่านมา

- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529)
โครงการพัฒนาเมืองหลัก โดยมีเป้าหมายที่จะพัฒนาเมืองหลักให้ดึงดูดผู้คนในท้องถิ่นไว้ไม่ให้อพยพมาอยู่กรุงเทพฯ ซึ่งเมืองหาดใหญ่เป็นเมืองหลักแห่งหนึ่งที่เข้าร่วมโครงการนี้ โครงการพัฒนาเมืองหลักครอบคลุมองค์ประกอบที่เป็นสิ่งสาธารณูปโภค แต่ละเมือง
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539)
แผนพัฒนาฉบับนี้ได้วางแนวทางพัฒนาเมืองสงขลาหาดใหญ่เป็นศูนย์กลางด้านการค้า การบริการท่องเที่ยว การบริหารของภาคใต้ตอนล่าง โดยให้สงขลาเป็นเมืองท่า แหล่งท่องเที่ยวและศูนย์กลางบริหารราชการ และหาดใหญ่เป็นศูนย์กลางคมนาคม ธุรกิจการค้า การบริการ พร้อมทั้งเชื่อมโยงกับปัตตานีและจุดการค้าชายชายแดน บทบาทการพัฒนาเมืองตามแผนฉบับนี้มีผลต่อการพัฒนาเมืองหาดใหญ่และบริเวณโดยรอบ
- การพัฒนาจังหวัดศูนย์กลางอุตสาหกรรมภาคใต้ตอนล่าง
เนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 ได้กำหนดนโยบายการกระจายอุตสาหกรรมไปสู่ภูมิภาค ได้กำหนดให้สงขลา-หาดใหญ่เป็นศูนย์กลางการผลิตเพื่อการส่งออก เป็นฐานการบริการและการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับกลุ่มอาเซียนและนานาชาติ โดยมีโครงการพัฒนาที่มีผลต่อบทบาทและการขยายตัวของชุมชนเมือง ได้มีการดำเนินการแล้ว ที่สำคัญได้แก่ การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ การก่อสร้างท่าเรือน้ำลึกสงขลา การปรับปรุงสนามบินหาดใหญ่ การจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมภาคใต้(ฉลุง) การขยายปรับปรุงสาธารณูปโภค สาธารณูปการ การปรับปรุงพื้นฐานทางสังคมในเมือง การปรับปรุงสภาวะแวดล้อม ตลอดจนมาตรการประกาศใช้บังคับผังเมืองรวม
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544)
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 มีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมือง โดยมีการกำหนดแนวทางพัฒนาชุมชนศูนย์กลาง ชุมชนชายแดน และชุมชนด้านเกษตรและทรัพยากรธรรมชาติ แนวทางพัฒนาที่สำคัญและมีผลต่อการขยายตัวของชุมชนเมืองหาดใหญ่ คือ
 - การพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้ เพื่อให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการเชื่อมโยงเศรษฐกิจกลุ่มเอเชียตะวันออกและกลุ่มเอเชียใต้ ส่งผลให้ หาดใหญ่ ซึ่งเป็นประตูเศรษฐกิจของภาคใต้ตอนล่างที่เชื่อมโยงกับศูนย์กลางระดับภาคในพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้
 - การพัฒนาพื้นที่ระดับอนุภาคและชุมชนศูนย์กลาง 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งจะพัฒนาเป็นแหล่งจ้างงานอุตสาหกรรมใหม่ แหล่งบริการ และการท่องเที่ยว
 - การกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การลงทุน และส่งเสริมการกระจายตัวของอุตสาหกรรม และธุรกิจเอกชน

- การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดล้อมเมือง ทั้งนี้ชุมชนเมืองสงขลา-หาดใหญ่ ได้รับการกำหนดเป็นเป้าหมายการพัฒนาชุมชนศูนย์กลางและชุมชนชายแดน

2) แผนพัฒนาที่กำลังดำเนินการ

- แผนแม่บทการพัฒนาพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ.2540-2549)

จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดสงขลา ปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล ภายใต้อัตนบัตรพื้นที่ 20,810 ตารางกิโลเมตร มีประชากรกว่า 3 ล้านคน นับเป็นอนุภาคที่มีศักยภาพและโอกาสในการพัฒนาสูงมากแห่งหนึ่งของประเทศ

ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงได้จัดทำแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ในช่วงปี 2540-2549 ขึ้น เพื่อเป็นกลไกในการชี้แนะและกำหนดทิศทางการพัฒนาของอนุภาคนี้ เพื่อก้าวไปสู่ทศวรรษใหม่อย่างเป็นระบบต่อเนื่องและด้วยวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลแผนแม่บทการพัฒนาพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีสาระสำคัญของการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่หาดใหญ่-สงขลา ซึ่งเป็นโครงการเฉพาะสำหรับเมืองศูนย์กลางในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง โดยพื้นที่เมืองหาดใหญ่ได้กลายเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษหาดใหญ่ เนื่องจากชุมชนเมืองหาดใหญ่เป็นชุมชนที่มีขนาดใหญ่ มีประชากรอาศัยอยู่มากและค่อนข้างหนาแน่น การเกาะกลุ่มของชุมชนบริเวณนี้มีผลต่อการจราจรระหว่างเมืองสงขลา-หาดใหญ่ รวมถึงการขยายตัวของกิจกรรมต่าง ๆ และการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม

- โครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย อินโดนีเซีย มาเลเซีย และไทย

โครงการพัฒนาความร่วมมือเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย ระหว่างประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย และไทย (Indonesia-Malaysia-Thailand Growth Triangle Project Development:IMT-GT) เป็นการร่วมมือเฉพาะพื้นที่บางส่วนของแต่ละประเทศที่มีอาณาเขตติดต่อกัน ใกล้เคียงกัน ซึ่งประกอบด้วย บริเวณตอนเหนือเกาะสุมาตราของประเทศอินโดนีเซีย บริเวณ 4 รัฐทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของมาเลเซีย ได้แก่ รัฐเคดาห์ เปรัก เปอร์ลิส และปีนัง ส่วนประเทศไทยครอบคลุมบริเวณ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ สงขลา ยะลา ปัตตานี นราธิวาส และสตูล โครงการนี้มีทิศทางที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความร่วมมือทางการค้า การลงทุน การผลิตและถ่ายทอดเทคโนโลยี การท่องเที่ยว การเกษตร การประมง การพัฒนาทรัพยากร การพัฒนาความร่วมมือทางด้านพลังงาน การพัฒนาโครงข่ายเชื่อมโยงโครงสร้างพื้นฐาน โครงการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลกระทบต่อพัฒนาเมือง บทบาทชุมชน การขยายตัวของชุมชนหาดใหญ่และพื้นที่โดยรอบ

ทั้งนี้ ได้เสนอนโยบายพัฒนากลุ่มพื้นที่สงขลา-หาดใหญ่เป็นศูนย์กลางด้านการบริหาร การค้า การบริการ การพัฒนาอุตสาหกรรมเบา และการท่องเที่ยว โดยมีการวางแผนประสานการพัฒนาอุตสาหกรรม สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาเมือง

- การพัฒนาจังหวัดศูนย์กลางอุตสาหกรรมภาคใต้ตอนล่าง

นโยบายกระจายอุตสาหกรรมไปสู่ภูมิภาคได้กำหนดให้สงขลา-หาดใหญ่เป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมการผลิตเพื่อการส่งออก เป็นฐานการบริการและการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับกลุ่มอาเซียนและนานาชาติ

การดำเนินการพัฒนาสงขลา-หาดใหญ่เพื่อเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมภาคใต้ตอนล่างนั้น มีโครงการพัฒนาที่มีผลต่อบทบาทและการขยายตัวของชุมชนเมืองได้มีการดำเนินการมาแล้ว ทั้งการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ การก่อสร้างท่าเรือน้ำลึกสงขลา การปรับปรุงสนามบินหาดใหญ่ การจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมภาคใต้(ฉลุง) การขยายและปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ การปรับปรุงบริการพื้นฐานทางสังคมเมือง การปรับปรุงสภาพแวดล้อม ตลอดจนมาตรการการประกาศใช้บังคับผังเมืองรวม

- **การพัฒนาการท่องเที่ยว**

พื้นที่ศึกษาจัดอยู่ในจังหวัดท่องเที่ยวหลัก ได้รับการกำหนดเป็นประตูการท่องเที่ยวของประเทศ ตามแผนพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวของประเทศ ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดย JICA ได้เสนอการพัฒนาประตูการท่องเที่ยวของภาคใต้ กำหนดให้สงขลา-หาดใหญ่พัฒนาเป็นประตูการท่องเที่ยวภาคใต้ตอนล่างและพัฒนาการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับภูเก็ตซึ่งเป็นประตูการท่องเที่ยวภาคใต้ตอนบน รวมทั้งการเชื่อมโยงกับสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นประตูการท่องเที่ยวภาคใต้ตอนบนฝั่งอ่าวไทย

- **แผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน**

โครงการปรับปรุงโครงข่ายการคมนาคม ระยะแรกเป็นถนนเข้าสู่นิคมอุตสาหกรรม ระยะที่ 2 สร้างถนนเพื่อรองรับปริมาณการจราจรที่เพิ่มขึ้นด้านทิศใต้ของหาดใหญ่ และระบบรถไฟรางคู่ระหว่างหาดใหญ่-ป็นัง ประเทศมาเลเซีย

- โครงการจัดสร้างสถานีขนส่งโดยสารรวมนครหาดใหญ่เป็นโครงการร่วมกันระหว่างเทศบาลนครหาดใหญ่กับสำนักงานคณะกรรมการจัดการจราจรบก (สจร.)ตามนโยบายการสนับสนุนให้ท้องถิ่นดำเนินการด้านการจราจรของ สจร. โครงการนี้จะช่วยทำให้นครหาดใหญ่สามารถแก้ปัญหาการจราจรในเขตชั้นในของตัวเมืองได้ระดับหนึ่ง และทำให้ประชาชนได้รับความสะดวกมากยิ่งขึ้นในการสับเปลี่ยนเส้นทางการเดินทางของคนทั้งในตัวเมืองและรอบนอก

- โครงการระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสียรวมของนครหาดใหญ่เป็นโครงการอันเนื่องมาจากแผนปฏิบัติการเพื่อลดและขจัดมลพิษในเขตควบคุมมลพิษที่มีการจัดทำขึ้นตามกฎหมายที่บังคับของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 ซึ่งได้กำหนดให้ท้องที่ท่าอากาศยานหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาเป็นเขตควบคุมมลพิษโครงการนี้ทำให้นครหาดใหญ่สามารถรวบรวมน้ำเสียในเขตเทศบาลทั้งหมดเพื่อบำบัดอย่างสมบูรณ์ และยังมีโอกาสขยายพื้นที่บริการรวบรวมและบำบัดน้ำเสียในพื้นที่ตอนเหนือของเทศบาลนครหาดใหญ่ได้ด้วย

- โครงการก่อสร้างสถานที่สำหรับการจัดการขยะนครหาดใหญ่เป็นหนึ่งในโครงการพัฒนาเมืองหลัก รอบที่ 2 ระยะแรก มีกรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย โดยทางนครหาดใหญ่ได้รับงบประมาณช่วยเหลือจากกรมควบคุมมลพิษ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมในการจัดซื้อที่ดิน จำนวน 517 ไร่ ที่ตำบลทุ่งขมิ้น อำเภอนาหม่อม ห่างจากตัวเมืองหาดใหญ่ประมาณ 20 กิโลเมตร หากโครงการนี้สามารถดำเนินการได้จะทำให้เทศบาลนครหาดใหญ่มีพื้นที่สำรองใช้ในการกำจัดขยะต่อไปอีกอย่างน้อย 30 ปี

- โครงการก่อสร้างอาคารและติดตั้งเตาเผามูลฝอยติดเชื้อพร้อมอุปกรณ์ เป็นโครงการอันเนื่องมาจากแผนปฏิบัติการเพื่อลดและขจัดมลพิษในบริเวณที่ถูกประกาศเป็นเขตควบคุมมลพิษตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 ที่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้มีประกาศ ฉบับที่ 4 ลงวันที่ 4 กันยายน พ.ศ.2535 กำหนดให้ท้องที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาเป็นเขตควบคุมมลพิษ โครงการนี้ทำให้นครหาดใหญ่มีความปลอดภัยจากการแพร่เชื้อโรคจากขยะมูลฝอยติดเชื้อ และยังสามารถให้บริการต่อชุมชนข้างเคียง แม้กระทั่งตัวจังหวัดสงขลาทั้งหมด

- โครงการก่อสร้างก๊าซธรรมชาติ-มาเลเซีย โครงการก่อสร้างก๊าซธรรมชาติ-มาเลเซีย เป็นโครงการเพื่อการพัฒนาก๊าซธรรมชาติจากแหล่งพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย ที่เริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2522 โครงการนี้เป็นตัวเร่งการพัฒนาอุตสาหกรรมของพื้นที่ตอนใต้ของหาดใหญ่ โดยการมอบหมายของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

- โครงการนิคมอุตสาหกรรมฉลุง โครงการนี้เป็นของกรณีนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ดำเนินตามนโยบายการกระจายอุตสาหกรรมไปสู่ศูนย์กลางอุตสาหกรรมในภูมิภาค 3 จังหวัด โครงการประกอบด้วยเขตอุตสาหกรรมทั่วไปและอุตสาหกรรมส่งออกใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น โครงการนิคมอุตสาหกรรมฉลุงจะช่วยส่งเสริมกิจกรรมทางอุตสาหกรรมของจังหวัดสงขลาให้มีศักยภาพในการผลิตสินค้าคุณภาพเพื่อการแข่งขันในตลาดโลก

จะเห็นได้ว่านครหาดใหญ่จัดเป็นเมืองที่มีความสำคัญสูงสุดในทุกด้าน เห็นได้จากโครงการพัฒนาเมืองหรือโครงการขนาดใหญ่ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วเกิดขึ้นและเกี่ยวข้องกับพื้นที่นครหาดใหญ่ และมีผลต่อการพัฒนานครหาดใหญ่ทั้งสิ้น เพื่อส่งเสริมศักยภาพความเป็นเมืองศูนย์กลาง สิ่งเหล่านี้ย่อมส่งผลต่อบทบาทความเป็นผู้นำในด้านต่าง ๆ ของเมืองหาดใหญ่ให้ยิ่งมีมากขึ้นตามไปด้วย

4.3 ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ลักษณะทางเศรษฐกิจของจังหวัดสงขลา จากรายงานภาวะเศรษฐกิจภาคใต้สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคใต้ สรุปได้ว่า ในปี 2543 จังหวัดสงขลา มีโครงสร้างเศรษฐกิจหลักในภาคเกษตรกรรม ร้อยละ 37.69 รองลงมาคือ สาขาบริการ ร้อยละ 13.67 และการค้าส่งค้าปลีก ร้อยละ 12.06 อัตราการขยายตัวของสาขาการผลิต ที่มีมากที่สุดอยู่ในสาขาการไฟฟ้าและการประปา เพิ่มขึ้นจากปี 2542 ร้อยละ 15.37 รองลงมาคือสาขาอุตสาหกรรม เพิ่มขึ้นร้อยละ 10.55 ในสาขาการค้าส่งค้าปลีก มีอัตราการขยายตัว ร้อยละ 2.65 สาขาการผลิตที่มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดคือสาขาเหมืองแร่ ย่อยหิน มีอัตราการลดลง ร้อยละ 25.68 (ตาราง 4.3) เมื่อพิจารณาโดยรวม เศรษฐกิจของจังหวัดสงขลา ยังคงขยายตัวต่อเนื่อง มีอัตราการขยายตัวของโครงสร้างการผลิตของจังหวัดเพิ่มขึ้น ในปี 2543 ร้อยละ 2.94 สูงกว่า ปี 2542 ซึ่งมีอัตราการขยายตัวลดลงจากปีก่อน โดยมีปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญคือ การขยายตัวของการท่องเที่ยว การบริโภคภายในท้องถิ่น การลงทุนของภาคเอกชน และมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของภาครัฐ

ตาราง 4.3 โครงสร้างและการขยายตัวทางเศรษฐกิจของจังหวัดสงขลา

หน่วย : เปอร์เซ็นต์

สาขาการผลิต	โครงสร้างการผลิต				อัตราการขยายตัว			
	2540	2541	2542	2543 p	2540	2541	2542	2543 p
เกษตรกรรม	32.98	36.40	37.64	37.69	-2.37	8.22	0.13	3.08
กลีกรวม	13.97	14.60	15.09	14.78	8.88	2.49	0.09	0.84
ปศุสัตว์	1.83	1.76	1.66	1.49	22.87	-6.02	-8.21	-7.50
ประมง	10.80	13.69	14.12	14.32	-14.63	24.38	-0.17	4.40
ป่าไม้	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	-100.00	-
บริการทางการเกษตร	0.09	0.08	0.09	0.07	10.26	-13.95	10.81	-24.39
การแปรรูปสินค้าเกษตรอย่างง่าย	6.30	6.27	6.68	7.03	-6.51	-2.31	3.14	8.29
เหมืองแร่และย่อยหิน	0.14	0.11	0.16	0.12	-31.31	-22.06	39.62	-25.68
อุตสาหกรรม	7.84	7.44	8.57	9.21	-0.24	-6.87	11.54	10.55
ก่อสร้าง	6.00	3.31	4.46	3.84	-21.28	-45.95	30.51	-11.39
การไฟฟ้าและการประปา	3.10	3.35	3.56	3.99	1.77	5.76	3.04	15.37
การคมนาคมและการขนส่ง	9.84	8.67	8.96	8.87	3.39	-13.63	0.10	1.96
การค้าส่งและการค้าปลีก	13.06	11.43	12.06	12.02	-4.95	-14.18	2.13	2.65
การธนาคาร ประกันภัยและธุรกิจอสังหาริมทรัพย์	7.38	8.81	3.48	2.76	-9.34	16.98	-61.78	-18.14
ที่อยู่อาศัย	2.73	2.91	3.12	3.16	8.50	4.56	3.56	4.21
การบริหารราชการและป้องกันประเทศ	4.25	4.66	4.93	4.68	4.50	7.49	2.50	-2.31
การบริการ	12.67	12.91	13.07	13.67	9.74	-0.10	-1.95	7.64
GPP.	100.00	100.00	100.00	100.00	-2.00	-1.94	-3.16	2.94

ที่มา : กองบัญชีประชาชาติ สศท. ประมวลผลโดย สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคใต้ (กรกฎาคม 2546)

หากแยกสาขาการผลิตออกเป็น ภาคการผลิตได้แก่ ภาคปฐุมภูมิ ภาคหุคยภูมิ และภาคคคยภูมิ พบว่า โครงสร้างการผลิตส่วนใหญ่อยู่ในภาคคคยภูมิ เปรียบเทียบตั้งแต่ปี 2540 – 2543p โครงสร้างการผลิตในภาคคคยภูมิมีสัดส่วนที่ลดลง ภาคปฐุมภูมิมีโครงสร้างการผลิตที่เป็นอันดับรองลงมและมีสัดส่วนที่เพิ่มในแต่ละปี เมื่อพิจารณาอัตราการขยายตัว จะเห็นได้ว่าภาคปฐุมภูมิมีอัตราการขยายตัวที่สูงกว่าภาคการผลิตอื่น ดังตาราง 4.4

ตาราง 4.4 โครงสร้างและการขยายตัวทางเศรษฐกิจของจังหวัดสงขลา แยกตามภาคการผลิต

หน่วย : เปอร์เซนต์

สาขาการผลิต	โครงสร้างการผลิต				อัตราการขยายตัว			
	2540	2541	2542	2543 p	2540	2541	2542	2543 p
ภาคปฐุมภูมิ	32.98	36.40	37.64	37.69	-2.37	8.22	0.13	3.08
ภาคหุคยภูมิ	16.08	14.21	16.75	17.16	-51.06	-69.12	84.71	-11.15
ภาคคคยภูมิ	49.92	49.39	45.62	45.16	11.84	1.12	-55.44	-3.99
GPP.	100.00	100.00	100.00	100.00	-2.00	-1.94	-3.16	2.94

ที่มา : กองบัญชีประชาชาติ สศช. ประมวลผลโดย สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคใต้ (กรกฎาคม 2546)

ในปี 2540 มี มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด (GPP) ณ ราคาตลาด เท่ากับ 78,463 ล้านบาท รายได้เฉลี่ยต่อหัวเท่ากับ 61,782 บาท ในปี 2543 มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด (GPP) ณ ราคาตลาด เท่ากับ 81,883 ล้านบาท รายได้เฉลี่ยต่อหัวเท่ากับ 62,174 บาท คิดเป็นสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 1.57 โดยสัดส่วนการเปลี่ยนแปลงจากปี 2540-2543 ในสาขาเกษตรกรรมมีสัดส่วนการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คือเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 18.89 สาขาการประมง มีสัดส่วนที่รองลงมา คือร้อยละ 17.88 สาขาการผลิตที่มีสัดส่วนการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุดคือ สาขาการธนาคาร ประกันภัย และธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ คือลดลงจากปี 2540 ถึงร้อยละ 13.37 ด้านการค้าส่งและค้าปลีก ในปี 2540 มีมูลค่า 10,004 ล้านบาท เพิ่มขึ้นในปี 2543 เป็น 10,042 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 0.15 ดังตาราง 4.5

จะเห็นได้ว่า มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดสงขลามีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นในเกือบทุกสาขาการผลิต แสดงให้เห็นว่าโครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดสงขลาจะมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง และยังคงขยายตัวต่อไปอีก

เมื่อพิจารณาในพื้นที่เมืองหาดใหญ่ซึ่งเป็นเมืองศูนย์กลางด้านการค้าและธุรกิจของภาคใต้ที่มีความเจริญอย่างรวดเร็ว เพราะนอกจากจะเป็นศูนย์กลางด้านธุรกิจการค้า การศึกษา การท่องเที่ยว และการคมนาคมทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศของจังหวัดสงขลา และจังหวัดอื่น ๆ ในภาคใต้แล้ว ยังเป็นเมืองผ่านสู่ประเทศเพื่อนบ้าน คือ มาเลเซีย และสิงคโปร์ จึงมีอิทธิพลทำให้สภาพเศรษฐกิจของเมืองเน้นหนักไปทางด้านพาณิชยกรรมและบริการ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการค้า การบริการ และอุตสาหกรรม ในพื้นที่บริเวณรอบนอกเขตเทศบาลนครประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม โดยมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ยางพารา ข้าว และผลไม้ต่าง ๆ

สำหรับพื้นที่ในเขตชุมชนเมืองนั้น ประชากรมีอาชีพเน้นหนักไปทางด้านการค้าขายและบริการ สำหรับการประกอบกิจกรรมด้านอุตสาหกรรมนั้นมีความสำคัญรองลงมาจากพาณิชยกรรมและการบริการ

ตาราง 4.5 ผลิตภัณฑ์จังหวัดสงขลา ณ ราคาตลาด

หน่วย : ล้านบาท

สาขาการผลิต	2540	2541	2542	2543 p	การเปลี่ยนแปลงจาก ปี 2540-2543 p(%)
เกษตรกรรม	25,012	29,875	26,106	29,737	18.89
กลสิกรรม	8,020	8,622	6,332	7,546	-1.90
ปศุสัตว์	964	911	969	743	-0.88
ประมง	10,761	14,853	13,489	15,234	17.88
ป่าไม้	1	1	1	3	0.01
บริการทางการเกษตร	69	69	77	59	-0.04
การแปรรูปสินค้าเกษตรอย่างง่าย	5,197	5,419	5,238	6,152	3.82
เหมืองแร่และย่อยหิน	140	115	148	136	-0.02
อุตสาหกรรม	5,193	5,581	5,833	6,587	5.57
ก่อสร้าง	5,315	3,067	4,038	3,548	-7.06
การไฟฟ้าและการประปา	1,820	2,290	2,059	2,283	1.85
การคมนาคมและการขนส่ง	6,527	6,000	5,972	5,867	-2.64
การค้าส่งและการค้าปลีก	10,004	9,560	9,594	10,042	0.15
การธนาคาร ประกันภัย และธุรกิจอสังหาริมทรัพย์	5,601	7,085	2,715	2,257	-13.37
ที่อยู่อาศัย	2,104	2,237	2,290	2,367	1.05
การบริหารราชการและป้องกันประเทศ	4,349	4,680	4,884	4,882	2.13
การบริการ	12,398	12,830	13,004	14,177	7.11
ผลิตภัณฑ์จังหวัด (GPP)	78,463	83,320	76,643	81,883	13.67
รายได้เฉลี่ยต่อหัว (บาท)	61,782	64,790	58,865	62,174	1.57
ประชากร (1,000 คน)	1,270	1,286	1,302	1,317	0.19

ที่มา : กองบัญชีประชาชาติ สศท. ประมวลผลโดย สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคใต้ (กรกฎาคม 2546)

ดังนั้นโครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดสงขลาจึงขึ้นอยู่กับการผลิตในสาขาพาณิชยกรรม การบริการ และอุตสาหกรรม เป็นสำคัญซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.3.1. การพาณิชยกรรมและการบริการ

จากการสำรวจพื้นที่พาณิชยกรรมในเขตผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่ปี พ.ศ.2536 พบว่ามีสถานประกอบการค้าและบริการทั้งหมด 4,476 แห่ง และจากข้อมูลสำนักงานทะเบียนการค้าจังหวัดสงขลา จำนวนผู้จดทะเบียนประกอบธุรกิจการค้าคงที่อยู่ พ.ศ.2543ทั้งสิ้น 11,097 ราย เป็นผู้จดทะเบียนในเขตอำเภอหาดใหญ่จำนวน 7,520 รายคิดเป็นร้อยละ 68 ของทะเบียนพาณิชย์ทั้งหมด รองลงมาคือ เขตอำเภอเมืองสงขลา มีผู้จดทะเบียนพาณิชย์ 2,878 ราย คิดเป็นร้อยละ 26 ของทะเบียนพาณิชย์ทั้งหมด ซึ่งแสดงให้เห็นถึงบทบาทความสำคัญของอำเภอหาดใหญ่ได้เป็นอย่างดี

ผลจากการสำรวจข้อมูลภาคสนามของส่วนวิเคราะห์วิจัย พบว่ามีจำนวนสถานประกอบการค้า-บริการในเขตผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่ ปี พ.ศ.2540 มีจำนวนสถานประกอบการค้า-บริการจำนวน 6,155 แห่ง มีจำนวนคนทำงาน 34,821 คน เป็นกิจการที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาล 5,226 แห่ง และนอกเขตเทศบาล 929 แห่ง ในปี พ.ศ.2544 มีสถานประกอบการค้า-บริการ มีจำนวน 5,623 แห่ง โดยมีสถานประกอบการค้า-บริการกระจุกตัวอย่างหนาแน่นอยู่ภายในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่จำนวน 4,672 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 83 ของกิจการค้า-บริการในเขตผังเมือง ส่วนใหญ่เป็นกิจการจำหน่ายอาหาร เครื่องดื่ม และบริการส่วนบุคคล-บริการในครัวเรือน ในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองบ้านพรุมีสถานประกอบการค้า-บริการจำนวน 236 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 4.2 ของกิจการค้า-บริการในเขตผังเมือง ส่วนใหญ่เป็นกิจการที่จำหน่ายสินค้าเบ็ดเตล็ด จำหน่ายอาหาร เครื่องดื่ม บริการส่วนบุคคล-บริการในครัวเรือน ส่วนที่เหลืออยู่นอกเขตเทศบาล จำนวน 715 แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกิจการที่จำหน่ายสินค้าเบ็ดเตล็ด ทั้งนี้กิจการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยว ประเภทธุรกิจโรงแรม ธุรกิจนำเที่ยว เป็นต้น กระจุกตัวอยู่ในเขตเทศบาล บนสองฟากถนนนิพัทธ์อุทิศ ถนนศุภสารรังสรรค์ และถนนประชาธิปไตย เมื่อพิจารณาจากประเภทของการประกอบการจะพบว่ามีกิจการจำหน่ายอาหาร เครื่องดื่มมากที่สุด รองลงมาเป็นกิจการจำหน่ายของใช้เบ็ดเตล็ด จำหน่าย-ซ่อมรถยนต์ จักรยานยนต์ เป็นต้น

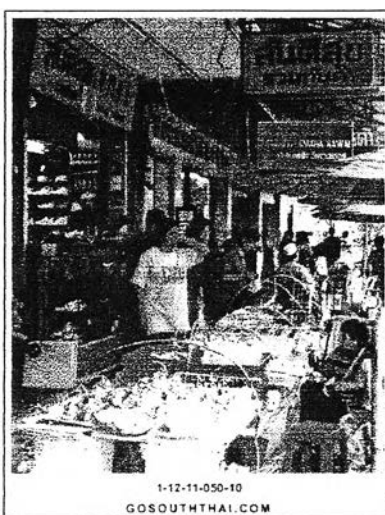
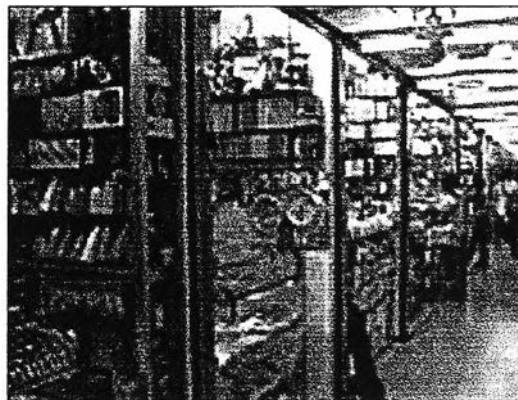
แรงงานในสถานประกอบการค้า-บริการในเขตผังเมืองรวมมีจำนวนทั้งสิ้น 36,831 คน โดยเป็นแรงงานที่อยู่ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ จำนวน 31,327 คน คิดเป็นร้อยละ 85 ของแรงงานทั้งหมดในเขตผังเมือง ในเขตเทศบาลเมืองบ้านพรุ มีแรงงานจำนวน 1,068 คน แรงงานที่อยู่นอกเขตเทศบาล มีจำนวน 4,436 คน แรงงานในเขตผังเมืองรวมส่วนใหญ่เป็นแรงงานประเภทธุรกิจ -บริการอื่น ๆ โดยมีจำนวนแรงงาน 5,912 คน คิดเป็นร้อยละ 16 ของแรงงานทั้งหมดในเขตผังเมือง รองลงมาคือประเภทโรงแรม หอพัก ค่ายและสถานที่อยู่อาศัยอื่น ๆ โดยมีจำนวนแรงงาน 4,796 คน คิดเป็นร้อยละ 13 ของแรงงานทั้งหมดในเขตผังเมือง ตาราง 4.5

การกระจุกตัวของสถานประกอบการค้า-บริการ ที่เป็นกิจการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยว ประเภทธุรกิจโรงแรม ธุรกิจนำเที่ยว เป็นต้นอยู่ในเขตเทศบาล บนสองฟากถนนนิพัทธ์อุทิศ 1, 2 และ 3 ถนนศุภสารรังสรรค์ และถนนประชาธิปไตย

ลักษณะเด่นทางธุรกิจพาณิชย์กรรมของเมืองหาดใหญ่

เมืองหาดใหญ่มีลักษณะเด่นทางการค้าเฉพาะตัว ซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปคือสินค้าหนีภาษี การค้าขายสินค้าหนีภาษีที่หาดใหญ่นับเป็นธุรกิจการค้าประเภทหนึ่งซึ่งช่วยให้หาดใหญ่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว และทำให้เมืองหาดใหญ่กลายเป็นแหล่งจับจ่ายสินค้าของนักท่องเที่ยวที่มาเยือน ถึงแม้ว่าธุรกิจการค้าจำหน่ายสินค้าหนีภาษีจะเป็นการค้าที่ผิดกฎหมาย แต่มีการขายสินค้าประเภทนี้ในเมืองหาดใหญ่เป็นเวลานาน ปัจจุบันสินค้าหนีภาษีเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวไทยจากภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศให้เดินทางมาเยือนเมืองหาดใหญ่ได้อย่างมาก ซึ่งตลาดที่จำหน่ายสินค้าเหล่านี้โดยเฉพาะ (แผนที่ 4.6) ได้แก่

1. ตลาดสันติสุข ตั้งอยู่บริเวณถนนนิพัทธ์อุทิศสาย 3 จำหน่ายสินค้าเครื่องใช้ไฟฟ้าประเภทต่าง ๆ

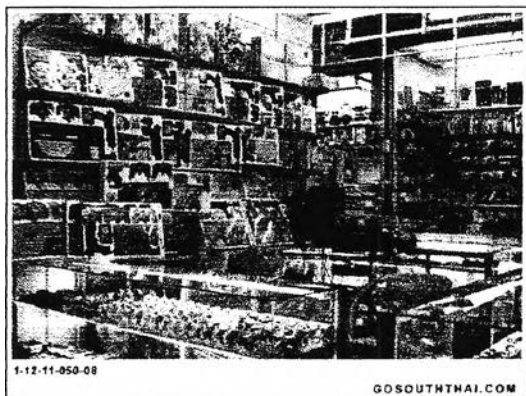

รูปที่ 4.5 ย่านการค้าสันติสุข (ที่มา www.gosouththai.com)

2. ตลาดกิมหยง ตั้งอยู่บริเวณถนนสุขุมสารรังสรรค์ จำหน่ายสินค้าเบ็ดเตล็ด ตั้งแต่ผลไม้ อาหารแห้งประเภทต่าง ๆ เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด ไปจนถึงเครื่องใช้ไฟฟ้า (ที่มา www.gosouththai.com)

รูปที่ 4.6 ย่านการค้าตลาดกิมหยง

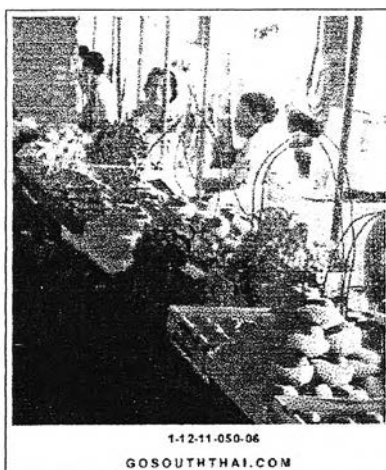
รูปที่ 4.6 ย่านการค้าตลาดกิมหยง (ต่อ)

3. แผงทอง ตั้งอยู่บนถนนนิพัทธ์อุทิศ 2 จำหน่ายสินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้า

รูปที่ 4.7 ร้านค้าแผงทอง

นอกจากนี้บริเวณย่านธุรกิจการค้ากลางเมืองหาดใหญ่ยังมีหาบเร่ที่พ่อค้าแม่ค้านำสินค้ามาจำหน่ายอยู่ริมทางเดินเท้าเป็นจำนวนมาก และส่วนใหญ่เป็นสินค้าประเภทผลไม้สด อาหารแห้ง และเครื่องกระป๋อง (ที่มา www.gosouththai.com)

รูปที่ 4.8 พ่อค้าแม่ค้านำสินค้ามาจำหน่ายบริเวณทางเท้า

ตาราง 4.6 จำนวนสถานประกอบการค้า-บริการในเขตฝั่งเมืองรวมเมืองหาดใหญ่ ปี 2544

ประเภทสินค้า-บริการ	จำนวนกิจการ(แห่ง)				จำนวนคนทำงาน(คน)			
	ท.หาดใหญ่	ท.บ้านพรุ	นอกเขตฝั่ง	รวม	ท.หาดใหญ่	ท.บ้านพรุ	นอกเขตฝั่ง	รวม
ขายส่งวัตถุดิบทางการเกษตรและสิ่งมีชีวิต	32	1	0	33	210	8	0	218
ขายส่งประเภทอาหาร เครื่องดื่ม และยาสูบ	6	0	0	6	84	0	0	84
ขายส่งสิ่งทอสิ่งถัก เครื่องแต่งกาย และผลิตภัณฑ์หนัง	3	0	0	3	10	0	0	10
ขายส่งเครื่องเรือน เครื่องตกแต่งบ้าน และเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือน	11	0	2	13	61	0	27	88
ขายส่งวัสดุก่อสร้าง	13	0	2	15	185	0	18	203
ขายส่งเครื่องจักร อุปกรณ์เครื่องจักร เครื่องมือเครื่องใช้	50	2	6	58	414	10	67	491
ขายส่งอุปกรณ์การขนส่ง	6	0	0	6	38	0	0	38
ขายส่งสินค้าเบ็ดเตล็ด	4	0	0	4	26	0	0	26
ธนาคาร และสถาบันการเงิน	33	3	1	37	722	24	11	757
สรรพสินค้า ซูเปอร์มาร์เก็ต มินิมาร์ท	31	0	1	32	1,165	0	2	1,167
จำหน่ายผลิตภัณฑ์และอุปกรณ์การเกษตร	133	5	22	160	520	21	142	683
สถานสอนภาษา คอมพิวเตอร์ วิชาชีพระยะสั้น อื่นๆ	46	1	2	49	344	4	30	378
โรงแรม หอพัก ค่ายพัก และสถานที่อยู่อาศัย อื่นๆ	179	0	21	200	4,592	0	204	4,796
จำหน่ายอาหาร เครื่องดื่ม และยาสูบ	826	45	99	970	3,831	150	348	4,329
จำหน่ายสิ่งทอสิ่งถัก เครื่องแต่งกายและผลิตภัณฑ์หนัง	279	1	11	291	1,713	3	57	1,773
จำหน่ายเครื่องเรือน เครื่องแต่งบ้าน และเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือน	249	7	31	287	1,402	22	185	1,609
จำหน่ายกระดาษ ผลิตภัณฑ์กระดาษ หนังสือ และเครื่องเขียน	61	2	3	66	245	5	16	266
จำหน่ายยาและเครื่องสำอาง	117	2	4	123	469	4	10	483
จำหน่ายวัสดุก่อสร้าง และร้านขายเครื่องโลหะ	118	10	43	171	687	57	320	1,064
จำหน่ายอุปกรณ์การขนส่งและยานพาหนะ	266	9	45	320	2,150	26	532	2,708
สถานีบริการเชื้อเพลิง	22	3	16	41	450	40	231	721
ตาคาร ไนต์คลับ ห้องอาหาร สถานบันเทิงอื่น ๆ	13	0	1	14	325	0	4	329
บริการค้าหนังสือพิมพ์ และบริการธุรกิจ	55	0	4	59	426	0	33	459
บริการให้เช่าเครื่องจักรและอุปกรณ์	12	3	1	16	472	19	48	539
บริการนันทนาการและวัฒนธรรม	102	4	6	112	560	30	45	635
บริการบันเทิงและกีฬา	60	4	8	72	468	6	24	498
บริการส่วนบุคคลและบริการในครัวเรือน	833	24	88	945	2,729	54	287	3,070
จำหน่ายสินค้าเบ็ดเตล็ด	534	77	213	824	2,147	264	1,086	3,497
ธุรกิจ - บริการอื่นๆ	578	33	85	696	4,882	321	709	5,912
รวมทั้งหมด	4,672	236	715	5,623	31,327	1,068	4,436	36,831

ที่มา : จากการสำรวจ ส่วนวิเคราะห์วิจัย เดือนกันยายน-พฤศจิกายน 2544

4.3.2 กิจการอุตสาหกรรม

จังหวัดสงขลาเป็นที่ตั้งของนิคมอุตสาหกรรมภาคใต้(ฉลุง) ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากเมืองหาดใหญ่ 13 กิโลเมตร โรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดสงขลาส่วนใหญ่ เป็นโรงงานประเภทแปรรูปสัตว์น้ำ ได้แก่ โรงงานอาหารทะเลบรรจุกระป๋อง โรงงานห้องเย็น โรงงานปลาป่น และโรงงานแปรรูปผลิตภัณฑ์ยาง ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในอำเภอหาดใหญ่ อำเภอเมืองสงขลา อำเภอรัตนภูมิ อำเภอจะนะ และอำเภอนาหม่อม กิจการอุตสาหกรรมในเขตจังหวัดสงขลา ปี พ.ศ.2535 - 2543 มีจำนวนที่เพิ่มขึ้นโดยในปี พ.ศ.2535 มีโรงงานรวมทั้งจังหวัด 870 แห่ง มีแรงงานภาคอุตสาหกรรมทั้งสิ้น 46,695 คน โดยอยู่ในเขตอำเภอหาดใหญ่ 547 แห่ง ส่วนในปี พ.ศ.2543 มีโรงงานรวมทั้งจังหวัด 1,433 แห่ง มีแรงงานภาคอุตสาหกรรมทั้งสิ้น 70,849 คน อำเภอหาดใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีกิจการอุตสาหกรรมตั้งอยู่ในพื้นที่มากที่สุด จำนวน 724 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 50.5 ของกิจการอุตสาหกรรมทั้งจังหวัด มีจำนวนแรงงาน 33,702 คน จากการสำรวจจำนวนสถานประกอบการอุตสาหกรรมทั้งที่เป็นกิจการขนาดเล็ก-ขนาดใหญ่ ในเขตผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่ ปี พ.ศ.2544 มีจำนวน 474 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 47 ของกิจการอุตสาหกรรมทั้งจังหวัด ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ ส่วนใหญ่เป็นกิจการประเภทผลิตยานพาหนะและอุปกรณ์รวมทั้งการซ่อม ฯ และผลิตภัณฑ์จากโลหะ ในเขตเทศบาลเมืองบ้านพรุ มีกิจการอุตสาหกรรมตั้งอยู่ในพื้นที่ 73 แห่ง ประมาณร้อยละ 7.3 ของกิจการอุตสาหกรรมทั้งจังหวัด หรือประมาณร้อยละ 9.5 ของกิจการอุตสาหกรรมในเขตผังเมืองรวมส่วนใหญ่เป็นกิจการประเภทผลิตยานพาหนะและอุปกรณ์ รวมทั้งการซ่อมและผลิตภัณฑ์จากโลหะ ส่วนพื้นที่นอกเขตเทศบาลแต่อยู่ในเขตผังเมืองรวมนั้นมีกิจการอุตสาหกรรมตั้งอยู่ 220 แห่งกระจายตัวทั่วไป ตาราง 4.6

จำนวนแรงงานในอุตสาหกรรมอาหารจะมีจำนวนแรงงานมากที่สุด คือ 8,613 คน คิดเป็นร้อยละ 42.5 ของแรงงานอุตสาหกรรมทั้งหมดในเขตผังเมืองรวม ซึ่งมีอยู่ 20,289 คน โดยคิดเป็นแรงงานเฉลี่ย 187 คนต่อกิจการหนึ่งแห่ง รองลงมาคือ อุตสาหกรรมยางและผลิตภัณฑ์ยาง จำนวน 4,582 คน คิดเป็นร้อยละ 22.6 ของแรงงานอุตสาหกรรมทั้งหมดในเขตผังเมืองรวม โดยคิดเป็นแรงงานเฉลี่ย 327 คนต่อกิจการหนึ่งแห่ง ซึ่งเป็นแรงงานเฉลี่ยสูงสุดต่อกิจการ

ณ สิ้นปี 2545 จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมที่ได้รับอนุญาตและเปิดประกอบการ จำนวน 1,741 โรงงาน เงินลงทุน 33,616.535 ล้านบาท จำนวนคนงาน 69,893 คน การผลิตภาคอุตสาหกรรมขยายตัวขึ้นโดยอุตสาหกรรมที่ขยายตัวได้แก่ อุตสาหกรรมแปรรูปยาง เนื่องจากเมืองหาดใหญ่เป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งที่สำคัญของภาคใต้ มีบริการสาธารณูปโภค สาธารณูปการพร้อมมูล และอยู่ใกล้วัตถุดิบที่ใช้ประโยชน์ในการอุตสาหกรรมเช่น ยางพารา และอาหารทะเล เป็นต้น

ตาราง 4.7 สถิติสะสมจำนวนโรงงาน เงินทุน และแรงงานในเขตจังหวัดสงขลา ระหว่างปี พ.ศ.2535-2543

อำเภอ	พ.ศ.2535			พ.ศ.2538			พ.ศ.2540			พ.ศ.2543			อัตราเพิ่มเฉลี่ยต่อปี (%)		
	จำนวน	เงินทุน	แรงงาน	จำนวน	เงินทุน	แรงงาน	จำนวน	เงินทุน	แรงงาน	จำนวน	เงินทุน	แรงงาน	จำนวน	เงินทุน	แรงงาน
จังหวัดสงขลา	870	10,656	46,695	1,093	17,589	58,733	1,220	24,826	63,474	1,433	30,058	70,849	8	23	7
เมือง	146	1,614	10,700	175	1,884	12,189	184	2,003	12,300	205	2,350	12,480	5	6	2
สติงพระ	11	4	49	12	4	57	1	1	5	14	5	69	3	5	5
จะนะ	15	291	1,676	23	736	2,841	30	884	3,108	46	1,436	4,103	26	49	18
นาทวี	9	18	229	18	138	459	21	143	484	37	453	833	39	306	33
เทพา	3	7	58	4	27	166	9	83	289	20	226	436	71	376	82
สะบ้าย้อย	3	1	18	6	52	129	6	52	129	15	119	245	50	1,873	158
ระโนด	32	200	2,090	41	298	2,695	46	362	2,930	65	531	3,045	13	21	6
กระแสสินธุ์	3	0	6	4	10	42	4	10	42	6	18	56	13	946	104
รัตภูมิ	25	680	963	40	1,172	1,515	60	1,687	2,024	76	1,879	2,372	26	22	18
สะเดา	54	669	2,745	72	981	3,442	85	1,726	4,023	120	4,135	7,985	15	65	24
หาดใหญ่	547	5,970	25,638	644	10,571	30,098	698	15,752	32,726	724	16,684	33,702	4	22	4
นาหม่อม	6	86	208	13	231	2,180	18	262	2,234	21	279	2,340	31	28	128
ควนเนียง	3	1	9	8	46	157	12	48	179	18	162	215	63	2,797	286
บางกล่ำ	8	725	1,357	22	997	1,759	30	1,137	1,862	41	1,187	2,164	52	8	7
สิงหนคร	5	391	949	9	423	976	13	526	1,059	20	436	710	38	2	-3
คลองหอยโข่ง	0	0	0	2	17	28	3	150	80	5	158	94	30	169	47

ที่มา : กรมโรงงานอุตสาหกรรม

ตาราง 4.8 จำนวนโรงงาน เงินทุน คนงาน จำแนกตามหมวดอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา

กลุ่มที่	หมวดอุตสาหกรรม	จำนวนโรงงาน (โรง)					เงินทุน (ล้านบาท)					คนงาน (คน)				
		2543	2544	%	2545	%	2543	2544	%	2545	%	2543	2544	%	2545	%
01	ผลิตอาหาร	705	716	1.56	742	3.63	4,699.55	5,587.08	18.89	5,654.62	1.21	24,601	24,738	0.56	24,985	1.00
02	อุตสาหกรรมเครื่องตี	5	5	0.00	5	0.00	186.16	186.16	0.00	186.16	0.00	459	459	0.00	459	0.00
04	ผลิตสิ่งทอสิ่งดัก เครื่องแต่งกาย หนังสือพิมพ์ ผลิตภัณฑ์หนังสือพิมพ์	2	2	0.00	2	0.00	11.00	11.00	0.00	11.00	0.00	74	74	0.00	74	0.00
05	ผลิตเครื่องแต่งกาย ยกเว้นรองเท้า	1	1	0.00	1	0.00	4.70	4.70	0.00	4.70	0.00	47	47	0.00	47	0.00
07	ผลิตไม้และผลิตภัณฑ์จากไม้	130	132	1.54	137	3.79	5,926.03	5,952.37	0.44	5,982.22	0.50	5,561	5,705	2.59	5,812	1.88
08	ผลิตเครื่องเรือนและเครื่องตกแต่ง	63	64	1.59	68	6.25	568.36	575.36	1.23	602.58	4.73	2,681	2,701	0.75	2,835	4.96
09	ผลิตกระดาษและผลิตภัณฑ์กระดาษ	7	7	0.00	7	0.00	510.62	510.62	0.00	510.62	0.00	126	126	0.00	126	0.00
10	พิมพ์โฆษณาและอุตสาหกรรมกราฟิกพิมพ์	21	21	0.00	21	0.00	482.26	482.26	0.00	482.26	0.00	327	327	0.00	327	0.00
11	ผลิตเคมีภัณฑ์และผลิตภัณฑ์เคมี	22	23	4.55	24	4.35	396.64	397.62	0.25	401.92	1.08	370	378	2.16	382	1.06
12	โรงกลั่นน้ำมันปิโตรเลียม	3	4	33.33	6	50.00	77.20	110.20	42.75	134.70	22.23	62	72	16.13	109	51.39
13	ผลิตผลิตภัณฑ์ยางและพลาสติก	203	208	2.46	232	11.54	9,842.45	11,011.73	11.88	11,714.63	6.38	19,954	21,648	8.49	22,822	5.42
14	ผลิตภัณฑ์จากแร่โลหะ	84	88	4.76	94	6.82	1,127.26	1,234.57	9.52	1,288.27	4.35	2,097	2,284	8.92	2,405	5.30
15	อุตสาหกรรมเหล็กและเหล็กกล้าขั้นมูลฐาน	5	5	0.00	5	0.00	168.05	168.05	0.00	168.05	0.00	179	179	0.00	179	0.00
16	ผลิตภัณฑ์โลหะ	127	129	1.57	133	3.10	901.33	902.48	0.13	910.55	0.89	1,710	1,720	0.58	1,755	2.03
17	ผลิตภัณฑ์เครื่องยนต์เครื่องจักร	62	62	0.00	64	3.23	796.92	796.92	0.00	937.77	17.67	843	843	0.00	919	9.02
18	ผลิตเครื่องจักร เครื่องมือ เครื่องใช้ที่ใช้ไฟฟ้า	6	6	0.00	6	0.00	12.42	12.42	0.00	12.42	0.00	47	47	0.00	47	0.00
19	ผลิตอุปกรณ์การขนส่ง	110	115	4.55	122	6.09	979.65	1,269.23	29.56	1,353.36	6.63	1,249	1,358	8.73	1,575	15.98
20	ทำเหมืองแร่อื่น ๆ	123	134	8.94	136	1.49	506.03	524.41	3.63	525.76	0.26	817	862	5.51	870	0.93
21	ผลิตประเภทอื่น	70	75	7.14	78	4.00	1,977.81	2,814.35	42.30	2,851.68	1.33	6,146	6,203	0.93	6,237	0.55
รวม		1,749	1,797	2.74	1,833	4.79	29,174.44	32,551.53	11.58	33,733.27	3.63	67,350	69,771	3.59	71,965	3.14
ภาคใต้		11,073	11,274	1.82	12,089	7.23	124,224.33	129,203.11	4.01	150,850.27	16.75	199,769	205,097	2.67	215,799	5.22
สัดส่วนต่อภาคใต้ (%)		15.80	15.94		15.58		23.49	25.19		22.36		33.71	34.02		33.35	

ที่มา : ศูนย์ข้อมูลอุตสาหกรรม สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม

ประมวลผลโดย : สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคใต้ มิถุนายน 2546

เมื่อพิจารณาจำนวนโรงงาน เงินทุน คนงาน จำแนกตามหมวดอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา ตามหมวดอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมการผลิตอาหาร มีจำนวนโรงงานมากที่สุดในปี 2545 ถึง 742 แห่ง มีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้าถึงร้อยละ 3.63 ในด้านเงินทุนพบว่าอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์ยางและพลาสติก มีเงินทุนมากที่สุดในปี 2545 จำนวน 11,714.63 ล้านบาท ในจำนวนคนงาน พบว่า อุตสาหกรรมการผลิตอาหาร มีจำนวนโรงงานมากที่สุดในปี 2545 ถึง 24,985 แห่ง ในขณะที่สัดส่วนของการเพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้าที่มีสูงสุดนั้นคือ อุตสาหกรรมประเภทโรงกลั่นน้ำมันปีโตรเลียม ถึงร้อยละ 51.39

ตาราง 4.9 จำนวนสถานประกอบการและจำนวนลูกจ้างจำแนกประเภทอุตสาหกรรม ในจังหวัดสงขลา พ.ศ. 2540 และ พ.ศ.2545

ประเภทของอุตสาหกรรม	ปี 2540		ปี 2545		อัตราการเปลี่ยนแปลงต่อปี 2540-2545	
	สปก.	ลูกจ้าง	สปก.	ลูกจ้าง	สปก.	ลูกจ้าง
รวมยอด	6,153	123,126	6,471	132,140	1.50	0.83
การทำเหมืองแร่ และเหมืองหิน	25	1,716	32	1,759	1.68	2.74
การผลิต	869	57,680	1,072	75,421	3.20	1.40
การไฟฟ้า ก๊าซและการประปา	40	776	51	625	3.03	-1.03
การก่อสร้าง	279	12,109	272	6,239	3.96	-2.09
การขายส่ง การขายปลีก ภัตตาคารและโรงแรม	3,540	33,434	4,122	36,584	2.33	1.78
การขนส่ง สถานที่เก็บสินค้า และการคมนาคม	227	6,083	349	6,349	6.62	1.14
บริการการเงิน การประกันภัย อสังหาริมทรัพย์และธุรกิจ	324	5,608	233	2,990	-0.97	-3.48
บริการชุมชน บริการสังคม และบริการส่วนบุคคล	849	5,720	340	2,173	-4.60	-3.96

ที่มา : กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงมหาดไทย

หมายเหตุ : สปก - จำนวนสถานประกอบการ

จากตาราง 4.8 จำนวนสถานประกอบการและจำนวนลูกจ้างจำแนกประเภทอุตสาหกรรม ในจังหวัด เปรียบเทียบปี 2540 และ 2545 จำแนกหมวดอุตสาหกรรมในจังหวัดสงขลา พบว่า การขนส่ง สถานที่เก็บสินค้า และการคมนาคม มีอัตราการเปลี่ยนแปลงต่อปีของจำนวนสถานประกอบการสูงที่สุดถึงร้อยละ 6.62 รองลงมา คือประเภทการก่อสร้าง อัตราร้อยละ 3.96 เมื่อพิจารณาจำนวนลูกจ้างเปรียบเทียบปี 2540 และ 2545 มีอัตราการเปลี่ยนแปลงต่อปีของจำนวนลูกจ้างสูงที่สุดถึงร้อยละ 2.74 รองลงมา คือประเภทการขายส่ง การขายปลีก ภัตตาคารและโรงแรม มีอัตราร้อยละ 3.96

ตาราง 4.10 จำนวนสถานประกอบการอุตสาหกรรม และจำนวนคนงาน ตามรายอำเภอ พ.ศ. 2538-2545

อำเภอ	ปี 2538		ปี 2545		อัตราการเปลี่ยนแปลงต่อปี	
	จำนวนสปก.	จ้างงาน	จำนวนสปก.	จ้างงาน	จำนวนสปก.	จ้างงาน
รวมยอด	1,376	34,257	1,737	70,152	2.10	8.38
เมืองสงขลา	153	10,290	181	13,336	1.46	2.37
กระแสดินธุ์	10	48	18	84	6.40	6.00
คลองหอยโข่ง	4	46	10	222	12.00	30.61
ควนเนียง	4	48	31	720	54.00	112.00
จะนะ	66	2,238	102	5,215	4.36	10.64
เทพา	18	148	37	425	8.44	14.97
นาทวี	22	388	70	970	17.45	12.00
นาหม่อม	14	2,037	23	2,617	5.14	2.28
บางกล่ำ	25	1,761	60	3,065	11.20	5.92
ระโนด	118	1,116	159	2,054	2.78	6.72
รัตภูมิ	118	1,808	149	3,071	2.10	5.59
สทิงพระ	78	161	79	161	0.10	0.00
สะเตา	63	2,805	116	9,066	6.73	17.86
สะบ้าย้อย	25	99	36	377	3.52	22.46
สิงหนคร	91	974	100	1,229	0.79	2.09
หาดใหญ่	567	10,290	566	27,540	-0.01	13.41

ที่มา : สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา

จากตาราง 4.9 จำนวนสถานประกอบการและจำนวนลูกจ้างจำแนก ตามรายอำเภอ ในจังหวัดสงขลา เปรียบเทียบปี 2538 และ 2545 พบว่า อำเภอที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงต่อปีสูงที่สุดนั้นคือ อำเภอควนเนียงโดยมีจำนวนสถานประกอบการคิดเป็นร้อยละ 54 และมีอัตราการจ้างงานสูงถึงกว่าร้อยละ 112

4.3.3. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวนับว่าเป็นอุตสาหกรรมสำคัญต่อเศรษฐกิจเมืองหาดใหญ่ เนื่องจากเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าและธุรกิจ และคมนาคมภายในชุมชนทั้งภายในและต่างประเทศจึงมีผู้สัญจรไปมาและแวะพักค้างแรมเพื่อธุรกิจและท่องเที่ยวเสมอ เมืองหาดใหญ่เริ่มมีธุรกิจและท่องเที่ยวอย่างจริงจัง เนื่องจากหาดใหญ่คือศูนย์กลางพาณิชยกรรมที่ดึงดูดชาวไทยทุกภูมิภาคให้เข้ามาจับจ่ายซื้อสินค้าจากต่างประเทศซึ่งมีราคาถูกลงกว่าท้องตลาดทั่วไป นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศมากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นนักท่องเที่ยวจากประเทศเพื่อนบ้าน คือ มาเลเซีย และสิงคโปร์ นิยมเข้ามาพักผ่อน อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของเมืองหาดใหญ่อยู่ในเกณฑ์ที่ดีเนื่องจากความร่วมมือของภาครัฐและเอกชนในโครงการร่วมมือเศรษฐกิจ 3 ฝ่าย (IMT -GT) ก่อให้เกิดการประชาสัมพันธ์ที่ดี ตลอดจนการผ่อนปรนข้อจำกัดระหว่างประเทศ

ตาราง 4.11 จำนวนผู้เยี่ยมชมเยือนชาวต่างประเทศ จำแนกตามถิ่นที่อยู่ ปี 2545 อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ถิ่นที่อยู่ของผู้เยี่ยมชมเยือน	นักท่องเที่ยว		นักทัศนาจร		ผู้เยี่ยมชมเยือน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. อเมริกา	25,610	2.68	10,566	7.71	36,176	3.31
2. ยุโรป	84,231	8.81	29,116	21.26	113,347	10.37
3. โอเชียเนีย	23,709	2.48	2,922	2.13	26,631	2.44
4. เอเชีย	820,746	85.82	94,222	68.79	914,968	83.69
5. ตะวันออกกลาง	1,032	0.11	0	0.00	1,032	0.09
6. แอฟริกา	1,025	0.11	143	0.10	1,168	0.11
รวม	956,353	100.00	136,969	100.00	1,093,322	100.00

ที่มา : กองสถิติและวิจัย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ประมวลผลโดย : สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคใต้ กรกฎาคม 2546

จากตาราง 4.11 จำนวนผู้เยี่ยมชมเยือนชาวต่างประเทศ เมื่อจำแนกตามถิ่นฐานที่อยู่ พบว่า จำนวนผู้เยี่ยมชมเยือนส่วนใหญ่อยู่ในเอเชียมีจำนวน 914,968 คน คิดเป็นร้อยละ 83.69 ของจำนวนผู้มาเยี่ยมชมเยือนทั้งหมด โดยจำแนกเป็นนักท่องเที่ยว 820,746 คนคิดเป็นร้อยละ 85.82 ของจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมด นักทัศนาจร มีจำนวน 94,222 คน คิดเป็นร้อยละ 68.79 ของจำนวนนักทัศนาจรทั้งหมด รองลงมาได้แก่ ผู้เยี่ยมชมเยือนที่มาจากทวีปยุโรป ร้อยละ 10.37 ทวีปอเมริกา ร้อยละ 3.31 ส่วนโอเชียเนีย แอฟริกา และตะวันออกกลางมีสัดส่วน 2.44 0.11 และ 0.09 ตามลำดับ

ตาราง 4.12 ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อวันของผู้เยี่ยมชมเยือนจำแนกตามหมวดค่าใช้จ่ายต่างๆ ปี 2545 อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

หน่วย : บาท/คน/วัน

หมวดค่าใช้จ่าย	ผู้เยี่ยมชมเยือน					
	รวม		ชาวไทย		ชาวต่างประเทศ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. ค่าที่พัก	486.12	16.07	384.76	15.37	602.46	16.63
2. ค่าอาหารและเครื่องดื่ม	401.18	13.27	298.85	11.94	518.65	14.32
3. ค่าบริการเดินทางท่องเที่ยวในจังหวัด	353.13	11.68	336.69	13.45	372.00	10.27
4. ค่าซื้อสินค้าและของที่ระลึก	825.27	27.29	748.03	29.88	913.94	25.23
5. ค่าใช้จ่ายเพื่อความบันเทิง	650.04	21.49	418.78	16.73	915.51	25.28
6. อื่น ๆ	308.55	10.20	316.46	12.64	299.47	8.27
รวมทุกหมวดค่าใช้จ่าย	3,024.29	100.00	2,503.57	100.00	3,622.03	100.00

ที่มา : กองสถิติและวิจัย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ประมวลผลโดย : สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคใต้ กรกฎาคม 2546

เมื่อพิจารณาค่าใช้จ่ายเฉลี่ยที่เกิดขึ้นต่อวันต่อคนของผู้มาเยี่ยมเยือน ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยที่มีมากที่สุด คือ ค่าซื้อสินค้าและของที่ระลึก โดยมีจำนวน 825.27 บาท/คน/วัน คิดเป็นร้อยละ 27.29 รองลงมาได้แก่ ค่าใช้จ่ายเพื่อความบันเทิง คิดเป็นร้อยละ 21.49 ค่าที่พัก ร้อยละ 16.07 ส่วนค่าอาหารและเครื่องดื่ม ค่าบริการเดินทางท่องเที่ยวในจังหวัด และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 13.27 11.68 และ 10.20 ตามลำดับ โดยค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่จะมาจากผู้เยี่ยมเยือนที่เป็นชาวต่างประเทศ ตาราง 4.12

จากข้อมูลการท่องเที่ยวของเมืองหาดใหญ่ ในช่วงระยะปี พ.ศ.2541 – 2545 พบว่ามีผู้มาเยี่ยมเยือน จำนวนนักท่องเที่ยว นักทัศนาจร ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ มีจำนวนที่เพิ่มมากขึ้นในแต่ละปี มีอัตราการเพิ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2541-2542 มีอัตราการเพิ่มร้อยละ 2.47 ในปี 2543 มีอัตราการเพิ่มลดลง ร้อยละ 1.08 ปี พ.ศ 2544 มีอัตราการเพิ่มคิดเป็นร้อยละ 4.46 จนถึงในปี พ.ศ.2545 มีอัตราการเพิ่มคิดเป็นร้อยละ 2.15 และมีจำนวนเยี่ยมเยือนรวม 2,348,330 คน ตารางที่ 4.13

เนื่องจากหาดใหญ่มีลักษณะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ต่างออกไปจากกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ การท่องเที่ยวเมืองหาดใหญ่จะเน้นอยู่ที่ปัจจัย 2 ประการ คือ สถานเริงรมย์ และการจับจ่ายซื้อของเท่านั้น นักท่องเที่ยวที่เป็นชาวไทยจะมุ่งหาสินค้าราคาถูกที่หนีภาษีจากประเทศมาเลเซีย ได้แก่ เครื่องใช้ไฟฟ้า ของเด็กเล่น ผลไม้เมืองหนาวและอาหารบางชนิด ในทางตรงข้าม นักท่องเที่ยวจากประเทศมาเลเซียก็พอใจซื้อ สินค้าไทยที่มีราคาถูกกว่าในประเทศมาเลเซีย คือ จำพวกเครื่องใช้ในครัวเรือน ผลไม้ไทย จากสาเหตุดังกล่าวจึงทำให้มีสถานบริการต่าง ๆ ติดตามมาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวเหล่านั้น

ตาราง 4.13 จำนวนผู้เยี่ยมชม นักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว ระยะเวลาการพักเฉลี่ย และรายได้ พ.ศ.2541-2545

ประเภท	พ.ศ.		%	พ.ศ.	%	พ.ศ.	%	พ.ศ.	%
	2541	2542							
ผู้เยี่ยมชม	2,171,171	2,224,886	2.47	2,200,902	-1.08	2,298,997	4.46	2,348,330	2.15
ไทย	1,405,477	1,436,645	2.22	1,333,708	-7.17	1,289,982	-3.28	1,255,008	-2.71
ต่างประเทศ	765,694	788,241	2.94	867,194	10.02	1,009,015	16.35	1,093,322	8.36
นักท่องเที่ยว	1,832,304	1,884,122	2.83	1,898,565	0.77	1,976,280	4.09	2,023,942	2.41
ไทย	1,060,000	1,193,610	12.60	1,136,071	-4.82	1,093,771	-3.72	1,067,589	-2.39
ต่างประเทศ	772,304	690,512	-10.59	762,494	10.42	882,509	15.74	956,353	8.37
นักทัศนาจร	338,867	340,764	0.56	302,337	-11.28	322,717	6.74	324,388	0.52
ไทย	241,937	243,035	0.45	197,637	-18.68	196,211	-0.72	187,419	-4.48
ต่างประเทศ	96,930	97,729	0.82	104,700	7.13	126,506	20.83	136,969	8.27
ระยะเวลาการพักเฉลี่ย (วัน)	2.57	2.61	-	2.14	-	2.14	-	2.16	-
ไทย	2.52	2.56	-	2.09	-	2.09	-	2.11	-
ต่างประเทศ	2.68	2.71	-	2.21	-	2.21	-	2.21	-
ค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ย (บาท/คน/วัน)									
ผู้มาเยี่ยมชม	3,666.75	3,437.89	-6.24	2,945.66	-14.32	2,988.89	1.47	3,024.29	1.18
ไทย	3,258.49	3,156.32	-3.14	2,487.68	-21.18	2,496.25	0.34	2,503.57	0.29
ต่างประเทศ	4,416.13	3,910.96	-11.44	3,650.13	-6.67	3,618.72	-0.86	3,622.03	0.09
นักท่องเที่ยว	4,031.08	3,745.24	-7.09	2,988.96	-20.19	3,034.01	1.51	3,067.32	1.10
ไทย	3,594.15	3,472.47	-3.39	2,487.68	-28.36	2,496.31	0.35	2,499.04	0.11
ต่างประเทศ	4,791.26	4,196.65	-12.41	3,735.84	-10.98	3,700.40	-0.95	3,701.68	0.03
นักทัศนาจร	1,696.79	1,686.45	-0.61	2,673.63	58.54	2,712.70	1.46	2,755.97	1.60
ไทย	1,644.24	1,603.64	-2.47	2,487.08	55.09	2,495.83	0.35	2,529.46	1.35
ต่างประเทศ	1,827.97	1,892.38	3.52	3,025.79	59.89	3,049.10	0.77	3,065.88	0.55
รายได้ (ล้านบาท)									
ผู้เยี่ยมชม	19,667.04	19,038.43	-3.20	12,981.71	-31.81	13,799.04	6.30	14,349.56	3.99
ไทย	10,917.18	11,000.35	0.76	6,399.64	-41.82	6,196.24	-3.18	6,112.30	-1.35
ต่างประเทศ	8,759.86	8,038.08	-8.24	6,582.07	-18.11	7,602.80	15.51	8,237.26	8.35
โรงแรมที่พัก (แห่ง)	95	95	0.00	96	1.05	96	0.00	96	0.00
จำนวนห้องพัก (ห้อง)	8,767	8,767	0.00	9,174	4.64	9,174	0.00	9,174	0.00
อัตราการเข้าพักเฉลี่ย	44.99	46.82	1.83	47.74	0.92	51.37	3.63	52.76	1.39
ระยะเวลาที่เข้าพักเฉลี่ย (วัน)	1.95	1.99	0.04	2.02	-	2.05	-	2.05	-
จำนวนผู้เข้าพัก	1,323,749	1,364,396	3.07	1,421,867	4.21	1,520,135	6.91	1,569,936	3.28
ไทย	671,747	691,306	2.91	696,394	0.74	678,560	-2.56	660,696	-2.63
ต่างประเทศ	652,002	673,090	3.23	725,473	7.78	841,575	16.00	909,240	8.04

ที่มา : กองสถิติและวิจัย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ประมวลผลโดย : สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคใต้ กรกฎาคม 2546

4.3.4 สภาพเศรษฐกิจการคลัง

ภาพรวมของสภาพทางเศรษฐกิจการคลังของอำเภอหาดใหญ่ โดยเมื่อพิจารณาการจัดเก็บภาษีของอำเภอหาดใหญ่แยกตามประเภทภาษี เปรียบเทียบปี 2540 และ 2545 พบว่าในปี 2540 ภาษีที่สามารถจัดเก็บได้สูงสุดคือ ภาษีบุคคลธรรมดา คิดเป็นร้อยละ 19.73 รองลงมาได้แก่ ภาษีมูลค่าเพิ่ม คิดเป็นร้อยละ 17.09 ในปี 2545 ภาษีที่เก็บได้สูงสุดคือ ภาษีมูลค่าเพิ่ม คิดเป็นร้อยละ 38.08 รองลงมาคือ ภาษีนิติบุคคล คิดเป็นร้อยละ 29.41 เมื่อพิจารณาอัตราการเปลี่ยนแปลง พบว่า การจัดเก็บภาษีมีอัตราที่ลดลง อาจจะมีสาเหตุจากประสิทธิภาพในการจัดเก็บของหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพที่ลดลง ดังตาราง 4.14

ตาราง 4.14 เงินภาษีที่เก็บได้ จำแนกตามประเภทภาษี ในอำเภอหาดใหญ่เปรียบเทียบปี 2540-2545

(หน่วย:ล้านบาท)

ประเภทภาษี	ปี 2540	คิดเป็นร้อยละ	ปี 2545	คิดเป็นร้อยละ	อัตราการเปลี่ยนแปลง
บุคคลธรรมดา	718.572	19.73	424.764	27.73	-40.888
นิติบุคคล	501.467	13.77	450.532	29.41	-10.157
การค้า	1.310	0.04	0.008	0.00	-99.389
อากรแสตมป์	36.023	0.99	24.684	1.61	-31.477
มูลค่าเพิ่ม	622.401	17.09	583.274	38.08	-6.286
ธุรกิจเฉพาะ	229.405	6.30	46.981	3.07	-79.520
อื่น ๆ	2.355	0.06	1.639	0.11	-30.403
รวม	3,641.779	100.00	1,531.885	100.00	-57.936

ที่มา : สำนักงานสรรพากรจังหวัดสงขลา

ภาพรวมของภาษีเมื่อเปรียบเทียบปี 2540 และปี 2545 มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่เพิ่มขึ้น ร้อยละ 42.15 เมื่อจำแนกประเภทภาษี ภาษีที่มีการจัดเก็บได้ในสัดส่วนที่เพิ่มมากขึ้นอย่างชัดเจนคือ ในปี 2540 และ 2540 ภาษีที่จัดเก็บได้สูงสุดคือภาษีเครื่องดื่ม คิดเป็นร้อยละ 94.41 และ 73.49 ตามลำดับ ในปี 2545 อัตราการการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้อย่างเด่นชัดนั้นคือ ภาษีและรายได้อื่น ๆ ซึ่งอาจจะเนื่องมาจากการปรับปรุงระบบการจัดเก็บภาษีที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จากตาราง 4.15

ตาราง 4.15 ภาษีสรรพสามิตจำแนกตามประเภทภาษี เป็นรายอำเภอ ปีงบประมาณ 2540-2545

ประเภทภาษี	ปี 2540		ปี 2545		อัตรา การเปลี่ยนแปลง
	(หน่วย:บาท)	ร้อยละ	(หน่วย:บาท)	ร้อยละ	
ภาษีสรรพสามิต	968,607.60	0.61	-	-	-
ภาษีเครื่องใช้ไฟฟ้า	224,275.96	0.14	-	-	-
ภาษีน้ำมัน	6,669,182.20	4.21	168,532.78	0.07	-97.47
ภาษีเครื่องดื่ม	149,500,633.41	94.41	165,425,079.56	73.49	10.65
ภาษีและรายได้อื่น ๆ	997,285.00	0.63	59,491,629.76	26.43	5,865.36
รวม	158,359,984.17	100.00	225,114,042.10	100.00	42.15

ที่มา : สำนักงานสรรพสามิตจังหวัดสงขลา

จากสภาพเศรษฐกิจการคลังของนครหาดใหญ่ ซึ่งให้เห็นถึงศักยภาพของหน่วยงานในการจัดเก็บ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของการคลังท้องถิ่น เพื่อที่จะนำมาภาษีเหล่านี้จัดสรรเพื่อนำมาใช้พัฒนานครหาดใหญ่ตามโครงการต่าง ๆ

4.4 ลักษณะประชากร

ประชากรเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของชุมชน จำนวนประชากรแสดงให้เห็นถึงการเจริญเติบโตของชุมชนได้ นอกจากนี้ประชากรยังเป็นตัวกำหนดความต้องการการใช้ที่ดินในกิจกรรมประเภทต่าง ๆ ได้อีกด้วย

ประชากรในนครหาดใหญ่ส่วนใหญ่อพยพมาจากที่อื่นเพื่อมาประกอบอาชีพในเมือง เนื่องจากปัจจุบันเศรษฐกิจมีการขยายตัวที่มุ่งเน้นให้นักลงทุนมาลงทุนในเมือง อีกทั้งมีประชากรที่เข้ามาในรูปนักท่องเที่ยว ส่วนประชากรพื้นเพเดิมของเมืองมักไปประกอบอาชีพอื่นเป็นส่วนมาก อาชีพหลักของประชากรในเขตเมืองคือ ประกอบอาชีพธุรกิจ รับราชการและรับจ้างทั่วไป

4.4.1 ขนาดของประชากร

เมืองหาดใหญ่เป็นชุมชนเมืองที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัดสงขลา จำนวนประชากรในเมืองหาดใหญ่ตามหลักฐานทางทะเบียนราษฎรของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ในปี พ.ศ.2536 อำเภอหาดใหญ่มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 128,379 คน ประชากรในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ จำนวน 148,632 คน ในปี พ.ศ.2545 อำเภอหาดใหญ่มีจำนวนประชากรมีทั้งสิ้น 157,739 คน เป็นเพศชาย 76,269 คนและเป็นเพศหญิง 81,470 คน ประชากรในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ จำนวน 157,316 คน และประชากรในเขตเทศบาลเมืองบ้านพรุ จำนวน 17,492 คน

ตาราง 4.16 จำนวนประชากร ความหนาแน่น และอัตราการเปลี่ยนแปลงของประชากรในพื้นที่ศึกษา

เขตพื้นที่	พื้นที่ (ตร.กม.)	ปี 2538		ปี 2545		อัตราการเปลี่ยนแปลง	
		จำนวน	ความหนาแน่น	จำนวน	ความหนาแน่น	ร้อยละ	ร้อยละ / ปี
อำเภอหาดใหญ่	875.543	291,553	333	339,725	388	16.52	1.32
ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่	21.000	151,248	7,202	157,316	7,491	4.01	0.32
ในเขตเทศบาลเมืองบ้านพรุ	17.970	14,431	803	17,492	973	21.21	1.70
ในเขตเทศบาลตำบลพะตง	6.680	-	-	7,178	1,075	-	-
นอกเขตเทศบาล	836.573	125,874	150	157,739	190	25.31	2.03

ที่มา: สำนักงานทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง

จากตาราง 4.16 อำเภอหาดใหญ่มีจำนวนประชากรในปี 2538 และ 2545 จำนวน 291,553 คน และ 339,725 คน มีความหนาแน่น 333 คนต่อตารางกิโลเมตร และ 388 คนต่อตารางกิโลเมตร อัตราการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ปี 2538 ถึง 2545 มีค่าเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 16.52 และเฉลี่ยมีอัตราการเพิ่มต่อปี ร้อยละ 1.32 เขตเทศบาลนครหาดใหญ่มีจำนวนประชากรสูงสุดคือ ในปี 2538 และ 2545 จำนวน 151,248 คน และ 157,316 คน มีความหนาแน่น 7,202 คนต่อตารางกิโลเมตร และ 7,491 คนต่อตารางกิโลเมตร ตามลำดับ อัตราการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ปี 2538 ถึง 2545 มีค่าเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 4.01 และเฉลี่ยมีอัตราการเพิ่มต่อปี ร้อยละ 0.32 ในขณะที่เทศบาลเมืองบ้านพรุมีอัตราการเปลี่ยนแปลงสูงสุดร้อยละ 21.21 และมีอัตราการเพิ่มต่อปี ร้อยละ 1.70

ประชากรส่วนใหญ่อพยพมาจากที่อื่นเพื่อมาประกอบอาชีพในเมือง เนื่องจากปัจจุบันมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นให้นักลงทุนมาลงทุนในเมือง อีกทั้งมีประชากรที่เข้ามาในรูปแบบนักท่องเที่ยวมาประชุมสัมมนาซึ่งมีประชากรแฝงเหล่านี้คาดว่าไม่ต่ำกว่า 30,000 คน ส่วนประชากรพื้นเพเดิมของเมืองมักไปประกอบอาชีพที่อื่นเป็นส่วนมาก

4.4.2 ความหนาแน่นและการกระจายตัวของประชากร

ความหนาแน่นของประชากร

ผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่มีพื้นที่ 259.69 ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่ชุมชนเมือง 32.62 ตารางกิโลเมตร และเป็นพื้นที่ชนบท 227.07 ตารางกิโลเมตร เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบความหนาแน่นในปี พ.ศ.2531 , 2536 และ 2544 ในการสำรวจ พ.ศ.2531 มีประชากร 190,450 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 733 คนต่อตารางกิโลเมตร ในการสำรวจ ปี พ.ศ.2536 มีประชากร 191,682 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 738 คนต่อตารางกิโลเมตร และในปี พ.ศ.2544 มีประชากร 318,728 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 1,277 คนต่อตารางกิโลเมตร แสดงให้เห็นได้ว่าเทศบาลนครหาดใหญ่มีความหนาแน่นประชากรสูงขึ้น คือ 9,299 คนต่อตารางกิโลเมตร ตาราง 4.17

ตาราง 4.17 เปรียบเทียบความหนาแน่นประชากรปี พ.ศ.2531 ,2536 และ 2544

เขตที่พักอาศัย	พื้นที่ (ตร.กม.)	ประชากร (คน)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)
สำรวจปี2544 *			
ผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่	259.69	318,728	1,227
ชุมชนเมือง	32.62	212,600	6,517
- เทศบาลนครหาดใหญ่	21.00	195,272	9,299
- เทศบาลบาลเมืองบ้านพรุ	11.62	17,328	1,491
ชุมชนชนบท	227.07	106,128	467
สำรวจปี 2536			
ผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่	259.69	191,682	738
ชุมชนเมือง	32.62	131,817	4,041
- เทศบาลนครหาดใหญ่	21.00	121,342	5,778
- เทศบาลบาลเมืองบ้านพรุ	11.62	10,475	901
ชุมชนชนบท	227.07	59,865	264
สำรวจปี 2531			
ผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่	259.69	190,450	733
ชุมชนเมือง	32.62	145,863	4,472
- เทศบาลนครหาดใหญ่	21.00	136,993	6,523
- เทศบาลบาลเมืองบ้านพรุ	11.62	8,870	763
ชุมชนชนบท	227.07	44,587	196

ที่มา : จากผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่ ปรับปรุงครั้งที่ 2 ปี พ.ศ.2536

* : จากการสำรวจ ส่วนวิเคราะห์วิจัยสำนักพัฒนามาตรฐานผังเมือง กรมการผังเมือง พ.ศ.2544

การกระจายตัวของประชากร

เมื่อเปรียบเทียบความหนาแน่นของประชากรระหว่างการสำรวจในปี พ.ศ. 2531 , 2536 และ 2544 พบว่าสัดส่วนประชากรมีความหนาแน่นเพิ่มมากขึ้น บริเวณที่มีความหนาแน่นของประชากรสูงสุด อยู่ตรงบริเวณธุรกิจการค้าย่านใจกลางเมือง บริเวณถนนนิพัทธ์อุทิศ 1 ,2 และ 3 ตัดกับถนนธรรมนุญวิถี ถนนประชาธิปไตย และถนนศุภสารรังสรรค์ ซึ่งบริเวณดังกล่าวเป็นบริเวณที่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น

การกระจายตัวของประชากรในเมืองหนาแน่นบริเวณด้านตะวันออกของสถานีรถไฟ จนถึงคลองเคย จะเป็นแหล่งที่ประชากรประกอบอาชีพธุรกิจการค้าบริการ สำหรับบริเวณอื่น ๆจะเป็นส่วนราชการที่อยู่อาศัยซึ่งมีประชากรเบาบาง

ตาราง 4.18 การกระจายตัวของผู้ทำงานในแต่ละหมวดอาชีพ จำแนกตามเขตการปกครอง ปี 2544

หมวดอาชีพ	เทศบาลนครหาดใหญ่		เทศบาลเมืองบ้านพรุ		นอกเขตเทศบาล		เขตผังเมืองรวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
วิชาชีพ	11,440	6.16	1,026	0.55	4,255	2.29	16,721	9.01
บริหาร	2,464	1.33	399	0.22	586	0.32	3,449	1.86
เสมียน	9,234	4.98	570	0.31	3,124	1.68	12,928	6.97
การค้า	46,898	25.27	2,226	1.20	11,486	6.19	60,610	32.66
เกษตร	1,848	1.00	2,075	1.12	12,421	6.69	16,344	8.81
ขนส่ง	4,928	2.66	285	0.15	1,473	0.79	6,686	3.60
ผู้ใช้แรงงาน	27,016	14.56	2,348	1.27	10,553	5.69	39,917	21.51
บริการ	21,912	11.81	1,450	0.78	5,563	3.00	28,925	15.59
รวม	125,740	67.76	10,379	5.59	49,461	26.65	185,580	100.00

ที่มา: จากการสำรวจส่วนวิเคราะห์วิจัย สำนักพัฒนามาตรฐานผังเมือง กรมการผังเมือง พ.ศ.2544

จากตาราง 4.18 การกระจายตัวของผู้ทำงานในแต่ละหมวดอาชีพ ในเขตผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่ โดยจำแนกตามเขตการปกครอง ปี 2544 พบว่า หมวดอาชีพการค้ามีจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 32.66 ของกลุ่มผู้ทำงานในเขตผังเมืองรวม รองลงมาคือ กลุ่มผู้ใช้แรงงาน มีร้อยละ 21.51 และกลุ่มอาชีพบริการมีร้อยละ 15.59 เมื่อจำแนกตามเขตการปกครอง พบว่า เทศบาลนครหาดใหญ่มีการกระจายตัวของผู้ทำงานมากที่สุด ร้อยละ 67.67 โดยจำแนกได้เป็นกลุ่มอาชีพการค้า ผู้ใช้แรงงาน และการบริการ คิดเป็นร้อยละ 25.27 14.56 และ 11.81 ตามลำดับ ในเขตเทศบาลเมืองบ้านพรุมีการกระจายตัวของผู้ทำงาน ร้อยละ 5.59 โดยจำแนกได้เป็นกลุ่มอาชีพผู้ใช้แรงงาน การค้า และการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 1.27 1.20 และ 1.12 ตามลำดับ และในเขตนอกเขตเทศบาล มีการกระจายตัวของผู้ทำงาน ร้อยละ 26.65 โดยจำแนกได้เป็นกลุ่มอาชีพการเกษตร การค้า ผู้ใช้แรงงาน และคิดเป็นร้อยละ 6.69 6.19 และ 5.69 ตามลำดับ

เมื่อจำแนกตามช่วงเวลาปี ในปี พ.ศ.2540 ผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่ ตาราง 4.19 มีประชากรวัยแรงงาน (อายุ 15 ปีขึ้นไป) มากที่สุดคือ 208,510 คน คิดเป็นร้อยละ 82.76 โดยจำแนกเป็นผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงาน ร้อยละ 57.70 และผู้ที่ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน ร้อยละ 25.06 ส่วนประชากรที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี มีร้อยละ 17.27 ของประชากรรวม ในปี 2544 มีประชากรวัยแรงงาน 267,016 คน คิดเป็นร้อยละ 83.78 โดยจำแนกเป็นผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงาน ร้อยละ 62.04 และผู้ที่ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน ร้อยละ 21.73 ส่วนประชากรที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี มีร้อยละ 16.22 ของประชากรรวม เมื่อเปรียบเทียบช่วงเวลาปี 2540 และปี 2544 เห็นได้ว่าประชากรวัยแรงงานมีจำนวนที่เพิ่มขึ้น โดยผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงานมีเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.34 โดยผู้มีงานทำมีเพิ่มขึ้นจากปีก่อนร้อยละ 5.36 สัดส่วนที่มีค่าลดลงนั้นคือ ผู้กำลังหางานทำ ลดลงจากปีก่อนถึงร้อยละ 21.24 แสดงให้เห็นว่าระบบเศรษฐกิจของเมืองมีสภาวะที่ดีขึ้นมีการจ้างงานมากขึ้น คนตกงานมีจำนวนที่น้อยลง เมื่อพิจารณาปริมาณผู้ที่ไม่อยู่ในกำลัง

แรงงาน เห็นได้ว่า ปี 2544 ผู้ที่ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน มีสัดส่วนที่ลดลง เช่นเดียวกับผู้ที่ทำงานบ้าน หรือเป็นแม่บ้าน ในขณะที่ผู้ที่อยู่ในวัยศึกษามีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นจาก ร้อยละ 10.26 ในปี 2540 เป็นร้อยละ 17.36 ในปี 2544 แสดงให้เห็นว่าปัจจุบันผู้คนให้ความสำคัญกับการศึกษาเพิ่มขึ้นจากอดีต

ตาราง 4.19 การกระจายตัวของประชากร จำแนกตามสถานภาพแรงงาน ในผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่ ปี 2540 2544 และ 2562

สถานภาพแรงงาน	ผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่					
	ปี 2540		ปี 2544*		ปี 2562**	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ประชากรรวม	251,945	100.00	318,728	100.00	380,918	100.00
ประชากรวัยแรงงาน(อายุ 15 ปีขึ้นไป)	208,510	82.76	267,016	83.78	328,580	86.26
1. ผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงาน	145,372	57.70	197,747	62.04	233,312	61.25
ผู้มีงานทำ	133,203	52.87	185,580	58.23	214,038	56.19
ผู้กำลังหางานทำ	12,169	25.06	12,167	3.82	19,274	5.06
2. ผู้ที่ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน	63,138	25.06	69,269	21.73	95,268	25.01
ทำงานบ้าน แม่บ้าน	25,446	10.10	8,162	2.56	34,664	9.10
กำลังศึกษา	25,850	10.26	55,337	17.36	44,796	11.76
ไม่สามารถทำงานได้	11,842	4.70	4,461	1.40	15,808	4.15
ประชากรที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี	43,435	17.27	51,712	16.22	52,338	13.74

ที่มา : * การสำรวจ ส่วนวิเคราะห์วิจัยสำนักพัฒนามาตรฐานผังเมือง กรมการผังเมือง พ.ศ.2544

** การศึกษาโครงการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองและการพัฒนาผังเมืองนครหาดใหญ่และปริมณฑลใน 20 ปีข้างหน้า (พ.ศ.2542-2562)

พิจารณาการคาดการณ์ ในปี 2562 ของเทศบาลนครหาดใหญ่ ตาราง 4.19 จะเห็นว่า สภาพโดยรวมยังคงอยู่ในลักษณะที่มีการเปลี่ยนแปลงคงที่ สัดส่วนประชากรวัยแรงงานเพิ่มขึ้น โดยจำแนกเป็นผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงานมีสัดส่วนที่ลดลง ร้อยละ 0.79 ในขณะที่ผู้ที่ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน มีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 3.28 ที่สิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดนั่นคือ สัดส่วนของประชากรที่กำลังศึกษาจะลดลงอาจจะมีการเปลี่ยนสถานะเป็นแม่บ้าน หรือทำงานบ้าน เพราะว่าผู้ที่ทำงานบ้านหรือแม่บ้านในปี 2562 จะมีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นจากปี 2544 ถึงร้อยละ 6.54 ปัจจุบันเมืองหาดใหญ่ยังมีสภาวะที่ประชากรในวัยที่ไม่อยู่ในกำลังแรงงานกำลังศึกษาในสัดส่วนที่สูงมาก ดังนั้นในอนาคต เมืองหาดใหญ่จะต้องมีการส่งเสริมในด้านวิชาชีพเพื่อเพิ่มจำนวนของผู้มีงานทำ และลดจำนวนผู้ที่กำลังหางาน เพื่อส่งเสริมศักยภาพของเมืองหาดใหญ่และเพิ่มศักยภาพของบุคลากรที่เข้ามาทำงานในด้านต่าง ๆ พัฒนาเมืองหาดใหญ่ให้มีการเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ ในอนาคตตามแผนพัฒนาต่าง ๆ ชุมชนเมืองหาดใหญ่จะมีบทบาทสำคัญในด้านเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลให้มีประชากรวัยแรงงานหลั่งไหลเข้าสู่พื้นที่เป็นจำนวนมาก สัดส่วนของประชากรวัยแรงงานจะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 83

ในปี พ.ศ.2540 เป็นร้อยละ 86 ในปี พ.ศ.2562 โดยมีผู้มีงานทำจะมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 56 ของประชากรทั้งหมดในปีเป้าหมาย

4.4.3 โครงสร้างของประชากร

เมื่อพิจารณาโครงสร้างของประชากร ที่ทำการปกครองจังหวัดสงขลา เมื่อพิจารณาโครงสร้างกำลังแรงงานจังหวัดสงขลา พบว่า ประชากรที่อยู่ในวัยแรงงานมีสัดส่วนที่ลดลง กล่าวคือ ในปี 2545 มีสัดส่วนลดลงเท่ากับร้อยละ 51.84 ในขณะที่ปี 2544 มีกำลังแรงงานร้อยละ 52.09 ลักษณะของการมีงานทำส่วนใหญ่จะอยู่สาขานอกเกษตรกรรม โดยในสาขาเกษตรกรรมมีสัดส่วนที่ลดลงจากปีก่อนหน้านั้น ในปี 2545 มีค่าร้อยละ 33.28 ในขณะที่ปี 2544 มีค่าร้อยละ 43.82 ส่วนลักษณะการมีงานทำนอกเกษตรกรรมมีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น จากปีก่อนหน้านั้นที่มีร้อยละ 56.18 เป็น ร้อยละ 66.72 ประชากรที่มีการศึกษามีสัดส่วนที่ลดลง ในขณะที่ประชากรที่ไม่มีการศึกษามากขึ้นกว่าปีก่อน อัตราการว่างงานเพิ่มมากขึ้น เป็นร้อยละ 1.99 ในปี 2545 สำหรับประชากรที่ไม่อยู่ในวัยแรงงาน มีสัดส่วนที่ลดลงจากปี 2542 และ 2543 ที่มีค่าร้อยละ 22.91 และ 23.38 ตามลำดับ ลดลงเหลือ ร้อยละ 19.05 และ 19.50 ในปี 2544 และ 2545 ตามลำดับดังตาราง 4.21

ตาราง 4.20 โครงสร้างประชากรในนครหาดใหญ่ เปรียบเทียบปี 2538 และ 2545

หมวดอายุ	พ.ศ.2538		พ.ศ.2545		อัตราการเปลี่ยน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละต่อปี
รวม	277,577	100.00	339,725	100	250.01	20.00
0-4	24,858	8.96	24,236	7.13	-2.50	- 0.20
5-9	23,859	8.60	27,651	8.14	15.25	1.22
10-14	27,709	9.98	26,755	7.88	-3.84	- 0.31
15-19	26,437	9.52	30,802	9.07	17.56	1.40
20-24	26,436	9.52	32,845	9.67	25.78	2.06
25-29	26,168	9.43	28,547	8.40	9.57	0.77
30-34	26,597	9.58	29,154	8.58	10.29	0.82
35-39	23,138	8.34	28,165	8.29	20.22	1.62
40-44	18,227	6.57	26,030	7.66	31.39	2.51
45-49	12,975	4.67	20,756	6.11	31.30	2.50
50-54	9,423	3.39	15,536	4.57	24.59	1.97
55-59	8,598	3.10	9,997	2.94	5.63	0.45
60-64	6,635	2.39	8,671	2.55	8.19	0.66
65-69	4,672	1.68	6,671	1.96	8.04	0.64
70-74	2,762	1.00	4,758	1.40	8.03	0.64
75-79	1,774	0.64	27,771	8.17	104.58	8.37
80 ปีขึ้นไป	4,322	1.56	2,755	0.81	-6.30	-0.50

ที่มา :ที่ทำการปกครองจังหวัดสงขลา

4.4.4 การเปลี่ยนแปลง แนวโน้มและทิศทางการขยายตัว

การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรในอำเภอหาดใหญ่ในช่วงปี 2538 และ 2545 มีการย้ายเข้า เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 33.01 โดยเขตเทศบาลเมืองบ้านพรุมีอัตราการย้ายเข้าสูงถึงร้อยละ 23.11 ประชากรมีการย้ายออก มีอัตราที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 17.02 โดยในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่มีอัตราการย้ายออกสูงสุด ถึงร้อยละ 17.02 เนื่องด้วยความหนาแน่นของประชากรในบริเวณใจกลางเมืองที่หนาแน่นมากขึ้น เกิดความแออัด ประชากรจึงมีการย้ายออกไปยังพื้นที่รอบนอกที่มีสะดวกสบายในการเข้าถึงใจกลางเมืองและสามารถหลีกเลี่ยงความแออัดเหล่านั้นได้ ตาราง 4.22

ตาราง 4.21 จำนวนประชากรย้ายเข้า และย้ายออก และอัตราการเปลี่ยนแปลงของประชากรในพื้นที่ ปี 2538 และปี 2545

เขตพื้นที่	ปี 2538		ปี 2545		อัตราการเปลี่ยนแปลง	
	ย้ายเข้า	ย้ายออก	ย้ายเข้า	ย้ายออก	ย้ายเข้า	ย้ายออก
อำเภอหาดใหญ่	7,749	28,577	36,910	33,440	33.01	17.02
ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่	3,621	20,558	13,450	23,208	-1.26	12.89
ในเขตเทศบาลเมืองบ้านพรุ	1,445	1,125	1,779	1,187	23.11	5.51
ในเขตเทศบาลตำบลพะตง			911	389		
นอกเขตเทศบาล	12,683	6,894	20,770	8,656	63.76	25.56

ที่มา :ที่ทำการปกครองจังหวัดสงขลา

การเปลี่ยนแปลงประชากรในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ มีการเพิ่มขึ้นของประชากรในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ร้อยละ 51.76 ตำบลโดยรอบเทศบาลนครหาดใหญ่เป็นที่รองรับการเพิ่มของจำนวนประชากรในจำนวนและอัตราที่สูง คือ ตำบลคลองแห เทศบาลเมืองบ้านพรุ มีอัตราการเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 1.86 ในช่วงปี 2542-2562 พบว่าตำบลที่อยู่โดยรอบเทศบาลนคร หาดใหญ่ มีบทบาทรองรับการเพิ่มประชากรในอนาคตสูง ได้แก่ ตำบลควนลัง รองรับประชากรมากกว่า 50,000 คน ตำบลคอหงส์รองรับประชากรมากกว่า 40,000 คน ตำบลคลองแหรองรับประชากรมากกว่า 30,000-40,000 คน เทศบาลเมืองบ้านพรุ รองรับประชากรมากกว่า 20,000-30,000 คน

จากการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงประชากรในอดีตของเมืองหาดใหญ่พบว่า มีการเพิ่มขึ้นของประชากรในจำนวนค่อนข้างเป็นเส้นตรง ซึ่งในกรณีเช่นนี้การใช้สูตรการคาดประมาณจำนวนประชากร = จำนวนประชากรปีปลาย*((1+(r/100)^n)) ซึ่งจากการคำนวณพบว่าจำนวนประชากรมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เขตเทศบาลนครหาดใหญ่ ในปี 2550 จะมีจำนวนประชากร 161,846 คน เมื่อประมาณ 20 ปีข้างหน้า จะมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 176,236 คน ตาราง 4.23

การคาดการณ์ประชากรในอนาคตในเขตผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่ โดยในปี พ.ศ.2544 มีจำนวนประชากร 318,728 คน ดังนั้นในการคาดการณ์อีก 20 ปีข้างหน้า คือ ปี พ.ศ.2564 จะมีจำนวนประชากรในเขตผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่เป็นจำนวน 449,141 คน โดยเป็นจำนวนประชากรในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่จำนวน 220,608 คน โดยมีอัตราการเพิ่มประชากรเฉลี่ยร้อยละ 1.86 ในช่วงปี 2543 – 2563 พบว่า ตำบลที่อยู่โดยรอบเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ ซึ่งมีบทบาทรองรับการเพิ่มประชากรในอนาคตสูงได้แก่ ตำบลควนลัง ตำบลคอหงส์ ตำบลคลองแห และเทศบาลเมืองบ้านพรุ

สำหรับผลการคาดการณ์จำนวนประชากรในอนาคต จำแนกตามเขตการปกครอง พบว่า ประชากรยังคงกระจุกตัวอยู่มากบริเวณใจกลางเมือง โดยเฉพาะบริเวณตำบลคลองหมี มีอัตราการเติบโตร้อยละ 7.22 รองลงมาได้แก่ ตำบลคลองแห มีอัตราการเติบโตร้อยละ 5.67 และตำบลควนลัง มีอัตราการเติบโตสูง ถึงร้อยละ 5.37 เนื่องจากพื้นที่เหล่านี้เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพ มีความสามารถในการติดต่อกับพื้นที่รอบนอกและสอดคล้องกับทิศทางการขยายตัวของเมือง

การเจริญขึ้นของประชากรนิยมวัดด้วยการเพิ่มของจำนวนประชากรซึ่งได้มาจากการขยายตัวตามธรรมชาติ และการขยายตัวโดยการอพยพ ปัจจัยเหตุที่ทำให้ความเจริญของประชากรมีมากหรือน้อย ได้แก่ การขยายตัวทางเศรษฐกิจ การจ้างงาน อัตราการเจริญพันธุ์ การปรับปรุงด้านสาธารณสุขและอนามัย เป็นต้น

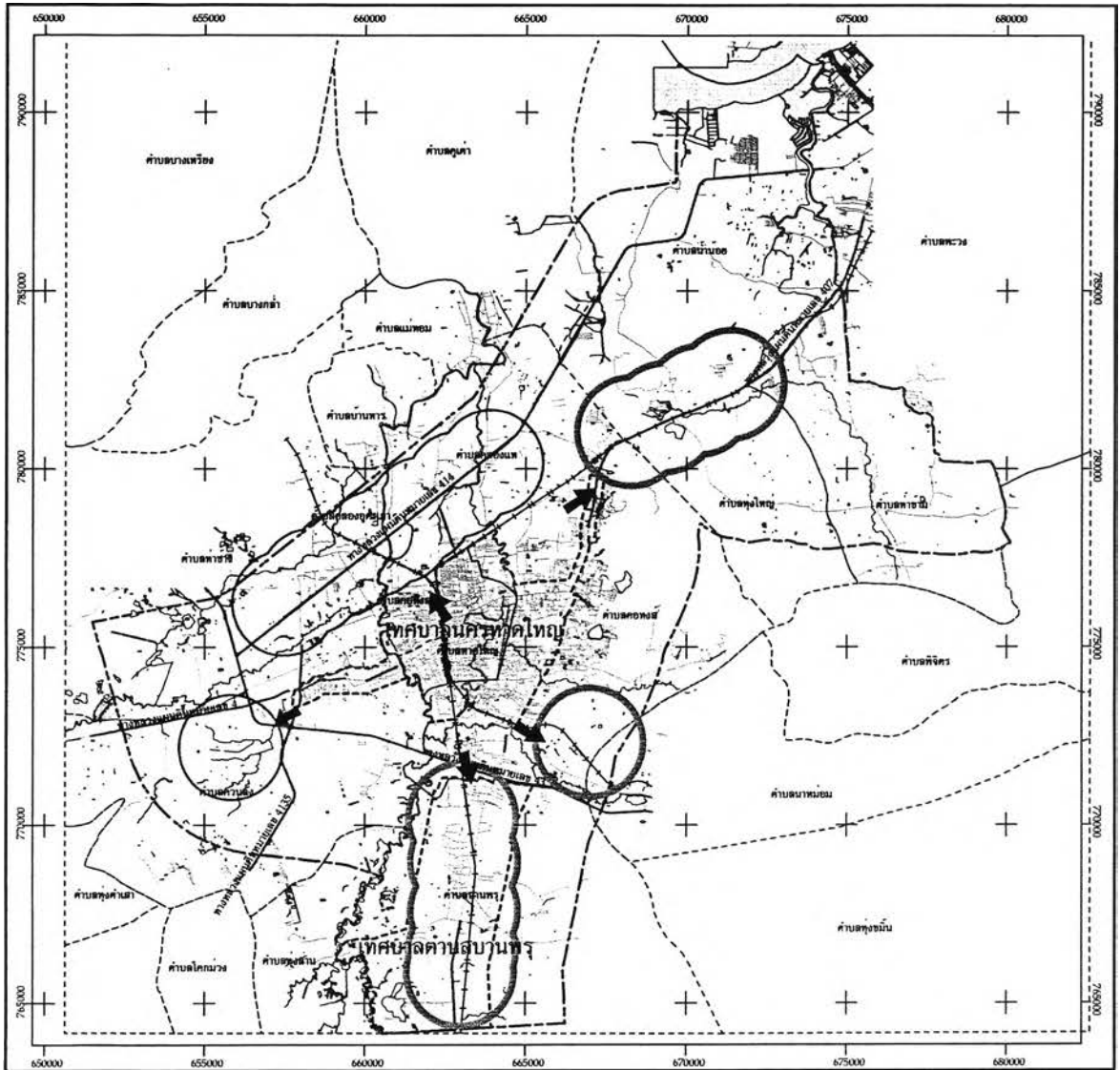
การวิเคราะห์แนวโน้มการเติบโตของประชากรพบว่าการขยายตัวของชุมชนมีทิศทางการขยายตัวและกิจกรรมการพัฒนาส่วนหนึ่งจะเป็นการเพิ่มในพื้นที่ว่างของเทศบาลนครหาดใหญ่ ซึ่งมีแนวโน้มการเติบโตในทางสูงมากขึ้นและขยายตัวมายังพื้นที่โดยรอบ โดยเฉพาะตำบลคลองแห มีทิศทางการขยายตัวไปสู่พื้นที่ลุ่มซึ่งประสบปัญหาน้ำท่วมและการจัดการด้านโครงสร้างพื้นฐาน บริการต่าง ๆ สำหรับชุมชน

ตารางที่ 4.22 การคาดการณ์จำนวนประชากร

เขตการปกครอง	2536	2537	2538	2539	2540	2541	2542	2543	2544	2545	การเปลี่ยนแปลง 2536-2545		อัตรา เติบโต	คาดประมาณประชากร			
											จำนวน	%		2550	2555	2560	2565
จังหวัดสงขลา	1,125,905	1,144,349	1,159,672	1,166,519	1,191,233	1,210,921	1,223,833	1,232,600	1,249,402	1,271,067	145,162	100	1.22	1,350,522	1,434,945	1,524,644	1,619,951
อ.หาดใหญ่	128,379	118,989	125,874	127,135	134,764	139,093	143,397	147,443	146,515	157,739	29,360	20.23	2.08	174,848	193,814	214,836	238,138
ต.หาดใหญ่	667	670	673	666	689	-	-	-	-	-	-667		100.00	-	-	-	-
ต.ควนลัง	18,820	19,910	21,663	21,809	24,545	26,868	27,910	29,295	30,688	31,760	12,940	8.91	5.37	41,258	53,597	68,626	90,449
ต.คูเต่า	9,035	9,127	9,290	9,479	9,563	9,730	9,882	9,958	10,122	10,178	1,143	0.79	1.20	10,803	11,466	12,169	12,916
ต.คอกหงส์	18,972	20,145	21,612	21,835	24,373	25,186	26,104	28,082	29,967	38,094	19,122	13.17	7.22	53,979	76,489	108,386	153,583
ต.คลองแห	12,109	13,013	14,035	14,797	16,313	17,227	18,019	18,658	20,091	21,011	8,902	6.13	5.67	27,677	36,457	48,024	63,259
ต.คลองอู่ตะเภา	1,829	1,878	1,937	1,961	2,010	2,055	2,089	2,093	2,150	2,183	354	0.24	1.79	2,385	2,606	2,847	3,110
ต.ฉลุง	4,969	5,097	5,243	5,444	5,560	5,683	5,802	5,893	6,042	6,172	1,203	0.83	2.19	6,879	7,666	8,544	9,522
ต.ทุ่งใหญ่	3,862	3,854	3,920	3,989	4,042	4,126	4,179	4,132	4,211	4,276	414	0.29	1.02	4,499	4,734	4,982	5,242
ต.ทุ่งตำเสา	11,703	11,971	12,386	12,634	12,861	13,064	13,290	13,486	13,723	14,129	2,426	1.67	1.90	15,525	17,058	18,743	20,594
ต.ท่าข้าม	6,679	6,807	6,888	7,059	7,177	7,358	7,444	7,500	7,593	7,606	927	0.64	1.31	8,117	8,662	9,243	9,864
ต.น่าน้อย	11,487	11,654	11,841	11,962	12,056	12,116	12,231	12,085	12,153	12,290	803	0.55	0.68	12,712	13,149	13,601	14,068
ต.บ้านพรุ	17,212	3,595	3,552	3,604	3,779	3,931	4,127	4,175	4,338	4,540	-12,672	-8.73	-12.48	2,332	1,198	615	316
ต.พะตง	11,035	11,268	12,834	11,896	11,796	11,749	12,320	12,086	5,437	5,500	- 5,535	-3.81	-6.73	3,883	2,741	1,935	1,366
ทน.หาดใหญ่	148,632	152,438	151,248	147,842	155,260	156,812	157,622	157,022	157,806	157,316	8,684	5.98	0.57	161,846	166,507	171,303	176,236
ทม.บ้านพรุ	-	14,349	14,431	14,914	15,236	15,731	16,012	16,379	16,941	17,492	3,143	2.17	2.23	19,527	21,798	24,333	27,164

ที่มาข้อมูลพื้นฐาน : กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (ตำบลหาดใหญ่ ได้รวมกับเทศบาลนครหาดใหญ่ในช่วงตั้งแต่ ปี 2541)

สูตรการคาดประมาณจำนวนประชากร = จำนวนประชากรปีปลาย*((1+(r/100))^n)

ต้นฉบับ หน้าขาดหาย

4.5 การขยายตัวของร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ในพื้นที่ศึกษา

4.5.1 ห้างสรรพสินค้าและศูนย์การค้าในนครหาดใหญ่

ในอดีตที่ผ่านมาธุรกิจการค้าปลีกและการค้าส่งในเมืองหาดใหญ่ มีการขยายตัวออกไปตามการขยายตัวของเมืองและการขยายตัวของประชากร และยังเป็นผลมาจากการพัฒนาประเทศ โดยเน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจที่ให้ความสำคัญกับภาคอุตสาหกรรมและบริการ เมืองจะได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยตรงจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการขยายตัวของเมืองและประชาชน จากการศึกษาที่เมืองหาดใหญ่เป็นศูนย์กลางการคมนาคมตั้งแต่ยุคก่อน ย่านการค้าจึงเกิดบริเวณที่เป็นจุดกำเนิดของการเดินทาง บริเวณชุมทางรถไฟหาดใหญ่จึงเป็นย่านแรกของการค้า ซึ่งเป็นจุดขนส่งสินค้าไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาการคมนาคมทางบก มีการตัดถนนหลายสายเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดบ้านพักอาศัยและธุรกิจการค้ากระจายไปในลักษณะที่เป็นแถบยาวตามเส้นทางคมนาคมและกระจุกตัวในเขตที่มีความสะดวกในการเข้าถึงและแหล่งงานทำให้ธุรกิจมีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น

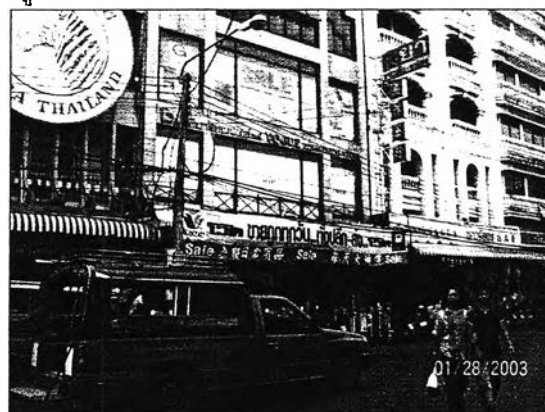
จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูล พบว่า ในปี 2544 อำเภอหาดใหญ่มีศูนย์การค้าและห้างสรรพสินค้าจำนวน 13 แห่ง กระจายอยู่ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ ได้แก่

1. สยามนครินทร์ ตั้งอยู่บริเวณวงเวียนน้ำพุโรงแรมเพชรศิรินทร์

รูปที่ 4.9 สยามนครินทร์

2. ไวกิตีพาร์ทเมนท์โฮเต็ลตั้งอยู่บนถนนนิพัทธ์สงเคราะห์ 2

รูปที่ 4.10 ไวกิตีพาร์ทเมนท์โฮเต็ล

3.ห้างเอ็กซ์โป วัลด์ ดีพาร์ทเมนท์สโตร์ ตั้งอยู่ถนนนันทวิถีอุทิศ 2

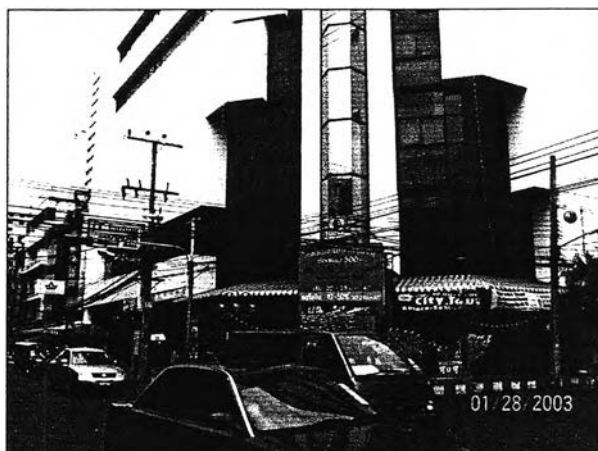
รูปที่ 4.11 ห้างเอ็กซ์โป วัลด์ ดีพาร์ทเมนท์สโตร์

4.ห้างโอเชียนช้อปปิ้งทาวน์ตั้งอยู่ถนนนันทวิถีอุทิศ 3

รูปที่ 4.12 ห้างโอเชียนช้อปปิ้ง

5.โอเดียน ซอปปิงมอลล์ ตั้งอยู่ถนนนันทวิถีอุทิศ 2

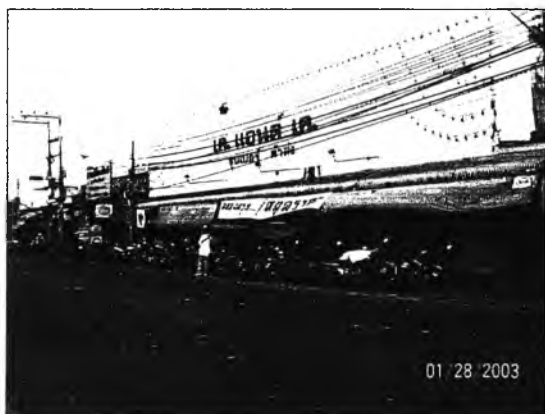
รูปที่ 4.13 โอเดียน ซอปปิงมอลล์

6. ห้างสรรพสินค้า เซ็นทรัลพลาซ่า ใหญ่ ตั้งอยู่ถนนเสน่หามนตรี

รูปที่ 4.14 ห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลพลาซ่าใหญ่

7. เค แอนด์ เค ซูเปอร์ค้าส่ง ตั้งอยู่สาขาที่ 1 ถนนสามชัย สาขาที่ 2 ถนนราษฎร์อุทิศ และสาขาถนนเพชรเกษม

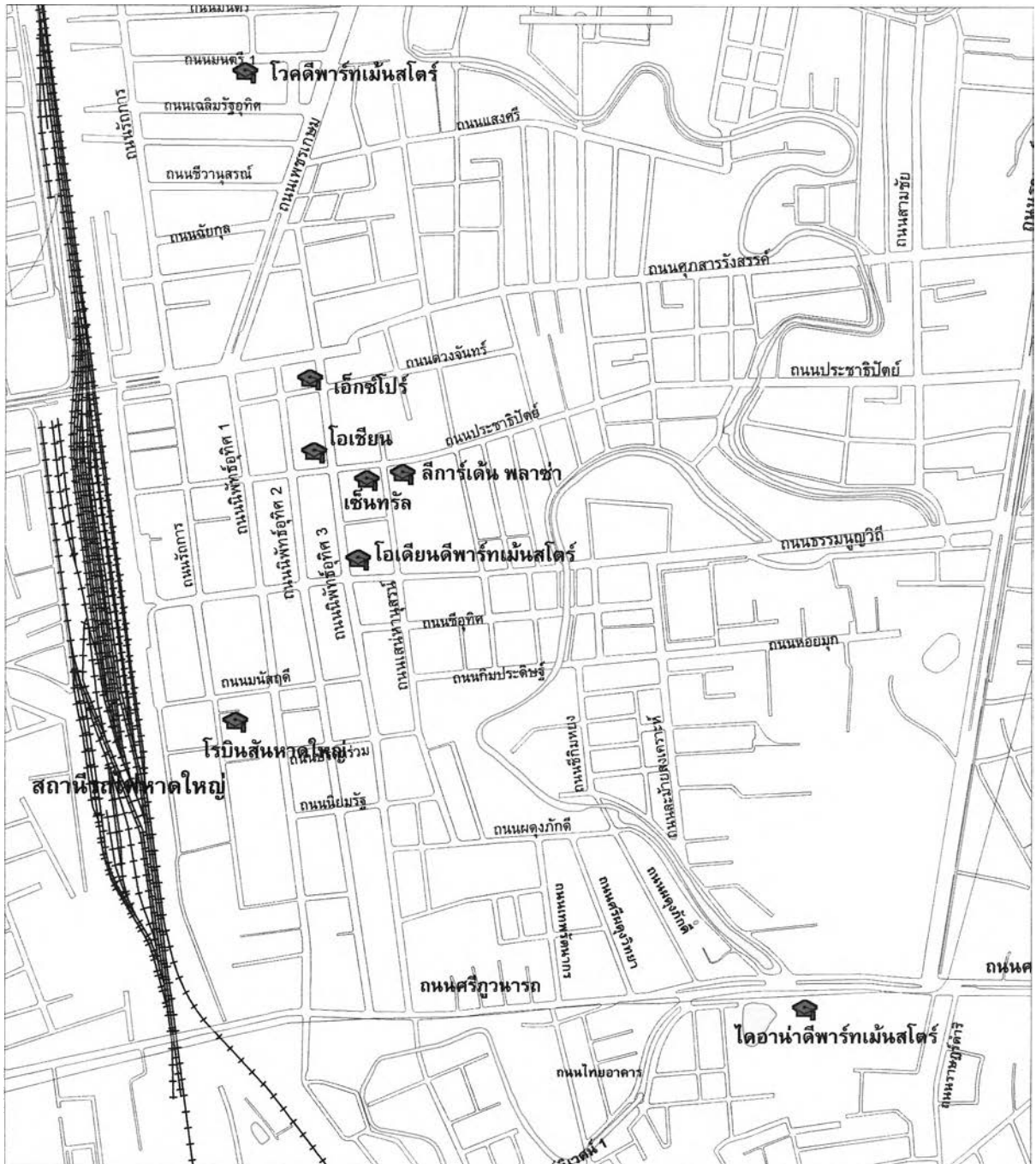

รูปที่ 4.15 เค แอนด์ เค ซูเปอร์ค้าส่ง

8. ลีการ์เด็น พลาซ่า ตั้งอยู่ถนนประชาธิปไตย ตรงข้ามเซ็นทรัล

รูปที่ 4.16 ลีการ์เด็น พลาซ่า

แผนที่ 4.9 ทางสรรพสินค้า และศูนย์การค้าในนครหาดใหญ่

อิทธิพลของร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ต่อการใช้ที่ดินในเมือง : กรณีศึกษานครหาดใหญ่

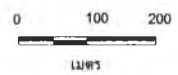
สัญลักษณ์

ห้างสรรพสินค้า และศูนย์การค้า

ที่มา

จากการสำรวจ

สาขาการวางผังเมือง
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

9. ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน หาดใหญ่ ตั้งอยู่ตรงข้ามสถานีรถไฟหาดใหญ่

รูปที่ 4.17 ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน หาดใหญ่

10. ไดอาน่า ตั้งอยู่สาขา 2 ถนนศรีภูวนารถ

ส่วนร้านค้าปลีกในพื้นที่ศึกษามี 3 แห่งที่เปิดดำเนินการแล้ว ได้แก่

1. เทสโก้ โลตัสซูเปอร์เซ็นเตอร์ ตั้งอยู่ถนนกาญจนาภิเษก เชียงมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
2. บิ๊กซี ซูเปอร์เซ็นเตอร์ ตั้งอยู่ถนนนิพัทธ์สงเคราะห์ 1
3. แมคโคร ตั้งอยู่ถนนกาญจนาภิเษกเยื้องสถานีขนส่ง

และอีก 1 แห่งที่อยู่ระหว่างการดำเนินการก่อสร้าง คือ คาร์ฟูร์ ไฮเปอร์มาร์เก็ต ที่ตั้งอยู่บนถนนเพชรเกษม ซอย 6 โดยเฉพาะในเขตที่เป็นศูนย์กลางธุรกิจ จะมีศูนย์การค้าและห้างสรรพสินค้าเป็นจำนวนมาก และมีที่ตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงกัน นอกจากนั้นศูนย์การค้าและห้างสรรพสินค้าจะเกาะตัวอยู่ตามย่านที่มีการคมนาคมสะดวก รวมถึงย่านที่เป็นเขตต่อเมือง ที่สามารถสะกดกันประชาชนที่มาจากชานเมืองและพื้นที่รอบนอกไม่ให้หลังไหลเข้ามาใช้บริการภายในเมืองหรือเป็นย่านที่มีคุณสมบัติในการดึงดูดความสนใจของประชาชนผู้ใช้บริการและนักลงทุน เช่น ย่านที่เป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และโรงพยาบาลสงขลานครินทร์

4.5.2 ร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ในนครหาดใหญ่

การขยายตัวของธุรกิจค้าปลีกสมัยใหม่เข้าสู่ภูมิภาคเริ่มขึ้นในช่วงปี 2535-2537 เป็นต้นมา โดยเริ่มแรกเป็นการขยายสาขาของห้างสรรพสินค้าสัญชาติไทยจากส่วนกลางเข้าไปตั้งในจังหวัดต่าง ๆ แต่ในช่วงหลังปี 2541 กิจการค้าปลีกได้เข้ามาตั้งฐานและขยายสาขาอย่างรวดเร็วจากในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล ต่อมาจึงทยอยขยายตลาดเข้าสู่ต่างจังหวัดมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ภาพรวมตลาดค้าปลีกส่วนภูมิภาคคาดว่าจะมีการแข่งขันรุนแรงขึ้นกว่าปีที่ผ่านมา สำหรับภาคใต้ผู้ประกอบการสนใจ ได้แก่ ภูเก็ต สงขลา ตรัง และนครศรีธรรมราช มีแผนจะเปิดบริการ

การเร่งขยายสาขาในส่วนภูมิภาคของดิสคานต์สโตร์ส่งผลกระทบต่อธุรกิจค้าปลีก-ค้าส่งเดิมภายในท้องถิ่นจนทำให้เกิดกระแสการต่อต้านกลุ่มทุนต่างชาติขึ้นในหลายพื้นที่ เมืองหาดใหญ่

แผนที่ 4.10 ร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ในนครหาดใหญ่

อิทธิพลของร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ต่อการใช้ที่ดินในเมือง : กรณีศึกษานครหาดใหญ่

<p>สัญลักษณ์</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ 1 แมคโคร ศูนย์ค้าส่ง ■ 2 บิ๊กซี ซูเปอร์เซ็นเตอร์ ■ 3 เทสโก้ โลตัส ซูเปอร์เซ็นเตอร์ 	<p>ที่มา</p> <p>จากการสำรวจ</p> <p>0 100 200 เมตร</p>
<p>สาขาการวางผังเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>	

เป็นพื้นที่หนึ่งที่มีกลุ่มดิสเคานต์สโตร์เหล่านี้เข้ามาเปิดดำเนินการ เนื่องจากหาใหญ่เป็นศูนย์กลาง ความเจริญของภาคใต้ในหลาย ๆ ด้าน

ร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ที่อยู่ในพื้นที่ศึกษาในครั้งนี้เป็นร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ (Hypermarket) ซึ่งเป็นประเภท Cash & Carry ประกอบด้วย แมคโคร และประเภท Discount Store ประกอบด้วย เทสโก้ โลตัส ซูเปอร์เซ็นเตอร์ และบิ๊กซี ซูเปอร์เซ็นเตอร์ ส่วนห้างคาร์ฟูร์กำลังอยู่ในระหว่างการดำเนินการก่อสร้าง

1. ห้างแมคโคร (Makro) เป็นร้านค้าส่งแบบเงินสด (Cash & Carry)

ดำเนินการโดย บริษัท สยามแมคโคร จำกัด (มหาชน) เป็นบริษัทร่วมทุนระหว่างบริษัทซีพี (เครือเจริญโภคภัณฑ์) กับ วีเอส.เอช.วี เนเธอร์แลนด์ ชื่อที่ใช้ในการจดทะเบียน คือ บริษัท สยามแมคโคร จำกัด (มหาชน) ก่อตั้งเพื่อจัดจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภค ใช้ชื่อทางการค้าว่า "makro" ซึ่งเป็นเครื่องหมายการค้าของบริษัทในเครือ เอสเอชวี เอ็น วี (อ้างถึงใน www.siammakro.com)

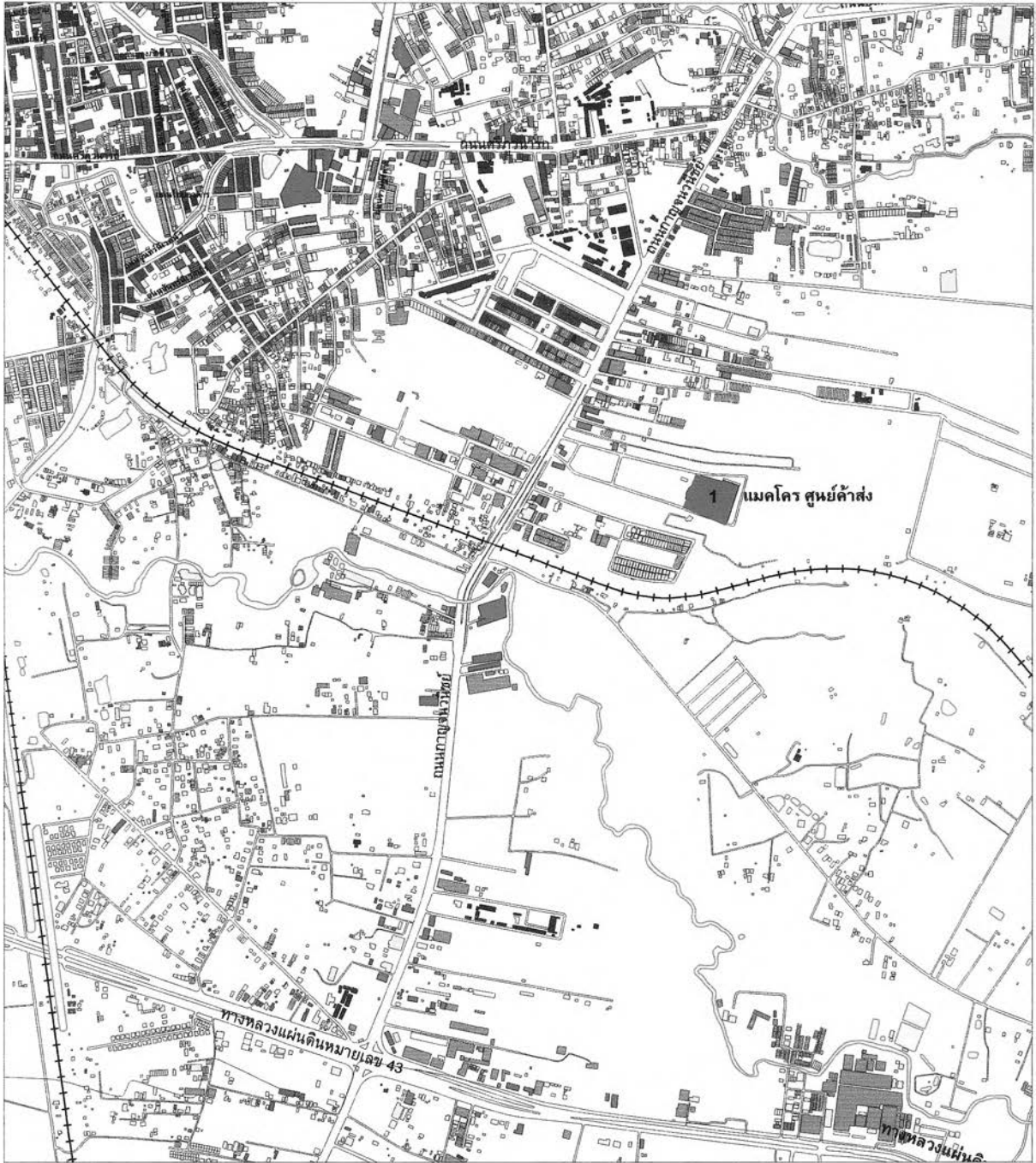
ในปี พ.ศ.2532 แมคโคร เปิดตัวครั้งแรก ที่สาขาลาดพร้าว และในปี พ.ศ.2537 แมคโคร เปิดตัวที่หาใหญ่ โดยมีตำแหน่งที่ตั้งเลขที่ 345 ถ.กาญจนวณิช หมู่ 3 ค.คองหงส์ อ.หาใหญ่ จ.สงขลา ลักษณะของที่ตั้ง อยู่ภายใต้การดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลคองหงส์ โดยมีลักษณะอาคาร เป็นอาคารชั้นครึ่ง ขนาด 108.50x125.50 ตารางเมตร หรือประมาณ 13,616.75 ตารางเมตร

รูปที่ 4.18 ที่ตั้ง แมคโคร ศูนย์ค้าปลีกค้าส่ง

2. ห้างบิ๊กซี ซูเปอร์เซ็นเตอร์

บริษัท บิ๊กซี ซูเปอร์เซ็นเตอร์ จำกัด (มหาชน) (BigC Supercenter Public Company Limited) เป็นผู้ประกอบการค้าปลีกสมัยใหม่ในรูปแบบของซูเปอร์เซ็นเตอร์ ภายใต้ชื่อ ห้างบิ๊กซี เป็นการร่วมทุนระหว่างกลุ่มเซ็นทรัลรีเทล ถือหุ้น 13% และกลุ่มกาสิโน ประเทศฝรั่งเศส ถือหุ้น 60% (กรุงเทพฯธุรกิจ , 2544) ดำเนินการโดย บริษัท บิ๊กซี ซูเปอร์เซ็นเตอร์ จำกัด (มหาชน) ในปี 2537 เปิดตัวครั้งแรกที่สาขาแจ้งวัฒนะ ต่อมาก็ทยอยเปิดสาขาอื่น ๆ เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และในปี 2539 เปิดตัวที่หาใหญ่ โดยใช้ชื่อ บมจ.บิ๊กซี ซูเปอร์เซ็นเตอร์ จำกัด (มหาชน) ในการจดทะเบียน บิ๊กซี ซูเปอร์เซ็นเตอร์ ตั้งอยู่เลขที่ 111/19 หมู่ 4 ต.คลองแห อ.หาใหญ่ จ.สงขลา ลักษณะของที่ตั้งอยู่ภายใต้การดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองแห

แผนที่ 4.11 แมคโคร ศูนย์ค้าส่ง

อิทธิพลของร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ต่อการใช้ที่ดินในเมือง : กรณีศึกษานครหาดใหญ่

สัญลักษณ์

 แมคโคร ศูนย์ค้าส่ง

ที่มา

กรมการผังเมือง กระทรวงมหาดไทย และจากการสำรวจ

สาขาการวางผังเมือง
ภาควิชาการวางแผนที่ดินและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 4.12 บิกซี ซูเปอร์เซ็นเตอร์

อิทธิพลของร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ต่อการใช้ที่ดินในเมือง : กรณีศึกษานครหาดใหญ่

สัญลักษณ์

 บิกซี ซูเปอร์เซ็นเตอร์

ที่มา

กรมการผังเมือง กระทรวงมหาดไทย และจากการสำรวจ

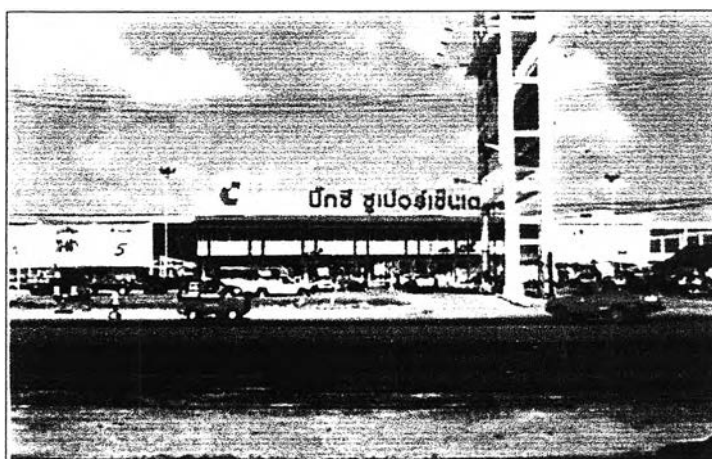
สาขาการวางผังเมือง
 ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บริษัท บิ๊กซี ซูเปอร์เซ็นเตอร์ จำกัด (มหาชน) เป็นผู้ประกอบการค้าปลีกสมัยใหม่ในรูปแบบซูเปอร์เซ็นเตอร์ ภายใต้ชื่อ ห้างบิ๊กซี โดยเป็นผู้จำหน่ายสินค้าอุปโภคและบริโภคที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตประจำวันในราคาถูก บิ๊กซี ซูเปอร์เซ็นเตอร์ เปิดทำการด้วยแนวคิดอันทันสมัยของธุรกิจร้านขายปลีก ภายใต้หลักการของ "ซูเปอร์- เซ็นเตอร์" อันหมายถึง ร้านค้าที่จัดจำหน่ายเครื่องอุปโภคบริโภค สินค้าที่มีคุณภาพราคาประหยัด และอำนวยความสะดวกในการให้บริการลูกค้า ปัจจุบันเปิดดำเนินการแล้ว 36 สาขาทั่วประเทศไทย ด้วยบุคลากรมากกว่า 11,500 คน และในปี พ.ศ. 2545 มียอดจำหน่ายสูงถึง 38,214 ล้านบาท โดยแบ่งเป็นสาขาในเขตกรุงเทพฯและปริมณฑลจำนวน 20 สาขา และสาขาต่างจังหวัด 16 สาขา (อ้างถึงใน www.bigc.co.th)

ลักษณะตัวอาคาร ประกอบด้วย

พื้นที่ชั้น 1 ประกอบด้วย โรงจอดรถ ชั้น 1 มีที่จอดรถที่ถักรถและทางเข้าออกรถจำนวน 2,598 คัน มีพื้นที่ 11,695.32 ตารางเมตร พื้นที่ร้านค้าให้เช่า 2,410.31 ตารางเมตร พื้นที่ลานคอนกรีต 18,849.50 ตารางเมตร พื้นที่ระบบไฟฟ้าควบคุม 1,322.27 ตารางเมตร พื้นที่ใช้สอยกลาง 3,808.66 ตารางเมตร

พื้นที่ชั้น 2 ประกอบด้วย พื้นที่สำนักงาน 609.80 ตารางเมตร พื้นที่คลังสินค้า 1,951.38 ตารางเมตร พื้นที่ร้านค้าให้เช่า 600.658 ตารางเมตร พื้นที่ห้าง 11,551.68 ตารางเมตร พื้นที่ใช้สอยกลาง 789.30 ตารางเมตร

รูปที่ 4.19 ที่ตั้งของ บิ๊กซี ซูเปอร์เซ็นเตอร์

3. ห้างเทสโก้ โลตัส ซูเปอร์เซ็นเตอร์

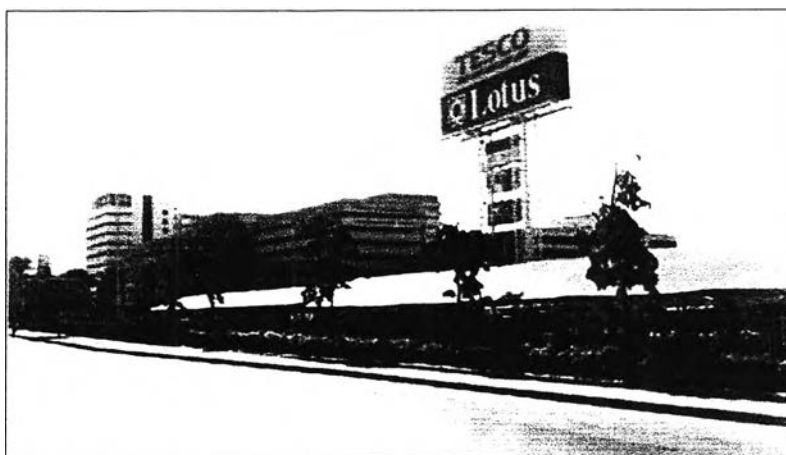
เริ่มแรกร้านเทสโก้ เป็นร้านขายของชำในประเทศอังกฤษซึ่งเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2462 แรกเริ่มเป็นธุรกิจขายของชำควบคู่ไปกับการจำหน่ายใบชาที่ผลิตขึ้นเองภายใต้ชื่อ "เทสโก้" กิจการของร้านได้รับการตอบรับจากผู้บริโภคเป็นอย่างดี และได้ขยายสาขามากมาย ต่อมาเทสโก้เริ่มมองหาลาดภายนอกประเทศ และได้เข้าสู่ทวีปเอเชียโดยเริ่มที่ประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2541 เป็นการร่วมทุนกับกลุ่มซี.พี.จัดตั้งบริษัท เทสโก้ สโตร์(ประเทศไทย) จำกัด ในสัดส่วนการลงทุนเทสโก้ ร้อยละ 49 และกลุ่มซี.พี.ร้อยละ 51 เพื่อดำเนินการถือหุ้นร้อยละ 75 ในบริษัท เอกชัย ดิสรวิวัฒน์ซิสเท็ม จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทที่ทำหน้าที่บริหารโลตัส ซูเปอร์เซ็นเตอร์ พร้อมรับหนี้สินของโลตัสซูเปอร์เซ็นเตอร์ สาเหตุประการหนึ่งที่ต้องจัดตั้งบริษัท เทสโก้ สโตร์ฯ นั้นเพื่อหลีกเลี่ยงการเป็นคนต่างด้าวอันมีผลทำให้ไม่

สามารถประกอบธุรกิจค้าปลีกในประเทศไทยได้ เนื่องจากในปี พ.ศ. 2541 นั้น ปว.281 ยังมีผลใช้บังคับอยู่ (อ้างถึงใน www.tescolotus.net/) ประกอบกับการสนับสนุนการลงทุน และการให้ความเชื่อมั่นแก่นักลงทุนต่างชาติจากรัฐบาล ในเวลานั้นเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการเข้าถือหุ้นโลตัสซูเปอร์เซ็นเตอร์ของเทสโก้ ในปีถัดมา พ.ศ. 2542 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. 2542 ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบค้าปลีกต่างชาติขนาดใหญ่เข้ามาประกอบกิจการในประเทศไทยได้ เทสโก้ได้ทำการเปลี่ยนชื่อ โลตัส ซูเปอร์เซ็นเตอร์ ที่เปิดดำเนินการอยู่ก่อนเป็น เทสโก้โลตัส ซูเปอร์เซ็นเตอร์ (เทสโก้โลตัส) โดยคงชื่อของโลตัสซูเปอร์เซ็นเตอร์ เอาไว้

ในปี 2544 เทสโก้ โลตัสซูเปอร์เซ็นเตอร์เปิดตัวที่หาดใหญ่ เป็นสาขาที่ 41 เทสโก้ในรูปแบบร้านค้าปลีกสมัยใหม่ ดำเนินการโดยบริษัท เอกชัยดิษฐวิวัฒน์ ซิสเต็ม จำกัด (เครือเจริญโภคภัณฑ์) โดยใช้ชื่อโลตัสซูเปอร์เซ็นเตอร์ และกลุ่มเทสโก้ ประเทศอังกฤษ ทุนอยู่ร้อยละ 92.1 ถือเป็นกลุ่มข้ามชาติที่กำลังรุกคืบเข้ามาขยายการลงทุนในไทยมากที่สุด ชื่อที่ใช้ในการจดทะเบียน คือ บริษัท เอกชัย ดิษฐวิวัฒน์ ซิสเต็ม จำกัด ตั้งอยู่เลขที่ 1142 ถ. กาญจนวณิชย์ ต.หาดใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา ลักษณะของที่ตั้ง อยู่ภายใต้การดูแลของเทศบาลนครหาดใหญ่ปัจจุบันสาขาทั้งหมดของซูเปอร์เซ็นเตอร์ของ เทสโก้ โลตัส มีสาขา 47 สาขา แบ่งเป็น 20 สาขาในกรุงเทพมหานคร และ 27 สาขาในต่างจังหวัด ซูเปอร์มาร์เก็ต 1 สาขา คุ่มค่า 5 สาขา และ เอ็กซ์เพรส 9 สาขาและมีพนักงาน 14,000 คน และจะมีพนักงานเพิ่มเป็น 20,000 คน ภายในปี 2547

อาคารของห้างประกอบด้วย

1. อาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก 1 ชั้น 1 หลัง มีที่จอดรถที่กลับรถและทางเข้าออกรถจำนวน 1,237 คัน มีพื้นที่ 30,167 ตารางเมตร
 2. ป้ายโครงเหล็ก 1 ป้าย เป็นป้ายโฆษณา มีพื้นที่ 269 ตารางเมตร
 3. อาคารโครงเหล็ก 1 ชั้น 18 หลัง เป็นหลังคาคลุมที่จอดรถและทางเดิน มีพื้นที่ 28,785 ตารางเมตร รถยนต์ประมาณ 1,147 คัน รถจักรยานยนต์ 426 คัน
- รวมพื้นที่ใช้สอยทั้งหมด 61,071 ตารางเมตร

รูปที่ 4.20 ที่ตั้งเทสโก้ โลตัส ซูเปอร์เซ็นเตอร์

แผนที่ 4.13 เทสโก้ โลตัส ซูเปอร์เซ็นเตอร์

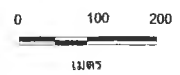
อิทธิพลของร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ต่อการใช้ที่ดินในเมือง : กรณีศึกษานครหาดใหญ่

สัญลักษณ์

3 เทสโก้ โลตัส ซูเปอร์เซ็นเตอร์

ที่มา

กรมการผังเมือง กระทรวงมหาดไทย และจากการสำรวจ

สาขาการวางผังเมือง
ภาควิชาการวางผังภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ธุรกิจค้าปลีกรูปแบบซูเปอร์เซ็นเตอร์ เป็นธุรกิจที่มีศักยภาพในการเจริญเติบโตสูง เนื่องจากรูปแบบของธุรกิจนี้มุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคตั้งแต่ระดับที่มีรายได้ปานกลางจนถึงระดับรายได้ต่ำ ซึ่งเป็นกลุ่มลูกค้ากลุ่มใหญ่ของประเทศ

จากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจในปี พ.ศ.2540 ดิสเคานต์สโตร์ได้เปลี่ยนมือการถือครองโดยกลุ่มนักลงทุนชาวต่างชาติ ในช่วงเวลานี้รัฐบาลได้ออกมาตรการทั้งทางการส่งเสริมการลงทุน และการแก้กฎหมายเพื่อสนับสนุนและอำนวยความสะดวกแก่นักลงทุนต่างชาติในการเข้ามาลงทุนในประเทศไทย และด้วยลักษณะทำเลที่ตั้งของร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ในพื้นที่เมืองหาดใหญ่ทั้ง 3 แห่งพบว่า ใช้งบจ่ายในด้านการคมนาคมเป็นหลัก โดยเป็นเส้นทางคมนาคมสายหลักที่เข้า-ออกใจกลางเมืองหาดใหญ่ ซึ่งสามารถที่จะสะกดกันประชาชนที่มาจากพื้นที่ชานเมือง อำเภอและจังหวัดใกล้เคียง ไม่ให้หลังไหลเข้ามาใช้บริการภายในเมืองหรือเป็นย่านที่มีคุณสมบัติในการดึงดูดความสนใจของประชาชนที่เข้ามาใช้บริการและนักลงทุนภายในเมือง เช่น ย่านที่เป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัย โรงพยาบาล เป็นต้น

4.6 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่เป็นพื้นที่เมืองศูนย์กลางเดี่ยว โดยมีศูนย์กลางพาณิชย์กรรมและบริการรวมตัวอยู่ในบริเวณศูนย์กลางเมืองด้านตะวันออกของสถานีรถไฟชุมทางหาดใหญ่ และกระจายตัวเป็นแนวยาวไปตามถนนเพชรเกษม ถนนสุภสารรังสรรค์ ถนนธรรมานุญูวิถิ ถนนศรีภูวนารถ และถนนราษฎร์ยินดี การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยอื่น ๆ นั้นจะรวมตัวอยู่โดยรอบย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมือง และเป็นแนวยาวไปตามถนนสายสำคัญ ทางฝั่งตะวันออกของถนนกาญจนาภิเษย์ บริเวณเชิงเขาบันไดนางและเขาคอหงส์นั้นเป็นที่ตั้งของสวนสาธารณะ ค่ายเสนาณรงค์ และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์อยู่ต่อเนื่องกันเป็นผืนใหญ่

4.6.1 การใช้ประโยชน์ที่ดินอดีต

ในอดีตเมื่อรัฐบาลตัดทางรถไฟผ่านไปยังภาคใต้ ประชาชนในบริเวณพื้นที่ชุมชนเมืองหาดใหญ่นิยมการคมนาคมขนส่งทางรถไฟมากกว่าทางน้ำ ทั้งนี้เพราะมีความสะดวกและรวดเร็วกว่า ดังนั้นจึงปรากฏมีชุมชนก่อตัวขึ้นที่บริเวณสถานีรถไฟ โดยตั้งเกาะกลุ่มอยู่ใกล้กับสถานีรถไฟ และแผ่กระจายออกไปโดยรอบ ศูนย์กลางการค้าและธุรกิจเริ่มก่อตัวขึ้นบริเวณหน้าสถานีรถไฟ และขยายตัวไปทางทิศเหนือ ทิศใต้ และทิศตะวันออก จนจรดคลองเตยถนนสายแรกของเมือง คือ ถนนหน้าสถานีรถไฟ แล้วต่อมาจึงมีถนนสายอื่น ๆ ตัดขนานและตั้งฉากกับถนนสายนี้ในลักษณะตาตาราง ซึ่งหลังจากนั้นเมืองหาดใหญ่ก็เริ่มมีความเจริญขึ้นมาเป็นลำดับ ปัจจุบันชุมชนได้ขยายตัวออกไปโดยรอบทุกทิศทาง และข้ามไปฝั่งตรงข้ามของสถานีรถไฟจนจรดคลองอยู่ตะเภารวมทั้งเลยไปจนถึงพื้นที่หาดใหญ่ใน ลักษณะของชุมชนในปัจจุบันจึงถูกแบ่งด้วยทางรถไฟแยกแก่การสัญจรระหว่างสองฟากของทางรถไฟ ซึ่งเป็นปัญหาของชุมชนต่อมา

ลักษณะการใช้ที่ดินของเมืองหาดใหญ่ในอดีตนั้นประกอบด้วยอาคารบ้านเรือนและสถานันต่าง ๆ ทั้งที่เป็นของรัฐและเอกชน จับกลุ่มตามแนวถนนทั้งสองฟากสำหรับอาคารพาณิชย์นั้น เมื่อประมาณ ปี พ.ศ.2510 มีการจับกลุ่มหนาแน่นมากอยู่ 2 กลุ่ม กลุ่มแรก คือ ตามแนวถนน 6 สายตัดกัน ได้แก่ ถนนนิพัทธ์อุทิศ 1,2 และ 3 ตัดกับถนนธรรมานุญูวิถิ ถนนประชาธิปไตย และถนนสุภสาร

รังสรรค์ อีกกลุ่มหนึ่ง คือ บริเวณสองฟากถนนเพชรเกษมไปจนจรดบริเวณตลาดสดเทศบาล คือ ถนนมนตรี 1 และ 2 ทั้งสองกลุ่มนี้เป็นย่านพาณิชย์กรรมที่หนาแน่นมาก

การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่พักอาศัยที่มีพื้นที่มากที่สุดของพื้นที่เทศบาลนครหาดใหญ่ รวมตัวกันเป็นย่าน ได้แก่ พื้นที่ฝั่งตะวันตกของทางรถไฟสายใต้ไปจนถึงคลองอู่ตะเภา พื้นที่ฝั่งตะวันตกของคลองอู่ตะเภาและริมฝั่งถนนเพชรเกษมไปจนถึงสี่แยกควนลัง พื้นที่ทางด้านบนระหว่างถนนเพชรเกษมกับทางรถไฟสายหาดใหญ่-สงขลา พื้นที่ทางด้านฝั่งตะวันออกระหว่างถนนราษฎร์ยินดีกับถนนกาญจนวนิษฐ์ พื้นที่ฝั่งตะวันตกของถนนกาญจนวนิษฐ์บริเวณค่ายเสนาณรงค์และพื้นที่ทางด้านใต้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ การใช้ที่ดินประเภทนี้ส่วนใหญ่มักเป็นบ้านเดี่ยว บ้านแถว หรือตึกแถว ความสูง 1-4 ชั้น ซึ่งอาจใช้ประโยชน์เพื่อการอยู่อาศัยหรือประกอบการพาณิชย์ด้วย เนื่องจากพื้นที่เทศบาลนครหาดใหญ่เป็นศูนย์กลางธุรกิจและการศึกษาที่สำคัญของภาคใต้ ทำให้มีความต้องการที่อยู่อาศัยจำนวนมาก จึงเกิดการพัฒนาที่อยู่อาศัยในรูปของห้องชุด อาคารชุด และคอนโด มีนิยมกระจายอยู่ทั่วไป เห็นได้จากตาราง 4.21 การใช้ที่ดินประเภทที่พักอาศัย ในปี 2532 และ 2536 มีพื้นที่ 8,957 ไร่และ 10,563 ไร่ มีการเปลี่ยนแปลงคิดเป็นร้อยละ 11.75

ตาราง 4.23 การใช้ที่ดินในเขตผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่ พ.ศ.2532 และ 2536

ประเภทการใช้ที่ดิน	ปี พ.ศ.2532		ปี พ.ศ.2536		การเปลี่ยนแปลง	
	พื้นที่(ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่(ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่(ไร่)	ร้อยละ
ที่พักอาศัย	8,957	5.63	10,009	6.29	1,052	11.75
พาณิชย์กรรม	1,088	0.68	1,278	0.80	190	17.46
สถานที่ราชการ	1,222	0.77	1,222	0.77	-	-
อุตสาหกรรม โกดังสินค้า	1,248	1.60	1,940	1.22	692	55.45
ศาสนสถาน และสาธารณูปโภค	874	0.55	1,274	0.80	400	45.77
สถานที่โล่ง สนามกีฬา	307	0.19	370	0.19	63	20.52
เลี้ยงสัตว์	92	0.06	124	0.08	32	34.78
ถนน ซอย	192	0.12	319	0.20	127	66.15
สถานศึกษา	1,843	1.16	1,843	1.16	-	-
แม่น้ำ ลำคลอง	2,727	1.71	2,727	1.71	-	-
เกษตรกรรม ป่า ที่ว่าง	140,530	88.34	138,037	86.77	-2,493	-1.77
รวมทั้งหมด	159,080	100.00	159,080	100.00	63	0.04

ที่มา : โครงการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองและการพัฒนาผังเมืองนครหาดใหญ่และปริมณฑลฯ

การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชย์กรรม นั้นเนื่องจากพื้นที่ศึกษาเป็นศูนย์กลางพาณิชย์กรรมที่สำคัญของภาค ผู้ประกอบการจดทะเบียนในปี พ.ศ.2539 ถึง 10,451 ราย เป็นผู้ประกอบการค้าจดทะเบียน 6,443 ราย และนิติบุคคล 4,008 ราย และในปี พ.ศ.2543 มีจำนวนผู้ประกอบการจดทะเบียนเพิ่มขึ้นเป็น 11,097 ราย การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทนี้มีลักษณะเด่นที่สำคัญคือ มีทั้งส่วนที่เป็นธุรกิจการค้าส่ง ค้าปลีก บริการ และส่วนที่เป็นที่พัก สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการสำหรับนักท่องเที่ยว ย่านธุรกิจการค้าส่ง ค้าปลีก และบริการรวมตัวอยู่บริเวณทิศตะวันออกของสถานีรถไฟหาดใหญ่ระหว่างถนนนิพัทธ์อุทิศ 1 ถึงถนนนิพัทธ์อุทิศ 3 อันเป็นย่านธุรกิจเก่าแก่ของนครหาดใหญ่ และมีการขยายตัวไปตามถนนสายสำคัญที่มุ่งเข้าและออกจากใจกลางเมือง จากตา

ราง 4.23 การใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม ในปี 2532 และ 2536 มีพื้นที่ 1,088 ไร่และ 1,278 ไร่ มีการเปลี่ยนแปลงคิดเป็นร้อยละ 17.46

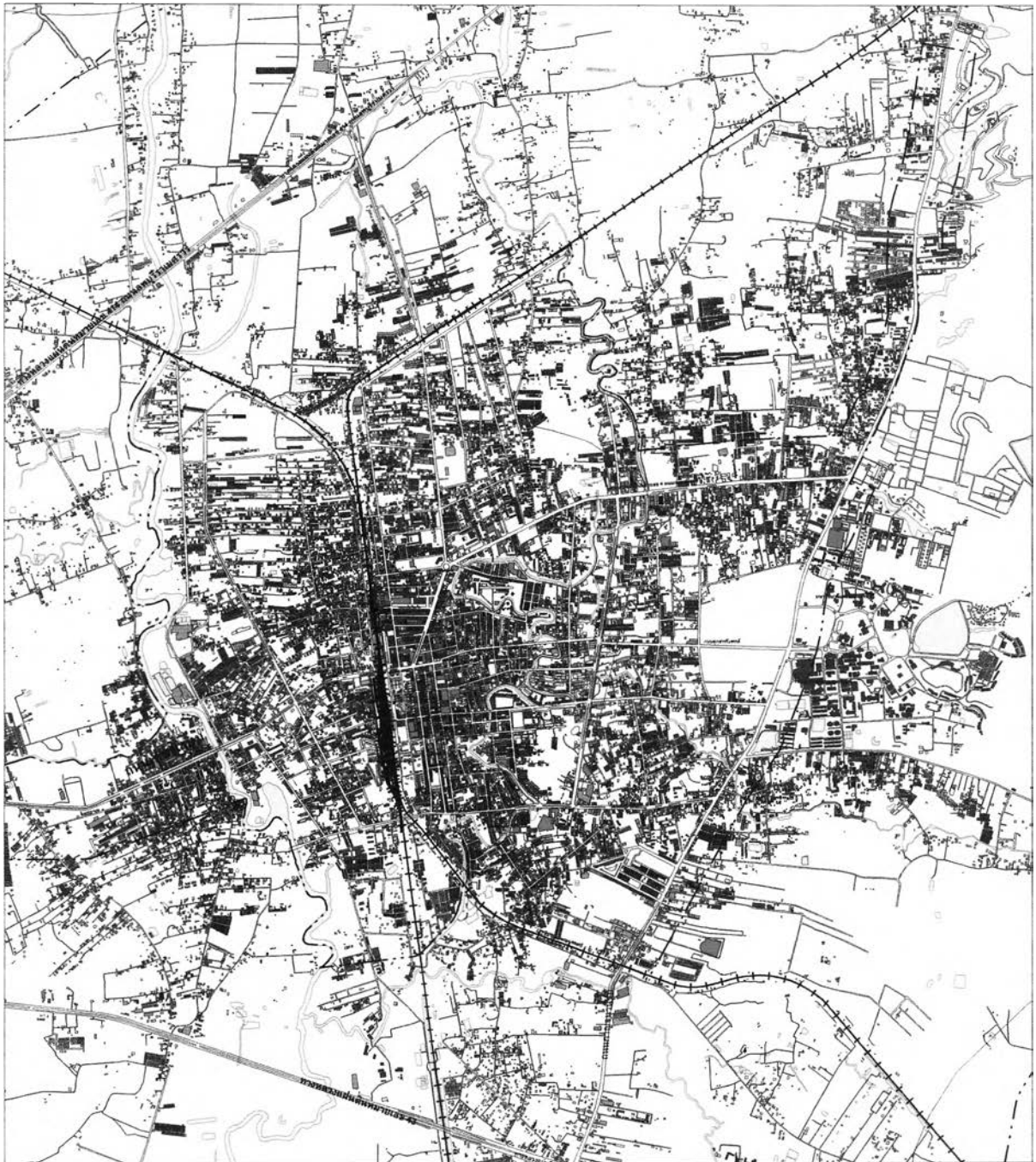
การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมอุตสาหกรรมนับเป็นฐานเศรษฐกิจที่มีความสำคัญของพื้นที่ศึกษา เมื่อเปรียบเทียบกับอำเภออื่น ๆ แล้ว อำเภอหาดใหญ่ นับเป็นอำเภอที่มีโรงงานอุตสาหกรรมมากที่สุดในจังหวัดสงขลา และโรงงานส่วนใหญ่จะอยู่ในพื้นที่ศึกษาและตำบลข้างเคียง อุตสาหกรรมขนาดเล็กประเภทซ่อมเครื่องยนต์ ทำประตูหน้าต่าง มุ้งลวดเหล็กตัดเฟอร์นิเจอร์และวัสดุก่อสร้างมีที่ตั้งกระจายอยู่ทั่วไป ส่วนอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดใหญ่นั้นมักจะตั้งอยู่ตามบริเวณชานเมืองซึ่งมีที่ดินราคาถูกกว่า เมื่อพิจารณาจากราง 4.21 การใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม ในปี 2532 และ 2536 มีพื้นที่ 1,248 ไร่และ 1,940 ไร่ มีการเปลี่ยนแปลงคิดเป็นร้อยละ 55.45

การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถานที่ราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และรัฐวิสาหกิจ บางส่วนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ศึกษา มิได้รวมอยู่กับศูนย์ราชการที่อำเภอเมืองสงขลา รวม 61 หน่วยงาน เป็นราชการส่วนกลาง 16 หน่วยงาน ราชการส่วนภูมิภาค 30 หน่วยงาน และรัฐวิสาหกิจอีก 14 หน่วยงาน ตั้งกระจายอยู่ทั่วไปในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่รวม 53 หน่วยงาน อีก 8 หน่วยงานตั้งอยู่ตำบลคอหงส์ สถานที่ราชการที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เทศบาลนครหาดใหญ่มีการกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ชุมชน

การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทศาสนสถาน ในพื้นที่ศึกษามีศาสนสถานจำนวนรวมทั้งสิ้น 37 แห่ง เป็นวัดทางพุทธศาสนา 15 แห่ง สำนักสงฆ์ 1 แห่ง ศาลเจ้าและวัดจีน 11 แห่ง มีมัสยิด 6 แห่ง โบสถ์คริสต์ 3 แห่ง และวัดคริสต์ 1 แห่ง ตั้งอยู่กระจายทั่วไป

4.6.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินช่วงปีปัจจุบัน พ.ศ.2544

การใช้ที่ดินของเมืองหาดใหญ่ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นย่านการค้าและที่พักอาศัยหนาแน่น เริ่มตั้งแต่บริเวณใกล้กับสถานีรถไฟด้านทิศตะวันออก แผ่ขยายออกไปจนถึงแนวคลองเคย ซึ่งบริเวณย่านธุรกิจหน้าสถานีรถไฟนี้ถือเป็นศูนย์กลางการค้าแห่งแรกของเมือง มีทั้งย่านการค้าและที่พักอาศัยอยู่รวมกันอย่างหนาแน่น ต่อมาเมื่อเมืองมีความเจริญขึ้น การใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ ได้ขยายเข้าไปยังบริเวณชุมชนเกษตรและที่ว่าง ซึ่งพื้นที่พาณิชยกรรมหรือย่านการค้าต่าง ๆ ก็ได้ขยายออกไปตามความเจริญที่เพิ่มขึ้น ในจำนวนพื้นที่ของเมืองทั้งหมดที่นอกเหนือจากการใช้ที่ดินทางการเกษตรและที่โล่งว่างแล้ว บริเวณที่มีความหนาแน่นสูงและย่านพาณิชยกรรม จะมีสัดส่วนของการใช้ที่ดินสูงสำหรับบริเวณพื้นที่ย่านการค้าที่ขยายตัวออกไปนั้นมีอยู่หลายแห่ง เช่น ถนนเพชรเกษม และถนนศรีภูวนารถ เป็นต้น ส่วนประเภทของการใช้ที่ดินรองลงไปนั้นได้แก่ สถานศึกษา สถาบันราชการ ศาสนสถาน ซึ่งมีการกระจายอยู่ทั่วไปในเมือง ถัดมาเป็นโรงงานอุตสาหกรรม และคลังสินค้าต่าง ๆ เช่น โรงงานบ่มยาง เป็นต้น โดยจะตั้งอยู่เป็นบริเวณ ๆ ส่วนใหญ่จะกระจายไปตามถนนเพชรเกษม และคลองอู่ตะเภา และเนื่องจากไม่มีการวางแผนมาก่อนจึงก่อให้เกิดปัญหาจากกลิ่นของโรงงานเหล่านี้สำหรับบริเวณสวนสาธารณะและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ จะมีเนื้อที่ส่วนใหญ่ตั้งอยู่รอบ ๆ สถานีรถไฟและบริเวณถนนเพชรเกษมด้านทิศตะวันออก (ห่างจากตัวเมืองหาดใหญ่ 6 กิโลเมตร) นอกจากนี้ยังมีที่

แผนที่ 4.14 การใช้ประโยชน์ที่ดินของนครหาดใหญ่ พ.ศ.2538

อิทธิพลของร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ต่อการใช้ที่ดินในเมือง : กรณีศึกษานครหาดใหญ่

สัญลักษณ์

ที่มา
กรมการผังเมือง กระทรวงมหาดไทย

สาขาการวางผังเมือง
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดินบริเวณกว้าง เป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาลัยเทคนิคหาดใหญ่ และค่ายเสนาณรงค์ ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับตัวเมือง ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงนอกเขตเทศบาล

สำหรับการใช้ที่ดินเพื่อการค้า ซึ่งเป็นประเภทของการใช้ประโยชน์ที่ดินที่สำคัญในเมืองนั้น นอกจากกลุ่มพื้นที่ย่านการค้าที่สำคัญทั้ง 2 แห่ง บริเวณย่านใจกลางเมืองแล้วยังมีย่านอื่น ๆ ที่กระจายตัวออกไปตามถนนสายสำคัญต่าง ๆ อีก เช่น ย่านการค้าบริเวณศูนย์การค้าจตุติ และศูนย์การค้าภาสวรางอาเขต ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับถนนเพชรเกษม ย่านการค้าตามแนวถนนศรีภูวนารถ บริเวณถนนราษฎร์อุทิศ ถนนพลพิชัยและถนนสุนทรวิถี บริเวณหาดใหญ่ใน ด้านทิศตะวันตกของเมือง และย่านการค้าที่สถานีขนส่ง ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเมืองเป็นต้น

นอกจากกลุ่มย่านอาคารพาณิชย์หนาแน่นบริเวณต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้ว ตามแนวถนนสายอื่นของเมืองก็มีอาคารพาณิชย์ตั้งอยู่ตามริมถนนปะปนไปกับบ้านพักอาศัย และอาคารอื่น ๆ ด้วย สำหรับบริเวณบ้านพักอาศัยที่เป็นกลุ่มก้อนมากที่สุด อยู่ในเขตชานเมืองหรือบริเวณรอบนอกของเมือง บางแห่งเป็นแหล่งเสื่อมโทรม เช่น บริเวณที่ดินของการรถไฟ ฯ บริเวณวัดหาดใหญ่ใน ย่านคลองเคย เป็นต้น

ตาราง 4.24 การใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่ ปี พ.ศ.2532 2536 และ 2541

ประเภทการใช้ประโยชน์	ปี พ.ศ.2532		ปี พ.ศ.2536		ปี พ.ศ.2541 *		สัดส่วนการเปลี่ยนแปลง	
	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	ปี 2532-2536	ปี2536-2541
ที่พักอาศัย	8,975	5.64	14,637	9.13	19,209	11.84	63.09	31.24
พาณิชย์กรรม	1,088	0.68	1,544	0.96	1,855	1.14	41.91	20.14
สถานที่ราชการ	1,222	0.77	2,471	1.54	2,471	1.52	102.21	0.00
อุตสาหกรรมและโกดังสินค้า	1,248	0.78	1,638	1.02	1,950	1.20	31.25	19.05
ศาสนสถาน ,สุสาน	874	0.55	943	0.59	929	0.57	7.89	-1.48
พักผ่อน ,สนามกีฬา	307	0.19	322	0.20	1,035	0.64	4.89	221.43
ถนน ,ซอย	192	0.12	2,006	1.25	2,300	1.42	944.79	14.66
สถานศึกษา	1,843	1.16	1,876	1.17	1,904	1.17	1.79	1.49
แม่น้ำ ลำคลอง	2,727	1.71	4,416	2.76	2,727	1.68	61.94	-38.25
เกษตรกรรม ,ป่า ,ที่ว่าง	140,622	88.39	130,421	81.37	127,896	78.81	-7.25	-1.94
รวมเนื้อที่ทั้งหมด	159,098	100.00	160,274	100.00	162,276	100.00	0.74	1.25

ที่มา :จากผังเมืองรวมเมืองหาดใหญ่ ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2 ปี พ.ศ.2536

* จากโครงการทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองและการพัฒนาผังเมืองนครหาดใหญ่และปริมณฑล ใน 20 ปี ข้างหน้า (พ.ศ.2542-2562)

โดยสามารถจำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เมืองหาดใหญ่ จากตาราง 4.24 ได้เป็น

1. การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัย

บริเวณที่อยู่อาศัยเดิมมีการรวมกลุ่มที่ค่อนข้างหนาแน่นเป็นลักษณะอาคารพาณิชย์พักอาศัยในบริเวณใจกลางเมือง ซึ่งประกอบด้วยบริเวณถนนรัถการ ถนนนิพัทธ์อุทิศ 1 2 และ 3 และมีอาคารที่อยู่อาศัยกระจายอยู่โดยรอบ โดยจะพบบริเวณที่อยู่อาศัยค่อนข้างหนาแน่นในบริเวณย่านคลองเตยและหาดใหญ่เก่าบริเวณริมคลองอุทะเกาซึ่งเป็นชุมชนแรกเริ่มของเมืองหาดใหญ่ในอดีต บริเวณที่อยู่อาศัยได้มีการพัฒนาตามการสำรวจของกรมการผังเมือง แสดงให้เห็นถึงการขยายตัวอย่างต่อเนื่องของบริเวณที่อยู่อาศัยทางทิศเหนือทั้งฝั่งตะวันออกของทางรถไฟ บริเวณถนนนิพัทธ์สงเคราะห์ 1 และทางฝั่งตะวันตกของทางรถไฟบริเวณถนนรัตนอุทิศ ซึ่งการพัฒนาส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลางในลักษณะของห้องแถวหรือทาวน์เฮาส์ การกระจายตัวของที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อยประเภทบ้านเดี่ยวโดยทั่วไปในบริเวณชานเมืองตามแนวถนนซอยที่แยกจากถนนสายหลักซึ่งได้แก่ ถนนเพชรเกษม ถนนกาญจนวนิช ส่วนบริเวณที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลางได้แก่ อาคารประเภทเรือนแถวและทาวน์เฮาส์ พบมากบริเวณถนนซอยที่แยกจากถนนนิพัทธ์สงเคราะห์ และถนนรัถการ นอกจากนี้ยังพบที่อยู่อาศัยประเภทชุมชนหนาแน่นในบริเวณถนนรัตนอุทิศ และถนนโชคสมาน 5 รวมทั้งสภาพที่อยู่อาศัยแบบหอพักในบริเวณโดยรอบมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และบ้านพักอาศัยแบบชุมชนชนบทกระจายอยู่อย่างเบาบางในพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบ

2. การใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม

บริเวณพาณิชยกรรมยังคงมีลักษณะของการรวมกลุ่มกิจกรรมที่เด่นชัดประกอบด้วยศูนย์พาณิชยกรรมที่รองรับการท่องเที่ยวซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงแรม ห้างสรรพสินค้า ร้านค้าบริการในบริเวณถนนนิพัทธ์อุทิศ 1 2 และ 3 ส่วนอีกบริเวณหนึ่งเป็นศูนย์พาณิชยกรรมของเมืองซึ่งเป็นที่ตั้งของตลาดสดและร้านค้าปลีก คำส่ง บริเวณมนตรี และถนนรัถการและบริเวณโดยรอบศูนย์พาณิชยกรรมที่รองรับการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีการกระจายตัวของร้านค้าพาณิชย์ในแนวถนนสายสำคัญโดยทั่วไปได้แก่ ถนนเพชรเกษม ถนนศุภสารรังสรรค์ ถนนศรีภูวนารถ ถนนนิพัทธ์สงเคราะห์ และถนนกาญจนวนิช อีกทั้งยังมีการรวมกลุ่มกิจกรรมพาณิชย์ประเภทที่ต้องอาศัยพื้นที่ขนาดใหญ่ริมทางหลวง เช่น ห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ ไซร์มรณยนต์ และร้านจำหน่ายวัสดุก่อสร้างในบริเวณถนนสายหลักที่เข้า-ออกสู่เส้นทางหลวงแผ่นดินที่เชื่อมโยงระหว่างอำเภอและจังหวัดอื่น ๆ เช่น ถนนเพชรเกษม ถนนกาญจนวนิช และถนนนิพัทธ์สงเคราะห์ 1 นอกจากนี้จะเป็นการรวมกลุ่มกันของร้านค้าบริการในบริเวณศูนย์กลางชุมชนต่าง ๆ

3. การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอุตสาหกรรม

บริเวณอุตสาหกรรมและคลังสินค้ามีการรวมกลุ่มประเภทอุตสาหกรรมการแปรรูปอาหารทะเลบริเวณถนนกาญจนวนิชในช่วงระหว่างนครหาดใหญ่กับเมืองสงขลา ส่วนอีกประเภทหนึ่ง ได้แก่ อุตสาหกรรมยางพารา ซึ่งรวมกลุ่มอยู่ในเขตเทศบาลเมืองบ้านพรุทางทิศใต้ของเทศบาลนครหาดใหญ่

4. การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทศาสนสถาน

การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทศาสนสถานในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ วัดทางพุทธศาสนา สำนักสงฆ์ ศาลเจ้าและวัดจีน มัสยิด โบสถ์คริสต์ และวัดคริสต์ ตั้งอยู่กระจายทั่วไปในพื้นที่ชุมชน นอกจากนี้ในพื้นที่เทศบาลเมืองบ้านพรุมีสุสานจีนขนาดใหญ่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของถนนเพชรเกษม

5. การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษา

พื้นที่ศึกษามีบทบาทเป็นศูนย์กลางการศึกษาของภาคใต้ มีการให้บริการการศึกษาตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา ทั้งของรัฐและเอกชน รวมทั้งสิ้น 54 แห่ง เปิดสอนในระดับอนุบาล 19 แห่ง ประถมศึกษา 14 แห่ง มัธยมศึกษา 10 แห่ง อาชีวศึกษา 10 แห่ง และอุดมศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โรงเรียนอนุบาล ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา กระจายอยู่ทั่วไป ส่วนสถาบันการศึกษาของรัฐ ได้แก่ โรงเรียนโสตศึกษา วิทยาลัยเทคนิคหาดใหญ่ วิทยาลัยการอาชีพหลวงประจักษ์ และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์นั้นตั้งอยู่ในเขตตำบลคอหงส์ ส่วนใหญ่ตำแหน่งที่ตั้งของโรงเรียนมัธยมศึกษาปัจจุบันรวมตัวอยู่ในเขตชั้นในของเทศบาลนครหาดใหญ่

6. การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทนันทนาการและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ที่โล่งเพื่อนันทนาการสาธารณะในพื้นที่ศึกษานับว่ามีอยู่น้อยมาก ได้แก่ สนามกีฬาจิระนคร ตั้งอยู่บนถนนนิพัทธ์สงเคราะห์ ขนาดพื้นที่ 28 ไร่ ใช้เป็นสนามแข่งขันกีฬานักเรียนและกีฬาเขต อีกแห่งหนึ่ง คือ สวนสาธารณะเทศบาลนครหาดใหญ่ ตั้งอยู่ริมถนนกาญจนวนิชเชิงเขาบันไดนางฟ้าพื้นที่ประมาณ 500 ไร่ และกำลังจัดซื้อเพิ่มเติมอีกประมาณ 140 ไร่ โดยในปัจจุบันเทศบาลนครหาดใหญ่ได้พัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจ และยังมีสวนหย่อมขนาดเล็กบริเวณเสียบคลองเคยเป็นระยะทาง 6.34 กิโลเมตร

7. การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถาบันราชการ การสาธารณสุขปกศและสาธารณสุขปการ

สถานที่ราชการที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เทศบาลนครหาดใหญ่มีการกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ชุมชน โดยสถาบันราชการที่มีความสำคัญส่วนใหญ่จะตั้งอยู่บนถนนเพชรเกษม เช่น ที่ว่าการอำเภอหาดใหญ่ สถานีตำรวจภูธรหาดใหญ่ สำนักงานเทศบาลนครหาดใหญ่ และธนาคารแห่งประเทศไทย สาขาภาคใต้ เป็นต้น ที่ตั้งของหน่วยงานทางด้านสาธารณสุขปกศและสาธารณสุขปการกระจายอยู่ทั่วไป เช่น สถานีรถไฟหาดใหญ่ สถานีขนส่งหาดใหญ่ การประปาหาดใหญ่ และโรงพยาบาลหาดใหญ่ เป็นต้น นอกจากนี้บริเวณพื้นที่ฝั่งตะวันออกของถนนกาญจนวนิชเป็นที่ตั้งของค่ายเสนาณรงค์ และศูนย์วิจัยการยาง ซึ่งเป็นบริเวณสถาบันราชการที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่

4.6.3 การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน

การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคมของเมืองหาดใหญ่ซึ่งมีการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การเปลี่ยนแปลงลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจมาสู่การเป็นครัวเรือนนอกภาค

เกษตรกรรมมากขึ้น ได้ส่งผลกระทบต่อออกมาอย่างเห็นได้ชัดจากลักษณะของการใช้ที่ดิน จากข้อมูลการใช้ที่ดินในปี พ.ศ.2532 พ.ศ.2536 และ พ.ศ.2541 (ภาพที่ 4.8, ตารางที่ 4.24) แสดงให้เห็นว่าลักษณะการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเป็นการลดลงมากที่สุดในประเภทของพื้นที่เกษตรกรรม 9,530.83 ไร่ และเพิ่มขึ้นมากที่สุดในประเภทของการใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย 4,747.34 ไร่และถนน-ซอย 3,986.19 โดยในปี พ.ศ.2539 การใช้ที่ดินส่วนใหญ่ยังคงเป็นไปเพื่อการเกษตรกรรมถึงร้อยละ 50 รองลงมาคือ การใช้ที่ดินเพื่อการพักอาศัย ร้อยละ 22 ซึ่งเป็นประเภทการใช้ที่ดินเพิ่มขึ้นมากกว่าการใช้ที่ดินประเภทอื่นๆ และในส่วนของพื้นที่พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม สถาบันราชการ และสถานศึกษารวม ร้อยละ 2 และการใช้ที่ดินเพื่อเป็นทิศทางการขยายตัวของชุมชนในพื้นที่ศึกษาในระยะเวลาที่ผ่านมา มีรูปแบบการพัฒนา สรุปได้ 2 ทิศทาง คือ ทิศทางแรกเป็นการขยายตัวในแนวคิงบนที่ดินเดิม ได้แก่ การขยายตัวของโรงแรมและศูนย์การค้าเพื่อรองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยวในย่านพาณิชยกรรมเดิม และการสร้างอาคารชุดพักอาศัยและคอนโดมิเนียม ในพื้นที่ต่อเนื่องกับย่านพาณิชยกรรม ในรูปแบบอาคารสูงและอาคารขนาดใหญ่ ทำให้ความหนาแน่นการใช้ที่ดินเพิ่มมากขึ้น ทิศทางที่สองเป็นการขยายตัวในแนวราบ ได้แก่ การขยายตัวของย่านพาณิชยกรรมออกไปจากย่านพาณิชยกรรมเดิมตามถนนสายสำคัญและการขยายตัวที่อยู่อาศัยบนที่ว่างในเมือง หรือตามชานเมืองที่มีการเข้าถึงที่สะดวกและอยู่ในขอบเขตการให้บริการของการสาธารณูปโภค มักเป็นอาคารที่มีความสูง 1-5 ชั้น ทำให้พื้นที่เมืองขยายตัวออกไปเพิ่มมากขึ้น

การขยายตัวของเมืองถูกจำกัดด้วยเขابันไดนางและเขาคอหงส์ทางทิศตะวันออก ทางรถไฟ ซึ่งผ่านกลางเมือง และปิดล้อมทางด้านทิศเหนือและทิศใต้ และที่น้ำท่วมของคลองอยู่ตะเภา ซึ่งอยู่ทางด้านทิศตะวันตก จากการใช้ที่ไม่ได้กำหนดการใช้ที่ดินอย่างถูกต้อง จึงมีการใช้ที่ดินปะปนกันทำให้เกิดปัญหาสังคมอยู่เป็นประจำ ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองนั้นมุ่งที่จะใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลักสำคัญ จึงใช้ที่อยู่อาศัยรวมกับการประกอบการพาณิชย์ ร้านค้าเป็นส่วนใหญ่ ในบรรดาสัดส่วนการใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ นั้น นอกเหนือจากการใช้ที่ดินของเกษตรกรรมและที่โล่งแล้ว บริเวณที่มีความหนาแน่นสูงและย่านพาณิชยกรรมจะมีสัดส่วนการใช้ที่ดินสูงสุดคือ 30.58 % บริเวณสถานที่ราชการตั้งอยู่ตามถนนเพชรเกษม และสองข้างทางรถไฟ สถาบันการศึกษา และศาสนสถานจะกระจายอยู่ทั่วไป บริเวณอุตสาหกรรมตั้งอยู่เป็นหย่อม ๆ โดยส่วนใหญ่กระจายไปตามถนนเพชรเกษมและคลองอยู่ตะเภา สำหรับบริเวณสวนสาธารณะ และสถานที่พักผ่อนหย่อนใจซึ่งมีเนื้อที่ส่วนใหญ่ตั้งอยู่รอบ ๆ สถานีรถไฟ บริเวณเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ได้ขยายตัวไปตามการพัฒนาสาธารณูปโภค โดยมีการขยายออกไปหลายทิศทาง โดยเฉพาะด้านตะวันออกเฉียงเหนือ ตะวันออกเฉียงใต้ และด้านทิศตะวันตก

4.6.4 พื้นที่ที่ได้รับอนุญาตให้ก่อสร้างในเขตเทศบาล

ส่วนพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตให้ก่อสร้างในเขตเทศบาลมีจำนวนทั้งสิ้น 431,745 ตารางเมตร เพิ่มขึ้นจากปีก่อนร้อยละ 79.3 ทั้งนี้แยกเป็นที่อยู่อาศัย 294,202 ตารางเมตร เพิ่มขึ้นเท่าตัว ประเภทการพาณิชย์ 86,063 ตารางเมตร เพิ่มขึ้นร้อยละ 19.9 ประเภทบริการ 22,593 ตารางเมตร เพิ่มขึ้นกว่า 3 เท่าตัว และประเภทอื่น ๆ 28,887 ตารางเมตร เพิ่มขึ้นร้อยละ 72 ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากธนาคารพาณิชย์หันมาเน้นสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัยมากยิ่งขึ้น ตาราง 4.25

ตาราง 4.25 พื้นที่ที่ได้รับอนุญาตให้ก่อสร้างในเขตเทศบาลในจังหวัดสงขลา

พื้นที่ที่ได้รับอนุญาต	ปี พ.ศ.2542	ปี พ.ศ.2543	ปี พ.ศ. 2544	ปี พ.ศ. 2545	การเปลี่ยนแปลง
พื้นที่อนุญาตก่อสร้างในเขตเทศบาล (ตารางเมตร)	173,222	192,531	240,774	431,745	79.32
ที่อยู่อาศัย	80,881	126,494	147,119	294,202	99.98
การพาณิชย์	29,311	39,398	71,800	86,063	19.86
การบริการ	57,191	23,754	5,061	22,593	346.41
อื่น ๆ	5,839	2,885	16,794	28,887	72.01

ที่มา: เศรษฐกิจและการเงินจังหวัดสงขลา ปี 2545

เมื่อเปรียบเทียบพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตให้ก่อสร้างในเขตเทศบาลในจังหวัดสงขลา กับเมืองหาดใหญ่พบว่าในช่วงปี พ.ศ.2542 –2544 เมืองหาดใหญ่มีพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตให้ก่อสร้างมากขึ้นถึงร้อยละ 15.70 โดยในปี พ.ศ.2542 –2544 มีพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตให้ก่อสร้างคิดเป็นร้อยละ 45.15 68.09 และ 78.78 ของพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตให้ก่อสร้างทั้งหมดในเขตเทศบาลในจังหวัดสงขลา แสดงให้เห็นว่าหาดใหญ่มีการก่อสร้างเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตามการเติบโตของเมือง ตาราง 4.26

ตาราง 4.26 เปรียบเทียบพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตให้ก่อสร้างในเขตเทศบาลในจังหวัดสงขลาและเมืองหาดใหญ่

พื้นที่ที่ได้รับอนุญาต	ปี พ.ศ.2542	ปี พ.ศ.2543	ปี พ.ศ. 2544	การเปลี่ยนแปลง
พื้นที่อนุญาตก่อสร้างในเขตเทศบาล(ตารางเมตร)	173,222	192,531	240,774	25.06
หาดใหญ่	78,212	131,098	189,692	44.69
ร้อยละของพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตทั้งหมด	45.15	68.09	78.78	15.70

ที่มา: เศรษฐกิจและการเงินจังหวัดสงขลา ปี 2545

เมื่อพิจารณายอดจำหน่ายรถยนต์ส่วนบุคคลและรถจักรยานยนต์ที่เพิ่มขึ้น เห็นได้จากการจดทะเบียนรถยนต์ส่วนบุคคลเพิ่มขึ้นจากปี 2544 เป็นร้อยละ 28.09 และรถจักรยานยนต์เพิ่มขึ้นร้อยละ 19.18 ดังตาราง 4.27

ตาราง 4.27 การจดทะเบียนรถยนต์ใหม่ในจังหวัดสงขลา

รถยนต์จดทะเบียนใหม่(คัน)	ปี พ.ศ.2542	ปี พ.ศ.2543	ปี พ.ศ. 2544	ปี พ.ศ. 2545	การเปลี่ยนแปลง
รถยนต์ส่วนบุคคลไม่เกิน 7 คน	1,269	1,790	2,488	3,187	28.09
รถยนต์บรรทุกส่วนบุคคล	2,322	2,855	2,867	3,418	19.22
รถจักรยานยนต์จดทะเบียนใหม่	11,909	16,077	23,723	28,274	19.18

ที่มา : เศรษฐกิจและการเงินจังหวัดสงขลา ปี 2545

แสดงให้เห็นว่าปริมาณยานพาหนะบนท้องถนนในพื้นที่จังหวัดสงขลามีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากปริมาณการจดทะเบียนมีปริมาณที่เพิ่มขึ้นในแต่ละปี เมื่อปริมาณรถเพิ่มขึ้น พื้นที่เมืองหาดใหญ่ก็ย่อมจะมีปริมาณรถเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกันเพราะเป็นศูนย์กลางในด้านต่าง ๆ ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงไป เพื่อรองรับกิจกรรมที่จะตามมา

4.6.5 แนวโน้มและทิศทางการขยายตัวของการใช้ประโยชน์ที่ดิน

จากการสำรวจและวิเคราะห์การใช้ประโยชน์ที่ดิน พบว่าการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่มีการขยายตัว ดังนี้

1) ในบริเวณเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ โดยเฉพาะย่านใจกลางเมืองมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการขยายตัวจากอาคารร้านค้าและที่พักอาศัยแบบห้องแถว ตึกแถว เป็นแบบความสูง ในรูปแบบของศูนย์การค้า ห้างสรรพสินค้าและคอนโดมิเนียมเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากมีพื้นที่จำกัด และที่ดินมีราคาสูง นั่นคือ มีการขยายตัวของอาคารในทางตั้งมากกว่าในทางราบ

2) ส่วนพื้นที่นอกเขตเทศบาลนครหาดใหญ่นั้น จะมีการขยายตัวไปตามแนวแกนพัฒนาหลักเป็นส่วนใหญ่ คือ ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ พื้นที่สองฝั่งถนนกาญจนวนิช อันเป็นพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างชุมชนเมืองหาดใหญ่และชุมชนเมืองสงขลา ทางด้านทิศใต้

อุปสรรคในการขยายตัวของชุมชนที่เห็นได้ชัด ได้แก่ เขาคอหงส์ ซึ่งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงของชุมชน ทำให้ชุมชนเมืองไม่สามารถขยายตัวออกได้ ส่วนเส้นทางรถไฟซึ่งผ่านศูนย์กลางเมือง นับได้ว่าเป็นเหตุที่ทำให้ชุมชนเมืองไม่สามารถขยายตัวไปได้อย่างต่อเนื่องโดยรอบ

4.7 สรุปการใช้ประโยชน์ที่ดินในเมืองหาดใหญ่

ในอดีตพื้นที่เมืองหาดใหญ่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณหน้าสถานีรถไฟ และขยายไปทางทิศเหนือ ทิศใต้และทิศตะวันออกเฉียงจรดคลองเคย บริเวณย่านการค้าดั้งเดิมเนื่องจากอาศัยเส้นทางรถไฟเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่ง ขนถ่ายสินค้า กิจกรรมชีวิตเมืองจึงเริ่มเกิดขึ้นบริเวณ ถนนนิพัทธ์อุทิศ 1, 2 และ 3 ถนนธรรมญูวิถึ บริเวณตลาดสดเทศบาล ถนนมนตรี 1 และ 2 ซึ่งเป็นย่านพาณิชยกรรมที่หนาแน่นมาก เมื่อโครงสร้างระบบการคมนาคมเปลี่ยนมาเป็นใช้เส้นทางรถยนต์ ชุมชนเมืองหาดใหญ่ได้ขยายตัวออกไปตามเส้นทางคมนาคม บริเวณถนนเพชรเกษม และถนนศรีภูวนารถ และย่านการค้ากระจายตัวออกไปตามถนนสายสำคัญ

การใช้ประโยชน์ที่ดินในเมืองหาดใหญ่มีลักษณะกระจายอยู่ทั่วไปตามถนนสายสำคัญต่าง ๆ ที่เชื่อมต่อกับพื้นที่รอบนอก การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัย อยู่รวมกันเป็นย่านต่าง ๆ โดยยึดเอาเส้นทางคมนาคมเป็นหลัก การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมยังคงอยู่บริเวณย่านการค้าดั้งเดิมบริเวณทิศตะวันออกเฉียงของสถานีรถไฟหาดใหญ่ระหว่างถนนนิพัทธ์อุทิศ 1,2 และ 3 การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมส่วนใหญ่จะตั้งอยู่นอกเขตเทศบาล จากสภาพปัจจุบันเห็นได้ว่าเมืองเริ่มมีทิศทางในการขยายตัวที่สามารถเห็นได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ด้วยผลหรือนโยบายของหน่วยงานราชการ หรือเทศบาลนครหาดใหญ่ก็ได้ที่มีการส่งเสริมความร่วมมือทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการในทิศทางที่เหมาะสม ประกอบกับบริเวณใจกลางเมืองเริ่มเกิดความหนาแน่น เป็นผลให้

ประชาชนส่วนใหญ่พยายามหลีกเลี่ยงความแออัดไปหาสถานที่แหล่งที่พักอาศัยแห่งใหม่ โดยใช้ความพร้อมในด้านบริการสาธารณะต่าง ๆ จากรัฐเป็นองค์ประกอบการตัดสินใจ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นบริเวณชานเมืองรอบนอก ส่งผลให้บริเวณรอบนอกเกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในหลากหลายรูปแบบนอกเหนือจากเป็นที่พักอาศัย จะเห็นได้ว่าการใช้ประโยชน์ที่ดินของเมืองหาดใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก และมีการใช้ประโยชน์ที่ดินที่หลากหลาย กิจกรรมที่เกิดขึ้นมากมาย และกระจายออกจากตัวเมืองโดยยึดเอาเส้นทางคมนาคมที่สำคัญเพื่อความสะดวกในการเข้าถึง